Dinde Dinde Üç Temel Esas ve Delilleri

﴿ شرح ثلاثة الأصول ﴾

[Türkçe-Turkish-تركي]

Muhammed b. Salih el-Useymin

Terceme eden : M.Beşir Eryarsoy

2009 - 1430

islamhouse.com

﴿ شرح ثلاثة الأصول ﴾

« باللغة التركية »

محمد بن صالح العثيمين

ترجمة : محمد بشير إريارصوي

2009 - 1430

islamhouse.com

ÜÇ ESAS (ALLAH-DİN-PEYGAMBER) VE AÇIKLAMASI

Metin
Muhammed b. A. b. Süleyman

Şerh
Muhammed b. Salih el-Useymîn

Hutbe-i Hâce

Hamd, ancak Allah içindir. O'na hamdeder, O'ndan yardım ve mağfiret dileriz. Nefislerimizin şerrinden, kötü amellerimizden O'na sığınırız. Allah kimi hidayete erdirirse onu saptıracak yoktur, kimi de saptırırsa onu hidayete erdirecek yoktur.
Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet ederim. O, tektir ve ortağı yoktur. Ve şehâdet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve Resûlüdür.
"Ey iman edenler! Allah'tan, O'na yaraşır şekilde korkun ve ancak Müslümanlar olarak can verin." (Âl-i İmrân, 3/102)
"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden sakının. Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık haklarına riâyetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinize gözetleyicidir." (Nisâ, 4/1)
"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin. Ki, Allah işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah ve Rasûlüne itaat ederse büyük bir kurtuluşa ermiş olur." (Ahzâb, 33/70-71)
Muhakak ki, sözlerin en doğrusu Allah'ın Kelâm'ı, yolların en hayırlısı Muhammed'in *sallallahu aleyhi ve sellem* yoludur. İşlerin en kötüsü sonradan uydurulanlarıdır. Sonradan uydurulup dine sokulan her yenilik bid'at, her bid'at sapıklıktır.ve her sapıklık da ateştedir.[1]

[1] Hutbe-i Hace ismiyle meşhur olan bu duayı, cuma hutbelerinde vesair konuşmalarında okuyan Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bizzat sahabelerine de öğretmiştir. Hadisi, Tirmizi, Ebu Davud, Nesai, Ebu Yala, Beyhaki, İmam Ahmed sahih bir senedle rivayet etmiş ve bir kısmı da Sahih-i Müslim'de yer almıştır.

Yayıncıdan...

Kadın, erkek her müslümanın bilmekle yükümlü bulunduğu üç esas vardır. Bunlar, kulun; Rabbini, Dinini ve Peygamberi Muhammed *Sallallahu Aleyhi Vesellem*'i tanımasıdır.
Hepimizi yaratan Allah *azze ve celle*, şüphesiz Rabbimizdir. Nimetiyle bizi ve de kâinatı, bir düzende terbiye etmektedir. O, kendisinden başka kulluğa layık hiç bir varlığın bulunmadığı, Yaratıcımızdır.
Dinimiz İslâmdır. İslâm, Allah'ı birleyerek yalnız O'na kullukta bulunmak. O'na hakkıyla teslim olmak; şirk ve de ehlinden tümüyle uzaklaşmaktır.
Peygamberimiz Muhammed *Sallallahu Aleyhi Vesellem*'in babası Abdullah, dedesi de Benî Hâşim kabilesinden Hâşim oğlu Abdül'l-Muttalib'tir. Benî Hâşim, Arap aşiretleri içinde saygınlığı olan Kureyş kabilesindendir. Araplar, İbrahim *Aleyhisselâm*'ın oğlu İsmail *Aleyhisselâm*'ın soyundandır. Allah'ın selâmı hepsinin üzerine olsun.
İslâm'ın özünde iki temel kural vardır:
Birincisi, hiç bir şeyi O'na denk tutmadan, ortak koşmaksızın, ibadeti yalnız Allah'a has kılmak, bu konuda azimli olup dostluk ve düşmanlıkta O'nun ölçüsüne uymaktır. -Kendisine içinde bulunduğu durum ve tehlikesinin izah edilmesine (hüccet ikamesine) rağmen- bunları terkedenin küfrüne hükmetmektir.
İkincisi de, Allah'a kullukta; şirke, O'na ortak koşmaya şiddetle karşı çıkmak ve bu durumdakilerle asla dost olmamaktadır.
İslam'ın özünü oluşturduğunu belirtiğimiz bu iki temel kural'ın ifadesi Kelime-i Tevhid'dir. Bu yüce kelime La İlahe İllallah'tır. Bu kelime ile şehadette bulunmıyan'ın İslam'a girmesi asla mümkün olmaz. Yine, nasıl ki dişsiz bir anahtarın kapıyı açması mümkün değilse, bu anahtar kelimenin şartları gerçekleşmeden de İslam'ın kapısını açmak mümkün değildir. Onun neleri öngördüğünü şöyle bir hatırlayalım.
İlim: "Lâ İlâhe İll'allah'ın manasını, redle ortadan kaldırdığının ve isbatla ortaya koyduğunun ne olduğunu, kavrayacak şekilde bilmektir. Böylece dille söylenen kalp ile de bilinmiş olur. Ki onun, manasını ve içeriğini bilmeden söyleyene faydası yoktur. Çünkü o kimse, kelimenin gösterip işaret ettiği doğrultuda bir inanca sahip değildir. O'nun durumu anlamadığı bir dilde konuşanla benzer.
"Bil ki Allah'tan başka ilâh yoktur. ilâh ancak O'dur" (Muhammed, 47/9)
"... Ancak bilerek hak için şehadette bulunanlar müstesnadır" (Zuhruf, 43/86)
Bundan kasıt, dilleriyle söyledikleri La İlahe İllallah'ın manasını kalpleri ile bilenlerdir.
Allah Rasûlü *Sallallahu Aleyhi Vesellem*, *"Her kim Allah'tan başka gerçek ilâh olmadığını ve yalnız O'nun ilâh olduğunu bilerek ölürse Cennete girer"* buyurmuştur.[2] Gerçekten ibadet edilmeyi hak eden yalnız ve yalnız Allah'tır. İbâdet ise, Allah'ın sevip razı olduğu, gizli ve açık her türlü söz ve ameldir.
Yakin: La İlahe İllallah kelimesi hakkında şek ve şüpheye yer vermeyen tam bir biliş ve kavrayış sahibi olmak.
La ilahe İllallah kelimesini söyleyenin, onun manasını bilmesinden sonra, bu kelimenin delalet ettiği şey hakkındaki inancının şek ve şepheye yer vermeyen, derinden bir kavrayış'ın ve kesin bir bilişin eseri olmasıdır. Çünkü yakinen bilinmeyen bir şey hakkında iman sahibi olunmaz. Allahu Teâla, *"Mü'minler ancak, Allah'a Rasul'üne iman edip, sonra da şüpheye düşmeden malları ve canları ile Allah yolunda cihad edenlerdir. İşte sadıklar onlardır"* buyurmuştur. (Hucurât, 49/15)

[2] Müslim.

Allah Rasulü *Sallallahu Aleyhi Vesellem* de: *"Şehadet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur, ve ben Allah'ın Rasûlüyüm. Allah'ın huzuruna bu ikisinde şek şüphe etmeden çıkan kimse cennete girer"* buyurmaktadır. [3]

İhlas: Şirk'e yer vermeyen bir ihlas'a sahip olmaktır. Bu, amelin her türlü şirk şaibesinden arınmış, yalnız Allah'a yönelmiş halis bir niyetle yapılmasıdır ki o, "La ilahe ill'allah" kelimesinin ortaya koyduğudur. Allahu Teâla, *"Halis din ancak Allah'ın değil mi?"* (Zümer, 39/3) bir başka hayeti celile'de ise, *"Onlar ancak Allah için dini halis kılarak ibadet etmekten başka bir şeyle emrolunmadılar"* (Beyyine, 98/5) buyurmuştur.

Resûlullah *Sallallahu Aleyhi Vesellem* de, "Kıyamet günü insanlar arasında benim şefaâtime erecek olan en mutlu kişi, kalbinden halis ve ihlaslı bir şekilde 'La ilahe illallah' diyendir" buyurmuştur.[4]

Sevmek: Gerek bu kelimeyi, gerekse içerdiği, taşıdığı, gösterdiği her şeyi sevmek ve bunlarla sevinç duymak. Allah *azze ve celle*, *"İnsanlar arasında, Allah'ı bırakıp, O'na koştukları eşleri İlâh olarak benimseyenler ve onları, Allah'ı severcesine sevenler vardır. Müminlerin Allah'ı sevmesi ise hepsinden kuvvetlidir"* (Bakara, 2/165) buyurmaktadır. Allahu Teâla bu âyette Mümin kullarının kendisine olan kuvvetli sevgisini bildirmiştir. Çünkü onlar Allah'tan başka ilâhlar edinmediler. Kulun, Rabbini sevmesinin alameti ise, nefsinin hoşuna gitmese bile O'nun emrini her şeyin üstünde tutmasıdır. Sevgisi ve nefreti yalnız Allah için olur. O'nun Rasulü'ne itaat eder ve O Peygamberin *Sallallahu Aleyhi Vesellem* sünnetine sıkı sıkı bağlanır.

Resûlullah *Sallallahu Aleyhi Vesellem*, *"Her kimde şu üç haslet varsa imân'ın tadını almıştır: Allah ve Rasulünü herkesten daha çok sevmek; birini ancak Allah için sevmek, Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmeyi ateşe atılmayı kerih gördüğü gibi kötü bulmak"* buyurmuştur.[5]

Sıdk: Yalan ve nifakın yeşerme ortamı bulamayacağı gerçek bir doğruluk. Kişinin bu kelimeyi kalpten gelen bir doğrulukla yani dilinin söylediğini kalbi de tasdik ederek söylemesidir. Allahu Teâla, *"And olsun, biz kendilerinden öncekileri de denemişken, insanlar, "inandık" deyince, denenmeden bırakılacaklarını mı sanırlar? Allah elbette doğru olanları da yalancıları da ortaya çıkaracaktır"* (Ankebut: 29/3) ve, *"Gerçeği getiren ve onu doğrulayanlar, işte onlar, Allah'a karşı gelmekten sakınmış olanlardır"* (Zümer, 39/33) buyurmuştur.

Rasûlullah *Sallallahu Aleyhi Vesellem* de şöyle buyurmuştur,

"Her kim Allah'tan başka ilâh olmadığını ve Muhammed Sallallahu Aleyhi Vesellem'in Allah'ın Resulü olduğunu bütün kalbi ile tasdik ederek ölürse, Cennete girer"[6]

"Lâ İlâhe İll'allah" Hukukuna riayet etmek: Bu yalnız Allah rızası gözetilerek yapılan ve terkine en ufak bir meyil olmaksızın edâ edilen farzlardır, vacib amellerin tümüdür. Allah *azze ve celle*, *"Rabbinize yönelin. Azap size gelmeden önce O'na teslim olun; sonra yardım görmezsiniz*" (Zümer, 39/54), *"İhsanla kendini Allah'a veren kimse, şüphesiz en sağlam kulba sarılmış olur"* (Lokmân, 31/22) buyurmuştur. Yani kişi "lâ ilâhe ill'allah" sözüyle en sağlam kulba sarılmış olacaktır ki, bu da kişinin, Allah'a karşı sorumluluklarını yerine getirmesi sonucudur.

---

3 Müslim.

4 Buhari.

5 Buhari, Müslim.

6 Sahihtir, Ahmed.

Resûlullah *Sallallahu Aleyhi Vesellem*, *"Ben, sizlerden birine; evladından, babasından ve de tüm insanlardan daha sevgili olmadıkça iman etmiş olmaz"* buyurmuştur.[7] İşte bu, Resûlullah *Sallallahu Aleyhi Vesellem*'e gerçek bir sevgi ve de gerçek bir itaattir.
Kabul: Öyle ki inkâra asla yer verilmesin. "Lâ ilâhe ill'allah" dediği halde bu kelimeye ve bu kelimenin hukukunu edâ etmeye çağrıldığında kibir ve taassubu nedeniyle red ve inkara kalkanlar da vardır. Bundan kaçınmak kesinlikle şarttır.
Allahu Teâla, bunu cehennem ehlinin vasıflarını bildirirken şöyle beyan etmiştir,
"Onlara "Lâ ilâhe ill'allah" denilince, büyükleniyorlardı" (Sâffât, 37/35)
Buraya kadar olanlar La ilahe illallah ile birlikte olması gerekenler idi. Bunların Kelime-i Tevhid'in ayrılmaz şartları olduğunu hatırladık.
Bir de hiçbir şekilde bu kelime ile bağdaşmıyan işler var ki bunları da İslam'ı bozan (dinden çıkaran) şeyler olarak kısaca hatırlıyalım.
1. Allah'a kullukta O'na ortak koşmak.
"Allah kendisine ortak koşmayı elbette bağışlamaz, bundan başkasını dilediğine bağışlar. Allah'a ortak koşan kimse, şüphesiz büyük bir günahla iftira etmiş olur" (Nisa, 4/48)
"Her kim Allah'a şirk koşarsa, Allah ona Cenneti haram kılar ve varacağı yer de ateş olur. Zalimler için hiçbir yardımcı yoktur." (Maide, 5/72)
Şirk ikiye ayrılır:
a) Büyük şirk: Sahibi İslâmdan çıkar. O hali üzere ölse ebedi Cehennemlik olur. Ölmeden önce tevbe etmesinden başka türlü asla Allah'ın mağfiretine nâil olamaz.
b) Küçük şirk: Sahibi İslâmdan çıkmış olmaz. Bu hali üzere ölse durumu Allah'ın affına kalmıştır. Allah celle celâluhu dilerse affeder, dilerse azab eder (Allah şirk'in her türünden korusun!)
2. Kişinin Allah ile arasında vasıtalar edinmesi. Duâlarında Allah'tan istediği gibi bu vasıtalardan da birşeyler medet edip onlara tevekkülde bulunmak insanı icmâen kafir yapar. Çünkü Şeriatların tebliği dışında hiç bir hususta Allah ile mahluk arasında vasıta olmaz.
3. Müşrikleri tekfir etmeyip onların küfre düştüklerinde şüphe etmek veya onların yollarını doğru bulmak. Bu kimse İslam'ı tanımadığı için icmâyla küfre düşmüş olur.
4. Başka birinin yol ve hükmünü, Rasûlullah *Sallallahu Aleyhi Vesellem*'in yolundan daha güzel bulmak, bir başkasının hükmünün O'nun hükmünden daha iyi olduğunu söylemek. Tağutların hükmünü O'nun hükmünden üstün gören, yine Kur'an ve Sünnet'e aykırı kanunları daha üstün kabul eden kimse gibi.
Yine, her kim Allah'ın indirdiği hükümden başka bir hükmü helal görürse; Allah'ın hükmünün daha iyi olduğunu söylese bile kafir olur.
Allah *azze ve celle* şöyle buyurmaktadır.
"Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyenler kafirlerin ta kendileridir" (Mâide, 5/44)
"Hayır! Rabbine andolsun ki, aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem tayin edip verdiğin hükme içlerinde bir sıkıntı duymadan tamamen teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar" (Nisâ 4/65)
5. Allah Rasulü'nün *Sallallahu Aleyhi Vesellem*'in getirmiş olduğu bir şeye onunla amel etse bile; buğzeden kafir olur. Çünkü bu sahibinin cehennem'in en alt tabakasında bulunacağı itikadi nifak (münafıklık)'tandır.
6. Dinden olan bir şeyle, o'nun sevabı veya günahıyla alay etmek küfürdür. Allahu Teala, *"Onlara soracak olursan, "Biz and olsun ki, eğlenip oynuyorduk" diyecekler; De ki: "Allah'la, ayetleriyle, peygamberiyle mi alay ediyordunuz? Özür beyan etmeyin, inandıktan sonra inkar ettiniz..."* buyurmaktadır (Tevbe, 9/65-66)
7. Sihir yapmak. Kim sihir yapar veya sihir yapılmasına razı olursa kafir olur.

---

[7] Müslim.

"... Bu ikisi "Biz sadece imtihan ediyoruz, sakın küfre düşme" demedikçe kimseye bir şey öğretmezlerdi..." (Bakara, 2/102)
8. Müslümanların aleyhine olup müşriklere arka çıkmak.
"... Sizden kim onlara dost olursa o da onlardandır. Allah zulmeden kimseleri doğru yola eriştirmez" (Mâide, 5/51)
9. Hızır *Aleyhisselam*'ın, Musâ *Aleyhisselam*'ın şeriatına uymadığı vs. iddiasıyla; bazılarının, Resûlullah *Sallallahu Aleyhi Vesellem*'in şeriatına uymamasının mümkün olduğunu söyleyen kafir olur:
"Her kim İslham'dan başka bir din ararsa (bu din), kendisinden asla kabul edilmiyecektir. O kimse, âhirette de hüsrana uğrayanlardan olacaktır." (Al-i İmran, 3/85)
10. Allah'ın dininden yüz çevirmek. Dinini öğrenmemek ve onunla amel etmemek.
"Kendisine Rabbinin ayetleri hatırlatıldıktan sonra, O'ndan yüz çevirenden daha zalim kim olabilir? Elbette ki biz, suçlulardan intikam alıcıyız" (Secde, 32/22).
Burada yüz çevirmekten, kişinin kendisiyle müslüman olacağı bilgiyi almaması kasdedilmiştir.
Kişinin İslâm'ını gideren bu hususlarda; şaka edenle, ciddi davranan arasında hiçbir fark yoktur, hepsi aynı ölçüde bunlara muhataptırlar. Ancak can tehlikesi söz konusu olduğunda, zorla (ikrâhen) bunlardan birine düşen kimse müstesnâdır.
Zikri geçen bu on madde çok tehlikeli ve tehlikesine rağmen çokça karşılaşılması üzüntü veren durumlardandır. Bununla beraber, bu derece çokça karşılaşılması da Allah'ın, Din'in ve Peygamber'in doğru tanınıp tanınmadığına ait bir göstergedir.
Buradan hareketle yayınevimize ait kitapların arkasında bulacağınız 'gayemiz' içeriğine uygun olarak, tercümesini sunduğumuz bu kitabı yayınlamayı gerekli gördük. Çünkü kitapta hem, İslâm'ın adeta iskeleti konumundaki bu 'Üç Esas' açıklanmış hem de bunlar metin ve şerh olmak üzere iki büyük alimin kaleminden çıkmıştır. Kitabın çekirdeğini oluşturan metin, Şeyh Muhamed b. Süleyman et-Temîmî'ye ait olup hacim olarak küçük ancak içerik olarak önemi oldukça büyük bir metindir. Kitabı baskıya hazırlarken bu metinleri sayfa düzeni içinde ayırt edilir biçimde yerleştirdik.
Metni şerh eden ise, halen Muhammed b. Suud Üniversitesi'nin Kasim Şubesi Şeriat Fakültesi'nde öğretim görevlisi olan ve ilim talebelerinin kitap ve risalelerden oluşan birçok müellefatı yanında ders halkaları ile de yakından tanıdıkları alim, Şeyh Muhammed b. Salih el-Useymîn'dir. Şeyh İbn-i Useymîn'e ait açıklamalar kitabın büyük bölümünü teşkil ettiğinden bu kısımlar normal sayfa düzeninde yerleştirilmiştir. Kitapta kargaşaya sebep olmaması için bunları metin şerh şeklinde işaretlemek yerine böyle bir yola gittik.
Başarıya ulaştıran Allah'tır.

Giriş

Rahman ve Rahim Allah'ın Adıyla

Müellif -*Allah Ona Rahmet Etsin*- yüce Allah'ın Kitabına uygun olarak başlamış bulunmaktadır. Çünkü yüce Allah'ın Kitabı da besmele ile başlamaktadır. Ayrıca o bu hususta: "*Her önemli bir işe eğer bismillah ile başlanmayacak olursa, o sonu kesiktir*" hadîsine de uymaktadır. Rasûlullah'a *–sallallahu aleyhi ve sellem–* da uymaktadır, çünkü Rasûlullah'ın *–sallallahu aleyhi ve sellem–* gönderdiği mektuplar hep besmele ile başlamışlardır.

Bu ifadeden önce başlanılan işe uygun olarak; Allah'ın adıyla yazarım yahut tasnif ederim, te'lif ederim gibi bir fiil takdirinin varlığı kabul edilir. Böyle bir fiilin varlığının kabul edilmesi yapılan işlerde aslolanın fiil olmasıdır.

Bu fiili Arapça açısından (başa değil de) sonda takdir edişimizin iki sebebi vardır:

1- Şanı yüce Allah'ın, yüce adıyla başlamanın bereketinden yararlanmak,

2- Hasr ifade etmesi, çünkü muallak'ın önceden zikredilmesi hasr ifade eder; (yani ben yalnızca Allah'ın adıyla başlarım, demek olur.)

Takdir ettiğimiz bu fiilin uygun düşmesi gereğine gelince, böylesinin maksada daha bir delâlet etmesidir. Eğer bizler meselâ bir kitap okumak isterken, Allah'ın adıyla başlıyorum desek neye başladığımız bilinmemektedir. Ancak Allah'ın adıyla okuyorum denilecek olursa, bu başlanılan işin ne olduğunu, neye başlanmak istendiğini daha açık ortaya koyar.

«Allah» lâfzı şanı yüce yaratıcının özel adıdır. Bütün isimler bu isme tâbidir. Öyle ki yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*Bu, insanları Rablerinin izniyle karanlıklardan nûra yegâne galip, hamde lâyık olan* (Allah)*'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır. O Allah ki göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur.*" (İbrahim, 14/1-2)

Bu buyrukta biz Lâfza-i Celâl olan "Allah" lafzının sıfat olduğunu söylemeyiz. Aksine bu buyrukta "Allah" *lâfza-i celâl'i atf-ı beyan*'dır. Böylelikle lâfza-i celâl, sıfat'ın mevsuf'a tâbi oluşu gibi tâbi olmasın.

er-Rahman ise aziz ve celîl olan Allah'a has isimlerdendir. O'ndan başkası hakkında kullanılmaz. Rahman geniş rahmet ile vasıflı olan demektir.

er-Rahîm ise hem yüce Allah hakkında, hem başkası hakkında kullanılır. Anlamı ise rahmeti kesintisiz ulaşan demektir. Buna göre "rahman" geniş rahmet sahibi, "rahîym" ise kesintisiz rahmet sahibi demektir. Bu iki vasıf bir arada bulunduğu takdirde rahîym ile kastedilen rahmetini kullarından dilediği kimseye ulaştıran demek olur. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*Dilediğine azab eder, dilediğine de rahmet eder ve yalnız O'na döndürüleceksiniz.*" (el-Ankebût, 29/21)

İlim ve İdrakin Mertebeleri

"Şunu bil ki –Allah'ın rahmeti üzerine olsun– bizim dört meseleyi bilmemiz gerekmektedir."

İlim bir şeyi olduğu hal üzere kat'î olarak idrâk etmek demektir. İdrâk'in de altı basamağı vardır:

1- Birincisi *ilim*'dir. Bu da herhangi bir şeyi gerçek durumu üzere kat'î bir şekilde idrâk etmektir.

2- Basit cehâlet (bilgisizlik): Bu da bir şeyi büsbütün idrak etmemektir.

3- Mürekkep cehalet: Bir şeyi gerçek durumundan farklı bir şekilde bilmektir.

4- Vehim: Bir şeyi aksi daha ağırlıklı olma ihtimali ile birlikte idrak etmektir.

5- Şek (şüphe): Bir şeyi eşit ihtimal bulunmakla birlikte idrak etmektir.

6- Zan: Bir şeyi zıttı ihtimali daha az olmakla birlikte idrak etmektir.

İlim de iki kısma ayrılır: Zarurî bilgi, bilinen şeyin idrakinin herhangi bir düşünce ve istidlâle gerek olmaksızın zorunlu olarak idrak edilmesi demektir. Meselâ ateşin sıcak olduğunun idraki gibi.
Nazarî (Teorik) bilgi ise düşünme ve istidlâli gerektiren bir bilgidir. Abdestte niyetin vacib olduğunu bilmek gibi.
"Allah'ın rahmeti üzerine olsun" ifadesi de yüce Allah kendisi vasıtası ile istediğini elde edebileceğin, çekindiğin şeylerden de korunabileceğin rahmetini sana bol bol ihsan etsin anlamındadır. Yani yüce Allah senin geçmiş günahlarını bağışlasın, gelecekte de seni bu günahlardan korusun. Eğer *"rahmet"* lâfzını tek başına zikredecek olursak, anlamı bu olur. Şâyet *"mağfiret"* ile birlikte söz konusu edilirse, mağfiret geçmiş günahların bağışlaması için bir dua olur. Rahmet de gelecekte hayrı işleme muvaffakiyeti ve günahlardan da esenlikle kurtulma muvaffakiyeti için bir dua olur.
Müellifin *–yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun–* bu şekilde dua etmesi, onun muhataba ne kadar itina gösterdiğini, ona karşı şefkatli olduğunu ve onun için hayrı gerçekleştirme maksadını güttüğünü göstermektedir.
Müellifin burada söz konusu edeceği dört mesele dinin tamamını kapsamına aldığından, faydalarının da büyüklüğü dolayısıyla gerekli itina gösterilerek ele alınmalıdır.
"Birinci Mesele ilimdir. Bu da delilleri ile Allah'ı, Peygamber'ini ve İslâm dinini tanımak demektir."
Allah'ı tanımak demek, O'nun göndermiş olduğu şeriatın kabulünü ve O'na, emirlerine gereken şekilde itaat ve boyun eğmeyi, Rasûlü Muhammed'in *–sallallahu aleyhi ve sellem–* getirmiş olduğu şeriatın hakimiyetini kabul anlamındadır. "Kul, yüce Allah'ın kitabındaki şer'î âyetler, Rasûlünün sünneti üzerinde ve mahlûkatın kendisi demek olan kevnî âyetler üzerinde düşünerek Rabbini bilip, tanır. İnsan bu âyetler üzerinde ne kadar düşünürse, yaratıcısı ve ma'budu olan Allah hakkındaki bilgisi daha da artar. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Yakîn sahibi olanlar için, yeryüzünde âyetler* (belgeler) *vardır, kendi nefislerinizde de. Artık görmez misiniz?*" (ez-Zâriyât, 51/20-21)
Allah'ın Rasûlü Muhammed'i *–sallallahu aleyhi ve sellem–* bilip tanımak ise onun getirmiş olduğu hidayeti ve hak dini kabul edip vermiş olduğu haberleri tasdik etmeyi, emirlerini yerine getirmeyi, yasaklayıp uzak durulmasını istediği şeylerden uzak kalmayı, O'nun şeriatının hükmüne başvurmayı, hükmüne de razı olmayı gerektirmektedir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Hayır! Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden dolayı içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan, tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar.*" (en-Nisâ, 4/65)
"Aralarında hükmetmek üzere Allah'a ve Rasûlüne davet olunduklarında mü'minlerin sözleri ancak: 'İşittik ve itaat ettik' demektir. İşte bunlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir." (en-Nûr, 24/51)
"*Eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsanız, herhangi bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz, onu Allah'a ve Rasûlüne götürünüz. Bu hem daha hayırlı, hem de sonuç itibariyle daha güzeldir.*" (en-Nisâ, 4/59)
"*Artık O'nun emrine muhalefet edenler kendilerine bir mihnet veya acıklı bir azabın isabet etmesinden çekinsinler.*" (en-Nûr, 24/63)
İmam Ahmed *–Allah'ın rahmeti üzerine olsun–* de şöyle demektedir: "Bu fitnenin ne olduğunu biliyor musunuz? Fitne *şirk*'tir, çünkü bir kimse o yüce peygamberin sözünün bazılarını reddedecek olursa, kalbine bir miktar sapıklık düşer de sonunda helâk olabilir."
İslâm dinini bilmeye gelince;
İslâm genel manası itibariyle yüce Allah'a, rasûlleri gönderdiği andan itibaren, kıyametin kopacağı zamana kadar teşri' buyurmuş olduğu esaslar çerçevesinde ibadet etmektir. Nitekim

yüce Allah bunu pek çok âyet-i kerîmede söz konusu etmiştir. Bütün bunlar daha önce gelmiş, geçmiş bütün şeriatlerin de yüce Allah'a teslim olmak (demek olan İslâm) olduğunu göstermektedir. Meselâ yüce Allah İbrahim'in *–aleyhi's-selâm–* şu duasını bize aktarmaktadır:

"*Rabbimiz, ikimizi de Sana teslim olmuş kimselerden kıl. Soyumuzdan da yalnız Sana müslüman olan* (itaat eden) *bir ümmet var et.*" (el-Bakara, 2/128)

Son peygamber Muhammed'in *–sallallahu aleyhi ve sellem–* peygamberliğinden sonra söz konusu olan özel anlamıyla İslâm ise; Muhammed *–sallallahu aleyhi ve sellem–* ile gönderilenleri özellikle ifade eder. Çünkü yüce Allah'ın, Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* ile birlikte gönderdikleri daha önceki bütün dinleri neshetmiş olmaktadır. Dolayısıyla ona tabi olan müslüman olur, ona muhalefet eden müslüman değildir. Bütün peygamberlere tâbi olanlar kendi peygamberlerinin döneminde müslüman idiler. Yahudiler, Musa *–aleyhi's-selâm–* döneminde müslümandılar. Hristiyanlar, İsa *–aleyhi's-selâm–* döneminde müslümandılar. Peygamber Muhammed *–sallallahu aleyhi ve sellem–* gönderilince ise onu inkâr ettiler, o bakımdan artık müslüman değildirler.

İşte bu İslâm dini, yüce Allah nezdinde kabul edilen ve kabul eden kişiye fayda sağlayan dindir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*Şüphesiz Allah nezdinde* (makbul) *din İslâm'dır.*" (Al-i İmrân, 3/19)

"*Kim İslâm'dan başka bir din ararsa, ondan asla kabul olunmaz ve o âhirette zarara uğrayanlardan olur.*" (Al-i İmrân, 3/85)

İşte yüce Allah'ın, Muhammed'e *–sallallahu aleyhi ve sellem–* de, ümmetine de lütfettiği İslâm budur. O şöyle buyurmaktadır:

"*Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak İslâm'ı beğenip seçtim.*" (el-Mâide, 5/3)

Bilinmesi gereken hususların delillerle bilinmesine gelince, "delil" kişiye maksadına nasıl ulaşacağını gösteren demektir. Bu hususları bilmenin delilleri ise sem'î ve aklî delillerdir. Sem'î deliller vahiy ile sabit olan deliller olup, bunlar Kitap ve Sünnettir. Aklî deliller ise düşünmek ve tefekkür yolu ile sabit olanlardır.

Allah *-azze ve celle-* Kitab-ı Kerîm'inde bu kabilden pek çok delilleri söz konusu etmiştir. Nice âyet-i kerîmede yüce Allah: "*Şunlar, şunlar da onun âyetlerindendir* (Vahdâniyetinin delillerinden, belgelerindendir)" diye buyurmuştur. İşte yüce Allah'ın varlığına delil teşkil eden aklî deliller böylece gözler önüne serilmektedir.

Peygamber'in *–sallallahu aleyhi ve sellem–* peygamberliğinin sem'î delillerle bilinmesine gelince, buna da şu buyrukları örnek olarak gösterebiliriz:

"*Muhammed Allah'ın Rasûlüdür. Onunla birlikte olanlar, kâfirlere karşı sert ve katıdırlar.*" (el-Feth, 48/29)

"*Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan evvel nice peygamberler gelip geçmiştir.*" (Âl-i İmrân, 3/144)

Onun peygamberliği aklî delillerle, onun getirmiş olduğu apaçık âyet ve belgeler üzerinde iyiden iyiye düşünmekle anlaşılır. Getirmiş olduğu bu belgelerin en büyüğü yüce Allah'ın Kitabıdır. Bu Kitapta doğru ve faydalı haberler, kötülükleri düzelten, adaletli hükümler vardır. Onun göstermiş olduğu olağanüstü mucizeler de, haber verdiği ve ancak vahiyden sadır olabilen ve haber verdiklerinden meydana gelenlerin verdiği gibi ortaya çıkması dolayısıyla onun doğruluğunu belgeleyen gaybî haberler de bu aklî deliller arasında yer alır.

"(Bu meselelerin) ikincisi bilinenler gereğince amel etmektir."

Yani bu bilmenin gerektirdiği Allah'a iman, emirlerini yerine getirmek, yasaklarından kaçınmak, özel ibadetler ile kişiyi aşan ibadetleri ifa etmek suretiyle O'na itaatin gereklerini yerine getirmektir.

Namaz, oruç, hac özel ibadetlere örnektir. Faydası kişiyi aşan ibadetlere de iyiliği emredip, kötülükten sakındırmak, Allah yolunda cihad etmek ve buna benzer ibadetler örnektir.

Amel aslında ilmin bir meyvesidir. İlimsiz amel eden bir kimse bu yönüyle Hıristiyanlara benzer. İlmi olmakla birlikte amel etmeyen bir kimse de bu yönüyle Yahudilere benzer.
"Üçüncüsü ise ona (Allah Rasûlünün getirdiklerine) davet etmektir."
Allah Rasûlünün getirmiş olduğu yüce Allah'ın şeriatına, şu buyruğunda sözünü ettiği üç ya da dört mertebeye uygun olarak davet etmektir:
"*Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle davet et. Onlarla en güzel yolla mücadeleni yap.*" (en-Nahl, 16/125)
Dördüncü mertebe de yüce Allah'ın şu buyruğunda dile getirilmektedir:
"*Aralarından zulmedenler müstesnâ olmak üzere kitab ehli ile ancak en güzel yolla mücadele edin.*" (el-Ankebût, 29/46)
Böyle bir davette bulunabilmek için yüce Allah'ın şeriatının bilinmesi kaçınılmaz bir şeydir ki, davet ilim ve basiret esası üzere yapılabilsin. Diğer taraftan yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*De ki: İşte bu benim yolumdur. Ben Allah'a bir basiret üzere davet ediyorum. Ben de, bana uyanlar da. Allah'ı tenzih ederim. Ben müşriklerden değilim.*" (Yûsuf, 12/108)
Basiret ise davetçinin davet ettiği hususlarda olur. Yani davetçi, şer'î hükmü, davetin nasıl yapılacağını ve davet edenin halini bilmelidir.
Davet alanları pek çoktur. Bunlar arasında hitabet yoluyla, konferanslar vermek suretiyle Allah yoluna davet etmek, makaleler yazmak suretiyle Allah yoluna davet etmek, ilim halkaları ile Allah yoluna davet etmek, te'lif yapmak ve te'lif yoluyla dini yaymak suretiyle Allah yoluna davet etmek, özel meclislerde Allah yoluna davet etmek… Kişi söz gelimi bir davet sebebiyle bir mecliste bulunacak olursa, bu da Allah'ın yoluna davet alanlarından bir alandır. Ancak bunun usandırıcı ve sıkıntı verecek surette olmaması gerekir. Bu da davetçinin oturanlara ilmî bir meseleyi sunması, sonra bu hususta tartışmanın başlaması ile gerçekleşir. Bilindiği gibi tartışmanın, soru ve cevabın yüce Allah'ın Rasûlüne indirdiklerinin anlaşılmasında ve kavratılmasında büyük bir rolü vardır. Hatta bu kimi zaman bir hutbe ya da serbest bir konferans vermekten bile daha etkili olabilir. Bu da bilinen bir husustur.
Yüce Allah'a davet etmek rasûllerin görevi, onlara güzel bir şekilde uyanların yoludur. İnsan ibadet edeceği yaratıcısını, O'nun peygamberini, dinini, bunlara sahip olmak başarısı dolayısıyla Allah'ın üzerindeki lutfunu bilecek olursa, elbetteki artık o kardeşlerini Allah'ın yoluna davet etmek suretiyle, kurtarmakla ve hayırlı olan şeyleri müjdelemeye çalışmakla yükümlü olur. Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* de, Ali b. Ebî Talib'e *–radıyallahu anh–* Hayber günü şöyle demişti:
"*Şimdi onların alanlarına konaklayıncaya kadar, yoluna git. Sonra onları İslâm'a davet et ve onlara bu hususta yüce Allah'ın hakkından neleri yerine getirmekle yükümlü olacaklarını bildir. Allah'a yemin ederim, Allah'ın senin vasıtan ile bir tek kişiye hidayet vermesi dahi senin için kırmızı tüylü develerden daha hayırlıdır.*"
Bu hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Yine Müslim'in rivayet ettiğine göre Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* şöyle buyurmaktadır:
"*Kim bir hidayete davet edecek olursa, ona tâbi olanların ecirleri kadar onun da ecri olur. Bununla birlikte bu onların ecirlerinden de bir şey eksiltmez. Kim de bir sapıklığa çağıracak olursa, onun üzerinde ona tâbi olanların günahları gibi günah yazılır. Bununla beraber bu onların günahlarından bir şey eksiltmez.*"
Yine Müslim'in rivayetine göre Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* şöyle buyurmuştur:
"*Bir hayra giden yolu gösteren bir kimseye o hayrı yapanın ecri kadar ecir vardır.*"
"Dördüncüsü; bu uğurdaki eziyetlere sabredip katlanmaktır."
Sabır, nefsi yüce Allah'a itaate yönlendirmek, Allah'a isyandan alıkoymak, Allah'ın kaderlerinden rahatsız olmasını, usanmasını, sıkılıp öfkelenmesini önlemektir.
Kişi daima Allah'ın dinine davet yolunda –eziyet görecek olsa dahi– çalışkan ve gayretli olmalıdır. Çünkü hayra davet edenlerin, eziyete maruz bırakılmaları beşer tabiatının bir

parçasıdır. Bundan yüce Allah'ın hidayete ilettiği kimseler elbetteki müstesnadır. Yüce Allah da Peygamberine şöyle hitab etmektedir:
"*Andolsun senden önce peygamberler de yalanlanmışlardı. Fakat yalanlanmalarına rağmen sabrettiler, onlara eziyet de edildi. Nihayet onlara yardımımız gelip, yetişti.*" (el-En'âm, 6/34)
Eziyet arttıkça zafer yakın demektir. Ancak zafer, insanın hayatta iken zafere kavuşması ve yaptığı davetin etkisini gösterip gerçekleştiğini görmesi haline mahsus değildir. Aksine zafer kişinin ölümünden sonra dahi olsa gerçekleşir. Bu da yüce Allah'ın insanların kalplerinde davet ettiğini kabul etme, davet ettiği şeyleri alıp ona sımsıkı sarılmayı yaratması ile gerçekleşir. Elbette ki bu da o davetçinin –ölmüş olsa dahi– bir zaferi, Allah'ın ona yardımı olarak kabul edilir. O bakımdan davetçinin daveti üzere sabırlı olması ve bu hususta kesintisiz devam etmesi aziz ve celil olan Allah'ın dinine daveti üzerinde direnmesi gerekir.
Davetinin karşısına çıkan engellere karşı sabretmelidir. Bizzat kendisinin karşı karşıya kaldığı engellere de sabretmelidir. İşte rasûller (Allah'ın salât ve selâmı üzerlerine olsun) sözle de, fiil ile de eziyetlerle karşılaştılar. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Onlardan öncekilere gelen peygamberlerin her birine de mutlaka böylece sihirbaz ya da deli derlerdi.*" (ez-Zâriyât, 51/52)
"*İşte böylece biz her peygambere günahkârlardan düşmanlar kıldık.*" (el-Furkan, 25/31)
Fakat davetçinin bütün bunlara sabırla karşı koyması gerekmektedir. Yüce Allah'ın, Rasûlüne şu buyruğunu dikkatle düşünelim:
"*Hiç şüphesiz ki Kur'ân'ı sana peyderpey Biz indirdik.*" (el-İnsan, 76/23)
Burada yüce Allah'ın ona; Rabbinin nimetine o bakımdan şükret, diye buyurması beklenirken şöyle dediğini görüyoruz:
"*O halde Rabbinin hükmüne sabret.*" (el-İnsan, 76/24)
İşte bu, bu Kur'ân-ı Kerîm'in gereğini yerine getiren herkesin mutlaka sabrı gerektiren bir takım şeylere maruz kalmasını kaçınılmaz kıldığına bir işarettir. Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* de kavmi kendisine vurup da başını kanatınca, yüzünden kanları silip: "*Allah'ım kavmime mağfiret buyur, çünkü onlar bilmezler*" dediğini dikkatlice düşünmemiz gerekir. O halde davetçinin sabreden ve ecrini Allah'tan bekleyen bir kimse olması gerekir.
Sabır üç kısımdır:
1- Allah'a itaat üzere sabır
2- Allah'ın yasaklarına karşı sabır
3- Yüce Allah'ın ister kulların kendi yaptıkları türden olsun, ister bazı kullar vasıtasıyla başa getirdiği eziyet ve haksızlıklar kabilinden olsun, Allah'ın bütün kaderlerine karşı sabırdır.
"(Bunlara) delil de yüce Allah'ın şu buyruğudur:
"Andolsun asra ki, gerçekten insan ziyandadır. İman eden, salih ameller işleyen, birbirine hakkı tavsiye ve sabrı tavsiye edenler müstesnâ." (el-Asr, 103/1-3)"
Bu dört mertebeye delil yüce Allah'ın: "*Asr'a andolsun ki…*" buyruğudur. Yüce Allah bu surede zaman ve hayır ya da şer türünden bütün olayların içerisinde cereyan ettiği *asr*'a yemin etmektedir. Yüce Allah, iman, salih amel, karşılıklı olarak hakkı tavsiye ve sabrı tavsiye şeklindeki dört niteliğe sahib kimseler dışında bütün insanların hüsranda olduklarını yemin ile haber vermektedir.
İmam İbnu'l-Kayyim *–yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun–* şöyle demektedir:
"Nefse karşı cihadın dört mertebesi vardır:
1- Hidayeti ve kendisi olmaksızın ne dünyasında, ne de ahiretinde kurtuluş ve mutluluğu elde etmesi imkânsız olan hak dini öğrenmeye karşı nefsiyle cihad etmek.
2- Bunu öğrenip, bildikten sonra gereğince amel etmek üzere nefsine karşı cihad etmek.
3- Ona davet etmek ve onu bilmeyen kimselere de onu öğretmek üzere nefsine karşı cihad etmek.

4- Yüce Allah'a davetin zorluklarına, insanların eziyetlerine karşı sabretmesi için nefsine karşı cihad etmek ve bütün bunlara yalnız Allah için katlanmak. Kişi bu dört mertebeyi tam anlamıyla yerine getirdiği takdirde artık o rabbânîlerden olur."

Yüce Allah bu sûrede asr'a yemin ederek her insanın malı, evlâdı ne kadar çok olursa olsun, değeri şerefi ne kadar büyük olursa olsun, şu dört sıfata sahib olmadığı sürece hüsranda ve ziyanda olacağını bildirmektedir:

1- İman. İman yüce Allah'a insanı yakınlaştıran sağlam her türlü itikad ve her türlü faydalı bilgiyi kapsar.

2- Salih amel. Bu da kişinin Allah için ihlâsla ve Muhammed *–sallallahu aleyhi ve sellem–* e uyarak işlemiş olduğu yüce Allah'a yakınlaştırıcı her bir söz ya da fiili kapsar.

3- Hakkı tavsiye etmek. Bu da hakkı işlemeyi tavsiye etmekle, onu teşvik etmekle gerçekleşir.

4- Yüce Allah'ın emirlerini yerine getirmek, haramlarını terketmek, O'nun takdir ettiklerine katlanmak suretiyle birbirlerine sabrı tavsiye etmeleridir.

Hakkı ve sabrı tavsiye etmek aynı zamanda iyiliği emredip, münkerden alıkoymayı da kapsar. Bu ikisi sayesinde ümmet dimdik ayakta durur, ıslah olur, ilâhî yardıma mazhar olur, şeref ve fazileti elde eder.

"*Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten vazgeçirirsiniz. Siz Allah'a iman da edersiniz.*" (Al-i İmrân, 3/103)

"İmam Şafiî –yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun– şöyle demektedir: "Eğer yüce Allah kullarına karşı bu sureden başka bir hüccet (delil) indirmemiş olsaydı, bu dahi onlara yeterdi."

İmam Buharî –Allah'ın rahmeti üzerine olsun– de Sahih'inde "İlmin söz ve amelden önce olduğuna dair bâb." diye bir bab açmıştır. Buna delil de yüce Allah'ın: "Onun için bil ki: 'Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Hem kendi günahın için, hem de mü'min erkeklerle mü'min kadınlar için mağfiret dile" (Muhammed, 47/19) *buyruğudur. Görüldüğü gibi burada söz ve amelden önce ilim ile başlamaktadır."*

İmam Şafiî'nin künyesi Abdullah olup adı Muhammed b. İdris b. el-Abbâs b. Osman b. eş. Şafiî'dir. Haşim oğullarındandır ve Kureyş'lidir. Gazze'de h.150 yılında dünyaya gelmiştir. Mısır'da h. 204 yılında vefat etmiştir. Dört imam'dan birisidir. Yüce Allah'ın rahmeti hepsine olsun.

Bu sözüyle bu surenin yüce Allah'ın dinine iman, salih amel, Allah'ın yoluna davet ve bu hususta sabra sımsıkı sarılmaya teşvik hususunda insanlara yeterli olduğunu anlatmak istemektedir. Yoksa bu surenin genel olarak şeriatın tümünde insanlara yeterli olacağını anlatmayı kastetmiyor.

Şafiî'nin: "Eğer Allah insanlara karşı bu sûreden başka bir huccet (delil) bildirmemiş olsaydı, bu dahi onlara yeterli olurdu" sözlerini söylemesine sebeb şudur: Akıl ve basiret sahibi bu sûreyi işitecek ya da okuyacak olursa, şüphesiz kendisini hüsrandan kurtarmak için çalışıp çabalayacaktır. Bu da onun şu dört sıfata sahip olması ile gerçekleşir: İman, salih amel, hakkı tavsiye etmek ve sabrı tavsiye etmek.

İmam Buharî'ye gelince; künyesi *Ebu Abdullah*'tır. Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Muğîra el-Buharî'dir. Buhara'da Şevval, 194 yılında dünyaya geldiğinde babası vefat etmişti. Annesinin himayesinde büyüdü. Semerkant'tan iki fersah uzaklıkta Hartenk diye bilinen bir yerde ramazan bayramı gecesi 256 yılında vefat etmiştir.

Buharî metinde kaydedilen âyet-i kerîmeyi söz ve amelden önce ilim ile başlamanın vücubuna delil göstermiştir. Bu da şer'î bir delil olup, insanın önce ilim sahibi olduğuna, ikinci olarak da amel ettiğine delâlet etmektedir. Diğer taraftan aklî ve nazarî bir delil de vardır. Bu da ilmin söz ve amelden önce olduğunu göstermektedir. Çünkü söz ya da amelin sağlıklı ve kabul edilebilir olması için şeriate uygun olması gerekir. İnsanın yaptığı amelin şeriate uygun olduğunu bilmesi ise ancak ilim sahibi olmasıyla mümkündür. Ancak ortada insanın fıtratı gereği bildiği bir takım hususlar vardır. Yüce Allah'ın bir ve tek ilâh olduğunu bilmesi gibi.

Yüce Allah bu bilgiyi kulun fıtratında yaratmıştır. O bakımdan bunları öğrenmek için ayrıca fazla çabalamaya gerek yoktur. Pek çok olan cüzî meselelere gelince, asıl öğrenilmesi ve onlar için gayretlerin yoğunlaştırılması gereken bilgiler bunlardır.
"Şunu bil ki –Allah'ın rahmeti üzerine olsun– her müslüman erkek ve kadına şu üç meseleyi öğrenmek ve gereğince amel etmek vacibtir. Birincisi: Bizi yaratan yüce Allah'tır."
Buna yani yüce Allah'ın bizi yarattığına dair deliller sem'î ve aklî olmak üzere iki türlüdür.
Sem'î deliller pek çoktur. Yüce Allah'ın şu buyrukları bunların bazılarıdır:
"*O sizi çamurdan yaratandır, sonra bir ecel takdir edendir. O'nun katında belirli bir ecel daha vardır. Sonra yine de siz hâlâ şüphe edersiniz.*" (el-En'âm, 6/2)
"*Andolsun ki sizi yarattık, sonra da size şekil verdik.*" (el-A'râf, 7/11)
"*Andolsun ki Biz insanı kuru bir çamurdan, değişmiş, şekillenmiş bir balçıktan yarattık.*" (el-Hicr, 15/26)
"*Sizi topraktan yaratmış olması sonra da beşer olup dağılmanız da O'nun âyetlerindendir.*" (er-Rûm, 30/20)
"*Allah her şeyin yaratıcısıdır.*" (ez-Zümer, 39/62)
"*Halbuki sizi de, yapıp ettiklerinizi de Allah yaratmıştır.*" (es-Saffat, 37/96)
"*Ben cinleri de, insanları da ancak Bana ibadet etsinler diye yarattım.*" (ez-Zâriyât, 51/56) ve buna benzer daha bir çok âyet-i kerîme.
Yüce Allah'ın bizi yaratmış olduğuna dair aklî delile gelince; yüce Allah'ın şu buyruğunda bu delile işaret edilmektedir:
"*Yoksa onlar bir şeysiz mi yaratıldılar? Yoksa yaratanlar onlar mıdır?*" (et-Tûr, 52/35)
İnsan şüphesiz kendi kendisinin yaratıcısı değildir, çünkü o var olmadan önce yoktu. Yok olmak hiçbir şey olmak demektir. Hiçbir şey ise bir şey var edemez. İnsanı babası da, annesi de, yaratılmışlardan herhangi bir kimse de yaratmış değildir. Var edici olmaksızın tesadüfen de yaratılmış olamaz. Çünkü sonradan yaratılan her bir varlığı mutlaka bir meydana getiren vardır. Ayrıca bütün bu yaratıklar son derece uyumlu, birbiri ile dengeli harikulade bir düzen içerisindedir. Bu kainatın tesadüfen meydana gelmiş olma ihtimalini kesinlikle ortadan kaldırmaktadır. Zira tesadüfen var olan bir şey, varlığının aslı itibariyle belli bir düzene sahip değildir. Peki varlığını devam ettirmesi ve tekâmül etmesi halinde düzenli olması nasıl mümkün olabilir?
Böylelikle yaratıcının yalnızca yüce Allah olduğu ortaya çıkmaktadır. Allah'tan başka bir yaratan, Allah'tan başka emir veren yoktur. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Dikkat edin yaratmak da yalnız O'na aittir, emretmek te.*" (el-A'râf, 7/54)
Hiçbir insanın yüce Allah'ın rubûbiyetini (yaratıcılığını) –Fir'avun'un yaptığı gibi bile bile ve hakka karşı direnerek olması hali müstesna– inkâr ettiği bilinmemektedir.
Cübeyr b. Mut'îm, Rasûlullah'ı *–sallallahu aleyhi ve sellem–* et-Tûr sûresini okurken dinlemiş ve: "*Yoksa onlar bir şeysiz mi yaratıldılar? Yoksa yaratanlar onlar mıdır? Yoksa göklerle yeri onlar mı yarattılar? Hayır onlar yakîn sahibi değildirler. Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mıdır? Yoksa egemen olanlar onlar mıdır?*" (et-Tûr, 52/35-37) buyruğunu işitince, Cübeyr o günlerde müşrik idi ve bunları duyunca şunları söylemişti: "Kalbim neredeyse yerinden fırlayacaktı. İşte bu imanın kalbime ilk olarak yerleştiği an idi."
"Ve bizi rızıklandırdı."
Bu meselenin Kitab, sünnet ve aklî delilleri pek çoktur.
Kitab'tan delillerinin bazısı: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Çünkü şüphesiz ki Allah'tır hem rızkı veren, hem pek çetin kudret ve kuvvet sahibi olan.*" (ez-Zâriyât, 51/58)
"*De ki: 'Göklerden ve yerden sizi rızıklandıran kimdir?' 'Allah'tır' de.*" (Sebe', 34/24)
"*De ki: 'Size gökten ve yerden rızık veren kimdir? Yahut o gözlere ve kulaklara malik olan kimdir? Ölüden, diriyi çıkaran ve diriden ölüyü çıkaran kimdir? İşleri yerli yerince kim yönetiyor?' Hemen: 'Allah' diyeceklerdir.*" (Yunûs, 10/31) Bu hususta âyet-i kerîmeler pek çoktur.

Sünnet-i seniyye'den delillerden birisi de Peygamber'in *–sallallahu aleyhi ve sellem–* hadîs-i şerifinde belirtildiği üzere *cenin*'e meleğin gönderilip, ona dört hususu yazmasının emredildiği belirtilen hadîstir. Bu dört husus rızkı, eceli, ameli ve mutlu mu, bedbaht mı olacağıdır.
Yüce Allah'ın bizi rızıklandırdığına dair aklî delile gelince, bizler ancak yemek yiyerek ve içerek yaşayabiliriz. Yiyecek ve içecek de yüce Allah'ın yarattıklarındandır. Nitekim O şöyle buyurmaktadır:
"*Ektiğiniz tohumdan bana haber veriniz. Onu siz mi bitiriyorsunuz, yoksa bitirenler Bizler miyiz? Dileseydik onu gerçekten henüz olgunlaşmadan çörçöp yapardık da siz hayret ederdiniz. 'Gerçekten bizler borca batırıldık. Daha doğrusu biz mahrum bırakıldık.'* (derdiniz.) *İçtiğiniz sudan bana haber verin. Onu buluttan siz mi indirdiniz, yoksa indirenler Bizler miyiz? Dileseydik onu acı kılardık. Peki şükretmeniz gerekmez mi?*" (el-Vâkıa, 56/63-70)
Bu âyet-i kerîmelerde bizim yiyecek ve içecek türünden her türlü rızkımızın aziz ve celil olan Allah tarafından verildiği açıkça bildirilmektedir.
"Ve O bizleri başıboş bırakmamıştır."
Sem'î ve aklî delillerin delâlet ettiği gerçek te budur. Bu husustaki sem'î delillerin bazıları şunlardır: Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Acaba siz, Bizim sizi boşuna yarattığımızı ve sizin Bize gerçekten döndürülmeyeceğinizi mi zannettiniz? Melik ve hak olan Allah'ın şanı yücedir. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur.*" (el-Mu'minûn, 23/115-116)
"*Yoksa insan başıboş bırakılacağını mı sanır? O dökülen meni'den bir damla değil miydi? Sonra da aslı bir hücre kümesi olmadı mı? Sonra Allah onu yaratıp şekil vermedi mi? Ondan erkek ve dişi iki sınıf yaratmıştır. Bunları yapanın ölüleri diriltmeye gücü yetmez mi?*" (el-Kıyame, 75/36-40)
Aklî delile gelince, insanlık dünya hayatında yaşamak, sonra da diğer canlıların faydalandığı gibi faydalanmak, sonra da diriltilmemek, hesaba çekilmemek üzere ölüp gitmek yüce Allah'ın hikmetine yakışmaz. Aksine bu katıksız abes bir iştir. Yüce Allah'ın bu insanları yaratıp, onlara rasûller göndermesi, rasûllere karşı çıkanların –gerektiğinde– kanlarının mübah kılınması, sonra da neticenin sıfır ve hiçbir şey olmaması imkânsızdır. Bu şanı yüce Allah'ın hikmeti açısından mümkün olamaz.
"Bilakis O, bize rasûller göndermiştir."
Yani yüce Allah bizlere, bu Muhammed ümmetine Rabbimizin âyetlerini okuyan, bizi tertemiz edip, arındıran Kitabı ve hikmeti öğreten Muhammed'i rasûl olarak gönderdiği gibi, bizden öncekilere de rasûller göndermiştir. Şanı yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "*Aralarında bir uyarıcının gelip geçmediği hiçbir ümmet de yoktur.*" *(Fatır, 35/24)* İnsanlara karşı ilâhî delilin ortaya konulması ve yüce Allah'a seveceği ve razı olacağı şekilde ibadet etmeleri için onlara peygamberler göndermesi de kaçınılmaz bir şeydir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi muhakkak Biz sana da vahyettik. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Ya'kub'a ve evlâtlarına. İsa'ya, Eyyûb'a, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a da vahyettik. Davud'a da Zebur'u verdik. Kıssalarını sana daha önce anlattığımız peygamberlere de, kıssalarını sana* (henüz) *anlatmadığımız peygamberlere de vahyettik ve Allah Musa ile konuştu. Müjdeleyici ve korkutucu peygamberler olarak* (gönderdik) *ki insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın. Allah Aziz'dir, Hakîm'dir.*" (en-Nisâ, 4/163-165)
Yüce Allah'a razı olabileceği şekilde ibadet etmemiz ancak rasûllerin (salât ve selâm onlara) gösterdiği yolla olabilir. Çünkü Allah'ın sevdiği ve razı olduğu şeyleri bizlere açıklayanlar, bizi yüce Allah'a yakınlaştırıcı hususları bildirenler onlardır. Bundan dolayı yüce Allah'ın

insanlara müjdeleyici ve uyarıcı olmak üzere elçiler göndermiş olması O'nun hikmetinin bir gereğidir. Buna yüce Allah'ın şu buyruğu delil teşkil etmektedir:
"*Muhakkak Biz Fir'avun'a bir peygamber gönderdiğimiz gibi, size de üzerinize şahit olarak bir peygamber gönderdik. Ama Fir'avun o peygambere karşı çıktı. Biz de onu müthiş bir şekilde yakaladık.*" (el-Muzzemmil, 73/15-16)
"Kim o Rasûle itaat ederse cennete girer. Kim de ona karşı gelip isyan ederse cehenneme girer. Buna delil de yüce Allah'ın şu buyruğudur:
"Muhakkak Biz Fir'avun'a bir peygamber gönderdiğimiz gibi, size de üzerinize şahit olarak bir peygamber gönderdik. Ama Fir'avun o peygambere karşı çıktı. Biz de onu müthiş bir şekilde yakaladık." (el-Muzzemmil, 73/15-16)"
Peygambere itaat edenin cennete gireceği yüce Allah'ın şu buyruklarından açıkça anlaşılan bir gerçektir:
"*Bir de Allah'a ve Peygamber'e itaat edin ki rahmete nail olasınız. Rabbinizden bir mağfiret ve takvâ sahipleri için hazırlanmış eni göklerle yer* (kadar) *olan cennete koşuşun.*" (Al-i İmrân, 3/132-133)
"*Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse onu orada ebediyyen kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetlere sokarız. İşte en büyük kurtuluş budur.*" (en-Nisâ, 4/13)
"*Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse, Allah'tan korkar ve O'ndan sakınırsa işte onlar kurtulan kimselerdir.*" (en-Nûr, 24/52)
"*Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse, işte onlar Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberler, sıddîklar, şehidler ve salihlerle birliktedirler. Onlar ne iyi arkadaştırlar!*" (en-Nisâ, 4/69)
"*Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse, büyük bir kurtuluşla kurtulmuş olur.*" (el-Ahzâb, 33/71)
Bu hususta âyet-i kerîmeler pek çoktur.
Peygamberin *–sallallahu aleyhi ve sellem–* hadîslerinden de şu hadisi örnek verebiliriz: "*Yüz çevirenler müstesna, bütün ümmetim cennete girecektir.*" Ona, "Yüz çevirenler kimlerdir, ey Allah'ın Rasûlü?" diye sorulunca, şöyle buyurdu: "*Kim bana itaat ederse cennete girer, kim de bana isyan ederse* (karşı gelirse) *cehenneme girer.*" Bu hadîsi de Buharî rivayet etmiştir.
Ona isyan edenlerin cehenneme girecekleri de yüce Allah'ın şu buyruklarından anlaşılan apaçık bir gerçektir:
"*Kim de Allah'a ve Rasûlüne isyan eder, sınırlarını aşarsa onu da orada ebedi kalmak üzere bir ateşe koyar. Üstelik onun için küçültücü bir azab da vardır.*" (en-Nisâ, 4/14)
"*Kim Allah'a ve Rasûlüne isyan ederse, şüphesiz apaçık bir sapıklıkla sapmış olur.*" (el-Ahzab, 33/36)
"*Kim Allah'a ve Rasûlüne isyan ederse hiç şüphesiz onun için cehennem ateşi vardır. Onlar orada ebediyyen kalacaklardır.*" (el-Cinn, 72/23)
Az önce geçen Peygamberin *–sallallahu aleyhi ve sellem–* hadîsinde yer alan: "*Kim de bana isyan ederse, o da cehenneme girer*" hadîsinden de bu gerçek anlaşılmaktadır.
"İkinci mesele: Yüce Allah ibadetinde kendisine herhangi bir kimsenin ortak koşulmasına –ister mukarreb bir melek, ister mürsel bir peygamber olsun– asla razı olmaz. Buna delil de yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Şüphesiz ki mescidler Allah'a mahsustur. Bu itibarla oralarda, Allah ile birlikte hiçbir kimseye dua (ve ibadet) etmeyin." (el-Cinn, 72/18)
Yani bilmemiz gereken üçüncü husus Allah Subhanehu ve Teala'nın kendisine yapılan ibadette herhangi bir kimsenin ortak koşulmasına razı olmadığıdır. Aksine ibadete lâyık ve müstehak yalnızca O'dur. Bunun delili de müellifin zikretmiş olduğu: "*Şüphesiz ki mescidler Allah'a mahsustur. Bu itibarla oralarda, Allah ile birlikte hiçbir kimseye dua* (ve ibadet) *etmeyin.*" (el-Cinn, 72/18) buyruğudur. Yüce Allah insanın Allah ile birlikte herhangi bir kimseye dua ve ibadet etmesini yasaklamaktadır. Allah neyi yasaklamış ise mutlaka o işin yapılmasından razı olmaz demektir. Yine yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*Eğer kâfir olursanız, şüphesiz Allah size muhtaç değildir. Bununla birlikte O kullarının kâfir olmalarına razı olmaz. Eğer şükür ederseniz, faydanız için ondan razı olur.*" (ez-Zümer, 39/7)
"*Siz onlardan hoşnut olsanız da şüphesiz Allah o fâsıklar topluluğundan hoşnut olmaz.*" (et-Tevbe, 9/96)
O halde yüce Allah küfür ve şirkten razı olmaz. Aksine O, küfür ve şirke karşı savaşmak ve bunların sonunu getirmek için peygamberler göndermiş, kitablar indirmiştir. Nitekim şöyle buyurmaktadır:
"*Hiçbir fitne kalmayıncaya ve din bütünüyle Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşınız.*" (el-Enfâl, 78/39)
Yüce Allah küfür ve şirkten razı olmadığına göre mü'mine düşen onlara razı olmamaktır. Çünkü mü'minin rızası ve gazabı yüce Allah'ın rıza ve gazabına tabidir. Allah'ı gazablandıran şeyden o da kızar, Allah'ı razı eden şeyden o da hoşnut olur. Aynı şekilde yüce Allah küfür ve şirkten razı olmadığına göre mü'minin de bunlara razı olması yakışmaz.
Şirk çok tehlikeli bir iştir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Doğrusu Allah kendisine şirk koşulmasını mağfiret etmez, O'ndan başkasını da dilediğine bağışlar.*" (en-Nisâ, 4/48 ve 116)
"*Çünkü kim Allah'a ortak koşarsa, hiç şüphesiz Allah ona cenneti haram kılmıştır. Onun varacağı yer ise ateştir. Zulmedenlerin de hiçbir yardımcıları yoktur.*" (el-Maide, 5/72)
Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* de şöyle buyurmaktadır:
"*Kim Allah'ın huzuruna, O'na hiçbir şeyi ortak koşmaksızın çıkarsa cennete girer. Kim de Allah'a, O'na herhangi bir şeyi ortak koşmuş olarak kavuşursa, o da cehenneme girer.*"[8]
"Üçüncü husus; Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat eder ve Allah'ı tevhid ederse, o kimsenin Allah ve Rasûlüne karşı gelen kimseleri en yakın akrabası olsa dahi veli edinmesi caiz değildir. Buna delil de yüce Allah'ın şu buyruğudur:
"Allah'a ve âhiret gününe inanan hiçbir kavmin Allah ve Rasûlüne karşı gelen kimselere sevgi beslediklerini göremezsin. İsterse bunlar babaları yahut oğulları, yahut kardeşleri, ya da akrabaları olsa bile. İşte bunlar (Allah'ın) kalblerine imanı yazmış olduğu ve kendilerini katından bir ruh ile desteklemiş olduğu kimselerdir. Hem de onları ebediyyen kalıcılar olmak üzere altından ırmaklar akan cennetlere sokacaktır. Allah da onlardan razı olmuştur, onlar da O'ndan hoşnut olmuşlardır. İşte bunlar Allah'ın hizbidir. Haberiniz olsun muhakkak ki Allah'ın hizbi umduklarına kavuşanların ta kendileridir." (el-Mücadele, 58/22)
Tarafımızdan bilinmesi gereken üçüncü husus ise *velâ ve berâ* (Allah'ın dost bildiklerini dost bilmek, düşman bilip, uzaklaşmalarını emrettiği kimseleri de düşman bilip, onlardan uzaklaşmak)dır. Velâ ve berâ pek çok nass'ın ifade ettiği çok büyük bir esastır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Ey iman edenler! Kendinizden başkasını sırdaş edinmeyin. Onlar size zarar vermekten hiç geri kalmazlar.*" (Al-i İmrân, 3/118)
"*Ey iman edenler! Yahudileri de, hristiyanları da veliler edinmeyiniz. Onlar birbirlerinin dostlarıdırlar. İçinizden kim onları veli edinirse, muhakkak o da onlardandır. Şüphesiz Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez.*" (el-Maide, 5/51)
"*Ey iman edenler! Sizden evvel kendilerine kitap verilenlerden dininizi bir eğlence ve bir oyuncak edinenleri ve kâfirleri veli edinmeyin. Şâyet iman edenlerdenseniz, Allah'tan korkun.*" (el-Maide, 5/57)
"*Ey iman edenler! Eğer küfrü imandan sevimli bulurlarsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi veli edinmeyin. İçinizden kim onları veli edinirse, onlar zalimlerin ta kendileridirler. De ki: 'Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, soy ve sopunuz, elinize geçirdiğiniz mallar, durgunluğa uğramasından korktuğunuz ticaret ve hoşunuza giden meskenler size Allah'tan,*

[8] Bu hadisi de Müslim rivayet etmiştir.

Rasûlünden ve O'nun yolundaki cihattan daha sevimli ise, o halde Allah'ın emri gelinceye kadar bekleye durun. Allah fâsıklar topluluğunu hidâyete erdirmez." (et-Tevbe, 9/23-24)
"*İbrahim'de ve onunla beraber olanlarda sizin için gerçekten uyulacak güzel bir örnek vardır. Hani onlar kavimlerine: 'Muhakkak bizler sizden ve Allah'tan başka ibadet ettiğiniz şeylerden uzağız. Sizi inkâr ettik. Yalnızca Allah'a iman edinceye kadar bizimle sizin aranızda düşmanlık ve kin ebediyyen baş göstermiştir' demişlerdi…*" (el-Mümtehine, 60/4)
Çünkü Allah'ın dinine karşı mücadeleye girişenleri dost ve idareci edinmek, onlarla güzel geçinmeye çalışmak insanın kalbindeki Allah'a ve Rasûlüne imanın zayıf olduğunu gösterir. Zira sevdiğine düşmanlık eden bir şeyi ya da bir kimseyi sevmesini aklen kabul etmek mümkün değildir.
Kâfirleri dost edinmek (müvâlât), onlarla yardımlaşmak, onların izlemekte oldukları küfür ve sapıklık üzere onlarla yardımlaşmakla olur. Onlara sevgi beslemek ise onların sevmelerini sağlayan sebebleri yapmakla gerçekleşir. Yani her bir yolla onların sevgileri aranır. Şüphesiz ki bunlar imanın tümüne ya da kemaline aykırıdır.
O halde mü'mine düşen şey, en yakınından daha yakın olsa dahi, Allah ve Rasûlüne karşı çıkan, Allah'ın dini ile mücadeleye girişen kimselere düşmanlık beslemektir, böylelerine buğzedip, onlardan uzak kalmaktır. Fakat bu durum dahi onlara içten ve samimiyetle öğüt vermeye ve onları hakka davet etmeye engel değildir.
"Allah'ın kendisine itaatinin yollarını göstermesini dilediğimiz kişi! Şunu bil ki Hanîflik İbrahim'in milleti (dini)dir. Bu da yüce Allah'a bir ve tek olarak dini yalnızca O'na halis kılarak ibadet etmektir.
Allah bütün insanlara bunu emretmiştir ve bunun için onları yaratmıştır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"Ben cinleri de, insanları da ancak Bana ibadet etsinler diye yarattım." (ez-Zâriyât, 51/56)
Buradaki "...yalnız Bana ibadet etsinler..." buyruğu Beni birlesinler demektir."
Hak yol üzere dosdoğru yürümek *rüşd* diye bilinir. Emrolunan şeyi yapmak, yasak kılınan şeyi terketmek suretiyle istenene uygun hareket etmek de i*taat*tir.
Haniflik ise şirkten uzak kalan, aziz ve celil olan Allah'a ihlâs üzere bina edilmiş dinin adıdır. Bu manada millet-i İbrahim, İbrahim'in *–aleyhi's-selâm–* üzerinde yürüdüğü dinin yolu demektir. İbrahim *–aleyhi's-selâm–* ise Rahman olan Allah'ın Halil'idir (öz dostudur.) Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır:
"*Allah İbrahim'i dost edinmiştir.*" (en-Nisâ, 4/125) İbrahim *–aleyhi's-selâm–* peygamberlerin atasıdır, onun izlediği yol kendisine uyulsun diye Kur'ân-ı Kerîm'de bir çok yerde tekrar edilmiştir. Onun tuttuğu yol da Hanif olarak Allah'a ibadet etmektir.
İbadet genel bir kavram olarak, gönderdiği şeriatlerin ifade ettiği şekilde yüce Allah'ı severek ve ta'zim ederek emirlerini yerine getirmek, yasaklarından uzak durmak demektir.
İbadetin özel yani tafsilî manasına gelince; Şeyhu'l-İslâm, İbn Teymiye'nin dediği gibi şöyledir: "İbadet, Allah'ın sevip razı olduğu havf (Allah'tan korkmak) haşyet, tevekkül, namaz, zekât, oruç ve buna benzer gizli ve açık, söz ve amelleri içine alan kapsamlı bir isimdir."
İhlâs ise (sözlükte) temizlemek, arındırmak ve ayırmak demektir. Burada ondan maksat, kişinin yaptığı ibadet ile yalnızca yüce Allah'ın rızasını gözetmesi ve O'nun ihsan ve lütuf yurduna ulaşmak amacıyla bu ibadetini yapmasıdır. Öyle ki; O'nunla birlikte ister mukarreb bir melek, ister mürsel bir nebi hiçbir kimseye ibadet etmeyecek. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Sonra Biz sana: 'Hanif olarak İbrahim'in dinine uy. O müşriklerden de olmadı' diye vahyettik.*" (en-Nahl, 16/123)
"*Kendini bilmezden başka kim İbrahim'in dininden yüz çevirebilir? Andolsun ki Biz onu dünyada beğenip seçmişizdir. O âhirette de muhakkak salihlerdendir. Hani Rabbi ona: 'Teslim ol' dediği zaman o da: 'Âlemlerin Rabbine teslim oldum' demişti. İbrahim de bunu*

oğullarına vasiyet etti. Yakub da: ‘Oğullarım, Allah sizin için bu dini beğenip, seçti. O halde siz ancak müslümanlar olarak can verin.’ (dedi.)” (el-Bakara, 2/130-132)

Haniflik yüce Allah’a dini yalnızca O’na halis kılarak ibadet etmektir. Bu da Allah’ın bütün insanlara vermiş olduğu bir emirdir ve esasen onları bunun için yaratmıştır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“*Senden önce gönderdiğimiz her bir peygambere mutlaka şunu vahyederdik: ‘Benden başka ilâh yoktur. O halde yalnız Bana ibadet edin.*” (el-Enbiya, 21/25)

Yüce Allah Kitab-ı Kerîm’inde mahlûkatın ancak bunun için yaratılmış olduğunu beyan ederek şöyle buyurmaktadır:

“*Ben cinleri de, insanları da ancak Bana ibadet etsinler diye yarattım.*” (ez-Zâriyât, 51/56)

Burada tevhitten kasıt anlaşılacağı gibi ibadet ile ilgili tevhiddir. Yoksa ibadetin anlamına, ibadetin ne hakkında kullanılacağına ve ibadetin mücerred tevhitten daha genel bir anlam ihtiva ettiğine az önce değinilmiş bulunmaktadır. Şunu belirtelim ki ibadet iki türlüdür:

Birisi *kevnî ibadettir.* Bu da şanı yüce Allah’ın kevnî emirlerine boyun eğmek demektir. Böyle bir ibadet bütün mahlûkatı kapsar. Hiçbir kimse bunun dışında kalamaz. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“*Göklerde ve yerde kim varsa hepsi Rahman’ın huzuruna ancak kul olarak gelecektir.*” (Meryem, 19/93)

Bu şekildeki bir ibadet mü’mini de, kâfiri de, iyiyi de, günahkârı da kapsar.

İkincisi *şer’î ibadettir.* Bu da yüce Allah’ın şer’î emirlerine boyun eğmek demektir. Böyle bir ibadet yüce Allah’a itaat edip, peygamberlerin getirdiklerine tâbi olan kimselere hastır. Yüce Allah’ın şu buyruğu buna bir örnektir:

“*Rahmân’ın kulları yeryüzünde tevazu ile yürürler...*” (el-Furkân, 25/63)

O halde birinci tür ibadet dolayısıyla insanın övülmesi söz konusu değildir, çünkü bu konuda onun herhangi bir fiili bulunmamaktadır. Ancak bolluk zamanındaki şükür, belâlara karşı sabır gibi halleri dolayısıyla bazen övülmesi söz konusu olabilir. Fakat ikinci tür ibadet dolayısıyla, insan övülür.

“Allah’ın verdiği emirlerin en büyüğü tevhid’dir. Tevhid de yalnızca Allah’a ibadet etmek demektir.”

Sözlükte *tevhid* bir şeyi bir ve tek olarak bilmek demektir. Bu ise ancak bir takım şeyleri nefyetmek ve bir takım şeyleri de isbat etmek ile gerçekleşir. Yani tevhid olunanın (Allah’ın) dışındaki şeyler hakkındaki hükmü nefyetmek, nefyedileni de yalnız Onun için tesbit etmek ile olur. Meselâ biz şöyle diyoruz: İnsan Allah’tan başka hiçbir ilâh olmadığına şehadet etmek suretiyle yüce Allah’ın dışındaki bütün varlıkların uluhiyyetini nefyedip, yalnızca yüce Allah’ın uluhiyyetini tesbit etmedikçe tevhidi tam anlamıyla gerçekleşmez.

Terim olarak da tevhid metinde: “Tevhid yalnızca yüce Allah’a ibadet etmek demektir” diye tarif edilmiştir. Yani O’na hiçbir şeyi ortak koşmaksızın, ne rasûl bir peygamber, ne mukarreb bir melek, ne bir başkan, ne bir hükümdar, ne de yaratıklardan herhangi bir kimseyi ortak koşmaksızın bir ve tek olarak Allah’a ibadet etmek ve hatta severek, ta’zim ederek, mükafatını umup cezasından korkarak, yalnızca O’na ibadet etmek demektir. Burada anlatılan tevhid’den kasıt ise peygamberlerin gerçekleştirmek maksadıyla gönderilmiş oldukları tevhid’dir. Zira kavimlerinin zamanla ihlal ettikleri tevhid budur.

Tevhid’in bundan daha genel bir tarifi de şöyledir: “Yüce Allah’a has olan hususlarda Allah’ı birlemek demektir.”

Tevhid’in üç çeşidi vardır:

1- Rubûbiyetin Tevhidi: Yaratmak, malik olmak ve emri üzere işi idare etmek hususlarında yüce Allah’ı bir ve tek olarak bilmek demektir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“*Allah her şeyin yaratıcısıdır.*” (ez-Zümer, 39/62)

“*Gökten ve yerden size Allah’tan başka rızık veren herhangi bir yaratıcı var mıdır? O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur.*” (Fatır, 35/3)

"*Bütün mülk elinde bulunanın şanı ne yücedir ve O her şeye kadirdir.*" (el-Mülk, 67/1)
"*İyi bilin ki yaratma da, emretme de yalnız O'nundur. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şanı ne yücedir!*" (el-A'râf, 7/54)
2- Ulûhiyyetin Tevhidi: Bu da yalnızca yüce Allah'a ibadet etmekle olur. İnsan yüce Allah'a ibadet edip, O'na yakınlaşmaya çalıştığı şekilde, Allah'la birlikte kendisine ibadet edip yakınlaşmaya çalıştığı herhangi bir varlık edinmemesi demektir.
3- İsim ve sıfatların tevhidi: Yüce Allah'ın Kitabında ya da rasûlü vasıtası ile kendisini adlandırmış olduğu isim ve nitelendirmiş olduğu sıfatları yalnızca yüce Allah için bilmek ve kabul etmektir. Bu da O'nun kendisi hakkında kullandığı isim ve sıfatları isbat etmek, nefyettiklerini de nefyetmekle olur. Ayrıca herhangi bir tahrif, ta'til, keyfiyetlendirme ve temsil (örnekleme) de söz konusu olmamalıdır.
(Metinde) kasıt ulûhiyetin tevhididir. Peygamber'in *–sallallahu aleyhi ve sellem–* kendileriyle savaştığı ve kanlarını, mallarını, topraklarını, ülkelerini mübah kılıp, kadın ve çocuklarını esir ettiği müşriklerin sapıklığa düştüğü tevhid budur. Peygamberler de çoğunlukla bu tür tevhid konusunda kavimlerine karşı davette bulunmuşlardır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Andolsun ki Biz her ümmet arasında: 'Allah'a ibadet edin ve tağut'tan kaçının' diye bir peygamber göndermişizdir.*" (en-Nahl, 16/36)
O halde ibadet ancak yüce Allah'a yapılırsa sahih olur. Bu tevhidi ihlal eden bir kimse müşrik ve kâfirdir. İsterse rubûbiyetin, isim ve sıfatların tevhidini kabul etmiş olsun. Meselâ bir kimsenin rubûbiyet, isim ve sıfatların tevhidini tam anlamıyla ikrar ettiğini kabul etsek, ancak kabre gidip o kabir sahibine ibadet etse yahut ta ona yakınlaşmak maksadıyla ona bir kurban adayacak olursa, böyle bir kimse kâfir ve müşriktir, ebediyyen cehennemdedir. Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır:
"*Çünkü kim Allah'a ortak koşarsa, hiç şüphesiz Allah ona cenneti haram kılmıştır. Onun varacağı yer ise ateştir, zulmedenlerin de hiçbir yardımcıları yoktur.*" (el-Mâide, 5/72)
Tevhid'in yüce Allah'ın vermiş olduğu emirlerin en büyüğü olmasının sebebi dinin tamamen onun üzerinde yükseldiği bir esas oluşundan dolayıdır. Bundan dolayı Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* de yüce Allah'a davete bununla başlamış, davet için gönderdiği kimselere de bununla başlamalarını emretmiştir.
"Nehyettiği şeylerin en büyüğü de şirk'tir. Şirk Allah ile birlikte Allah'tan başkasına dua ve ibadet etmek demektir. Delili de yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Allah'a ibadet edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın." (en-Nisâ, 4/36)
Yüce Allah'ın yasakladığı şeylerin en büyüğü şirk'tir. Çünkü hakların en büyüğü yüce Allah'ın hakkıdır. İnsan bu hususta kusurlu olursa hakların en büyüğü olan şanı yüce Allah'ı tevhid etmek hakkını yerine getirmemiş olur. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Muhakkak şirk pek büyük bir zulumdür.*" (Lukman, 31/13)
"*Allah'a ortak koşan kimse şüphesiz büyük bir günahla iftira etmiş olur.*" (en-Nisâ, 4/48)
"*Kim Allah'a ortak koşarsa muhakkak ki uzak bir sapıklıkla sapmıştır.*" (en-Nisâ, 4/116)
"*Çünkü kim Allah'a ortak koşarsa, şüphesiz Allah ona cenneti haram kılmıştır. Onun varacağı yer ise ateştir, zulmedenlerin de hiçbir yardımcıları yoktur.*" (el-Mâide, 5/72)
"*Şüphesiz Allah kendisine eş koşulmasını mağfiret etmez. Ondan başkasını ise dileyeceğine mağfiret eder.*" (en-Nisâ, 4/48 ve 116)
Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* da şöyle buyurmaktadır:
"*En büyük günah O seni yaratmış olduğu halde, Allah'a eş koşmandır.*"
Yine Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* Müslim'in, Câbir *–radıyallahu anh–* yoluyla yaptığı rivayete göre şöyle buyurmuştur:
"*Her kim Allah'ın huzuruna O'na hiçbir şeyi ortak koşmamış olduğu halde çıkarsa cennete girer, kim de O'na herhangi bir şeyi ortak koşmuş olarak huzuruna çıkarsa cehenneme girer.*"
Yine Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* şöyle buyurmuştur:

"*Allah'a eş koştuğu halde ölen bir kimse cehenneme girer.*"[9]
Metinde yüce Allah'ın yalnızca kendisine ibadet etmeyi emredip, ortak koşulmasını yasakladığına dair şu buyruk delil gösterilmiştir:
"*Allah'a ibadet edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın.*" (en-Nisâ, 4/36)
Yüce Allah böylelikle kendisine ibadeti emretmekte ve kendisine ortak koşulmasını yasaklamaktadır. Bu da yalnızca O'na ibadet etmeyi ihtiva eder. Kim Allah'a (kulluğu red ederek) ibadet etmezse, o büyüklük taslayan bir kâfirdir. Kim Allah'a ibadet etmekle birlikte O'nunla beraber başkasına da ibadet ederse, o da müşrik bir kâfirdir. Yalnızca yüce Allah'a ibadet eden bir kimse ise ihlâs sahibi bir müslümandır.
Şirk iki türlüdür:
Büyük şirk ve küçük şirk.
Birinci türden olan büyük şirk, şeriat koyucunun mutlak olarak zikrettiği ve insanın dininden çıkması anlamını ihtiva eden her türlü şirk'tir.
İkinci tür olan küçük şirk ise şeriatın şirk niteliğini kullandığı kavlî ya da fiilî olan fakat bununla birlikte dinden çıkarıcı özellikte bulunmayan her türlü ameldir.
İnsanın küçüğüyle, büyüğüyle şirkin her türlüsünden çekinmesi gerekir, çünkü yüce Allah: "*Doğrusu Allah kendisine şirk koşulmasını mağfiret etmez.*" (en-Nisâ, 4/48 ve 116) diye buyurmaktadır.
Kimi ilim adamı da buradaki tehdit, küçük dahi olsa bütün şirk türlerini kapsamına alır, demişlerdir.

İnsanın Bilmekle Yükümlü Olduğu Üç Esas

"Sana: İnsanın bilmekle yükümlü olduğu üç esas nedir? diye sorulursa de ki: Kulun Rabbini, dinini ve peygamberi Muhammed'i –sallallahu aleyhi ve sellem– bilmesidir, diye cevap ver."
Usul (esaslar) kelimesi asıl kelimesinin çoğuludur, bu da üzerine başka şeylerin bina edildiği şey demektir. Duvarın aslı (esası, temeli) da burdan gelmektedir. Dalların kendisinden ayrıldığı ağacın aslı (gövdesi) da buradan gelmektedir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Allah'ın hoş bir sözü nasıl misallendirdiğini görmez misin? Aslı* (kökü, gövdesi) *sabit ve dalları gökte olan güzel bir ağaç gibidir.*" (İbrahim, 14/24)
Metinde işaret olunan üç esas insanın kabrinde kendisine hakkında soru sorulacak esaslardır: Rabbin kim? Dinin ne? ve Peygamberin kim? diye.
Metinde: "…denilirse" diye soru şeklinde bu hususların dile getirilmesi, insanın bunlara dikkat etmesi içindir. Çünkü bu gerçekten pek büyük bir meseledir ve bunlar önemli esasları teşkil ederler. Yine metinde bunlar insan tarafından bilinmesi gereken üç esas olarak söz konusu edilmektedirler. Zira kişinin kabrine gömülüp, arkadaşları onu bırakıp gideceklerinde iki meleğin kendisine hakkında soru soracakları hususlar bunlardır.
İki melek gelecek, kabrinde onu oturtacaklar ve ona: "Rabbin kim? Dinin ne?" ve "Peygamberin kim?" diye soru soracaklardır. Mü'min olan kişi: "Rabbim Allah, dinim İslâm, Peygamberim Muhammed'dir" diye cevap verecektir. Bu hususta şüphesi bulunan yahut münafıklık eden kimse ise: "Hı, hı bilemiyorum" diyecektir. "Ben insanların bir şeyler söylediğini duydum, ben de onu söyledim."

Birinci Esas
Kulun Rabbini Bilmesi

---

[9] Bu hadisi Buharî rivayet etmiştir.

Allah'ı bilmenin bazı yolları vardır: Bu yollardan birincisi Allahu Teâla'nın yarattıkları üzerinde düşünmek ve fikrini yormaktır. Bu hem yüce Allah'ı bilmeye, hem O'nun egemenliğinin azametini, kudretinin ve hikmetinin mükemmelliğini, rahmetinin kuşatıcılığını bilmeye götürür. İşte yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*Onlar göklerin ve yerin hükümdarlığına, Allah'ın yarattığı herhangi bir şeye… bakmazlar mı?*" (el-A'raf, 7/185)

"*De ki: Ben size ancak bir öğüt veriyorum. Yalnızca Allah için ikişer ikişer, birer birer kalkınız. Sonra… düşününüz.*" (Sebe', 34/46)

"*Muhakkak göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün değişip durmasında elbette akıl sahipleri için deliller vardır.*" (Al-i İmrân, 3/190)

"*Gece ve gündüzün değişip durmasında, Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde sakınacak bir topluluk için –şüphesiz– nice âyetler* (belgeler) *vardır.*" (Yunus, 10/6)

Yine yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır:

"*Muhakkak göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün değişmesinde, insanlar için faydalı şeylerle, denizlerde akıp giden gemilerde Allah'ın gökten indirip ölümünden sonra kendisi ile yeryüzünü dirilttiği suda ve orada her çeşit canlıyı üretip yaymasında, rüzgârları estirişinde ve gökle yer arasında boyun eğdirilmiş olan bulutlarda, aklını kullanan bir topluluk için nice âyetler* (belgeler) *vardır.*" (el-Bakara, 2/164)

Kulun yüce Rabbini bilmesinin yollarından birisi de Rabbinin şer'î âyetleri üzerinde düşünmektir. Bu âyetler ise rasûllerin (salât ve selâm onlara) getirmiş oldukları vahiy demektir. Kul bu ilâhî âyetler üzerinde bunlardaki insanların dünya ve âhiretteki hayatlarının ancak kendileriyle ayakta durabileceği pek büyük menfaatler üzerinde düşünür. Bunlar üzerinde dikkatle düşünecek, bunların ihtiva ettiği ilim ve hikmeti tefekkür edecek olursa, bunların kulların maslahatları ile uyum arzettiklerini ve bir düzen içerisinde onları bütünlediklerini görür. Böylelikle kul aziz ve celil olan Rabbini şu buyruğunda dile getirdiği gibi bilmiş olur:

"*Hâlâ onlar Kur'ân'ı gereği gibi düşünmeyecekler mi? Eğer o Allah'tan başkasından gelseydi, elbette içinde birbirini tutmayan bir çok şeyler bulurlardı.*" (en-Nisâ, 4/82)

Allah'ı bilmenin yollarından birisi de yüce Allah'ın mü'minin kalbine O'nu bilmesini sağlayacak ilimden yerleştirdikleridir. Bu yolla kişi adeta gözüyle görürcesine Rabbini bilip tanır. Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* de Cebrail kendisine ihsanın ne olduğunu sorunca: "*Allah'ı görüyormuşsun gibi ibadet etmendir, sen O'nu görmüyorsan dahi O şüphesiz ki seni görür*" diye cevap vermiştir.

Bilinmesi gereken ikinci esas ise dindir. Kul bu dinin gereğince amel etmekle mükelleftir. Bu dinin ihtiva ettiği hikmet, rahmet, insanların maslahatı ve onlardan fesada götüren şeylerin bertaraf edilmesi gereğince ameli ihtiva eder. Bu din üzerinde Kitap ve sünnete dayalı bir şekilde hakkıyla düşünen bir kimse bu dinin gerçek din olduğunu, kendisi olmaksızın insanların menfaatine olan şeylerin ayakta kalmalarının imkânsız olduğunu, İslâm'ın ve bugün müslümanların hali arasında bir mukayese yapmamak gerektiğini anlar. Gerçekten müslümanlar birçok bakımdan kusurludurlar. Pek büyük sakıncaları ve yasakları işlemiş bulunuyorlar. Öyle ki kimi İslâm topraklarında müslümanlar arasında yaşayanlar hiç de İslâmî olmayan bir atmosfer içerisinde yaşamış olurlar.

Yüce Allah'a hamdolsun ki İslâm dini daha önce gelmiş olan bütün dinlerin ihtiva ettikleri maslahatların hepsini kuşatmaktadır. Onlardan farklı olarak her zaman, her mekân ve her toplum için de elverişli olmak gibi bir özelliği vardır. Onun her zaman, her mekân ve her topluma elverişli olmasının anlamı da şudur: Bu dine sarılmak hangi zaman ve mekânda olursa olsun, hiçbir toplumun, hiçbir maslahatı ile çatışmaz. Aksine o toplumun düzelmesi ona bağlıdır. Bunun anlamı da o her zaman, her mekân ve her topluma boyun eğer, onlar tarafından şekillendirilir, değildir. Çünkü İslâm dini salih olan her bir ameli emreder, kötü

olan her bir işi de yasaklar. O erdemli her türlü ahlâkı emrettiği gibi, bayağı her türlü huyu da yasaklar.

Üçüncü esas insanın Peygamberi Muhammed'i *–sallallahu aleyhi ve sellem–* bilip tanımasıdır. Bu da Muhammed'in *–sallallahu aleyhi ve sellem–* hayatını incelemekle, onun ibadetini, ahlâkını, yüce Allah'a davetini, Allah yolunda cihadını ve buna benzer hayatının diğer yönlerini yakından tanımakla mümkün olur. Bu sebeble peygamberini daha çok tanımak, ona imanını daha çok pekiştirmek isteyen her bir insanın elinden geldiğince savaş ve barış hallerindeki uygulamalarını, zorluk, sıkıntı ve bolluktaki yaşayışını, kısacası bütün hallerini incelemesi ve okuması gerekir. Allah azze ve celle'den bizleri zahirleri ve batınları itibariyle yüce rasûllerine uyanlardan kılmasını, bu hal üzere canımızı almasını niyaz ederiz. Elbetteki bu duayı gerçekleştirecek ve bunu gerçekleştirmeye kadir olan O'dur.

"Bundan dolayı sana Rabbin kimdir? diye sorulursa, de ki: Rabbim Allah'tır, O nimetleriyle beni de, bütün âlemleri de terbiye edip, beslemiştir. O benim ma'budumdur ve ben O'ndan başkasına ibadet etmem. Buna delil de yüce Allah'ın: "Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'adır." (el-Fatiha, 1/1) *buyruğudur. Allah'ın dışındaki her bir varlık da âlemdir, ben de o âlemden bir kişiyim."*

"Rabbin kimdir?" sorusu; "Seni yaratan, senin ihtiyaçlarını karşılayan, seni bu şekilde var eden ve seni rızıklandıran kimdir?" demektir.

Terbiye, sayesinde terbiye edilenin dosdoğru bir şekilde varlığını ortaya çıkartan her türlü gözetim ve kollayıp, gözetmekten ibarettir. Metinde geçen ifadeler "er-Rabb" lâfzının terbiyeden alınmış olduğu manasının kabul edildiğini göstermektedir. Çünkü orada "hem beni, hem de bütün âlemleri nimetleriyle terbiye eden" ifadesi geçmektedir. Bütün âlemleri nimetleriyle terbiye eden ve yaratılış maksatlarına göre onları hazırlayan, rızkı onların ihtiyaçlarını karşılayan Allah'tır. Allah Tebareke ve Teâla, Musa *–aleyhi's-selâm–* ile Firavun arasındaki konuşmaları bize şöylece aktarmaktadır:

"*Firavun: 'Sizin rabbiniz kimdir? Ey Musa' dedi. (Musa): 'Rabbimiz bütün her şeye hilkatini verip, sonra da doğru yolu gösterendir' dedi.*" (Tâ'hâ, 20/49-50)

O halde âlemlerden her bir varlığı nimetleriyle terbiye eden yüce Allah'tır.

Yüce Allah'ın kulların üzerindeki nimetleri ise pek çoktur. Bunları sayıp, dökmeye imkân bulunmamaktadır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*Eğer Allah'ın nimetini topluca saymak isteseniz, onları sayamazsınız.*" (İbrahim, 14/34)

O halde bizi yaratan, bizi donatan, ihtiyaçlarımızı karşılayan, bizi rızıklandıran tek başına yüce Allah'tır. Bundan dolayı sadece O ibadete lâyıktır.

Bundan dolayı benim biricik ma'budum O'dur. Önünde zilletle boyun eğerek, sevgi ve ta'zim ile eğildiğim yalnız O'dur, O'nun bana emrettiklerini yaparım, bana yasakladıklarını terk ederim. Yüce Allah'tan başka kendisine ibadet ettiğim hiçbir kimse yoktur.

Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*Senden önce gönderdiğimiz her bir peygambere mutlaka şunu vahyederdik: 'Benden başka ilâh yoktur. O halde yalnız Bana ibadet edin.*" (el-Enbiyâ, 21/25)

"*Halbuki onlar O'nun dininde ihlâs sahipleri ve hanifler olarak Allah'a ibadet etmelerinden, namazı dosdoğru kılmalarından, zekâtı vermelerinden başkası ile emrolunmadılar. Dosdoğru din işte budur.*" (el-Beyyine, 98/5)

Her türlü noksanlığın kendisinden uzak olduğu Yüce Allah'ın bütün yaratıkların Rabbi, terbiye edicisi olduğuna da yüce Allah'ın: "*Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'adır.*" buyruğu delil gösterilmiştir. Yani kemal, celâl ve azamet vasıflarına sahip olan yalnız yüce Allah'tır. "Âlemlerin Rabbi" ise nimetlerle onları terbiye eden, onları yaratan, onların mutlak egemeni olan ve dilediği şekilde onların işlerini çekip çeviren demektir.

Yüce Allah'ın dışındaki her şey de âlemdir. O'nun dışındaki varlıklara âlem denilmesinin sebebi, kendilerini yaratana, maliklerine, işlerini çekip çevirene alâmet oluşlarından dolayıdır. Her bir şey yüce Allah'ın bir ve tek olduğuna delil teşkil etmektedir.

Bu şekilde bu soruya cevap veren ben de bu âlemden bir kişiyim. O benim Rabbim olduğuna göre bir ve tek olarak O'na ibadet etmek de benim görevimdir.
"Sana: Rabbini ne ile bildin? diye sorulursa, de ki: Ben Rabbimi âyetleriyle ve yaratıklarıyla bildim. Gece ve gündüz, güneş ve ay da O'nun âyetlerindendir. Yedi gök, yedi yer, onların içindekiler ve aralarındakiler de O'nun yarattıklarının bir kısmıdır. Buna delil de yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: "O'nun âyetlerinden (varlık ve buyruğunun delillerinden) bir kısmı da gece ile gündüz, güneş ve ay'dır. Güneş'e de secde etmeyin, ay'a da. Eğer yalnız O'na ibadet ediyorsanız, onları yaratan Allah'a secde edin." (Fussilet, 41/37)
"Şüphesiz ki, gökleri ve yeri altı günde yaratan sonra da Arş üzerinde istivâ eden, geceyi, durmadan onu kovalayan gündüze bürüyüp örten: güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Rabbiniz Allah'dır. İyi bilin ki yaratma da, emretme de yalnız O'nundur. Âlemlerin Rabbi olan Allah ne yücedir!" (el-A'raf, 7/54)*"*
Yani sana, sen yüce Allah'ı hangi yolla bildin diye sorulacak olursa, sen de O'nu âyetleriyle ve yarattıklarıyla bildim diye cevap ver.
"*el-Âyât* (âyetler: deliller, belgeler)" kelimesi "âyet"in çoğuludur. Bu da bir şeye delâlet eden ve onu açıklayan alâmet demektir.
Yüce Allah'ın âyetleri de iki türlüdür: Kevnî âyetler, şer'î âyetler.
Kevnî âyetler, bütün mahlûkattır. Şer'î âyetler ise Allah'ın peygamberlerine indirmiş olduğu vahiy demektir. Buna göre metinde geçen "âyetleri ve mahlûkatı ile" ifadesi, şâyet buradaki "âyetler"i kevnî ve şer'î âyetler olarak yorumlayacak olursak, özel olanın genel olana atfedilmesi kabilinden olur. Eğer "âyetler"i şer'î âyetler diye açıklarsak, o takdirde birbirinden farklı şeylerin, birbirlerine atfedilmesi kabilindendir.
Durum ne olursa olsun, Allah azze ve celle kevnî âyetleri ile bilinir. Bunlar ise O'nun pek büyük yaratıkları, bu yaratıklardaki harikulade san'at ve en ileri derecedeki hikmet ile bilinir. Yine yüce Allah, şer'î âyetleri, bu âyetlerdeki adalet ve maslahatları ihtiva edip, mefsedetleri bertaraf etmesi özellikleri ile bilinir:
"Her bir şeyde vardır, O'na bir âyet,
O'nun varlık ve birliğine eder delâlet."
(Metinde sözü edilen) bütün bu yaratıklar yüce Allah'ın kudretinin, hikmetinin ve rahmetinin kemaline delil teşkil eden âyetlerindendir. Güneş Allah'ın âyetlerinden bir âyettir. Çünkü yüce Allah onu yarattığı andan itibaren kainatın bozulmasına izin vereceği vakte kadar son derece düzenli ve harikulade bir şekilde yol almaktadır. O yüce Allah'ın şu buyruğunda belirtildiği gibi belli bir karar yerine yürüyüp, gitmektedir:
"*Güneş kendisi için belirlenmiş bir karar yerine kadar akıp, gider. İşte bu Aziz* (kudreti ile her şeye galip ve)*, Alîm* (her şeyi çok iyi bilen Allah'ın) *takdiridir.*" (Yâsin, 36/38)
Güneş hacmiyle ve etkileriyle Allah'ın âyetlerindendir. Güneşin hacmi pek büyüktür. Etkilerine gelince, ondan insan bedeninin, ağaçların, ırmakların, denizlerin ve daha başka pek çok varlıkların elde ettiği bir çok faydalarıdır. Biz bu güneşe, bu pek büyük âyete, bizimle onun arasındaki bu mesafeye bakacak olursak, buna rağmen bizim onun oldukça yüksek olan sıcaklığını, ısısını duyduğumuzu görüp, arkasından onun meydana getirdiği ve insanların ekonomik açıdan çokça tasarrufta bulunmalarını sağlayan pek büyük aydınlığı üzerinde düşündüğümüz takdirde insanların gündüzün hiçbir aydınlatma aracına ihtiyaç duymadıklarını görürüz. Bu pek büyük menfaati sebebiyle de insanlar çokça ekonomik kazanımlar elde etmektedirler. İşte bunlar bizim ancak pek azını idrak edebildiğimiz âyetler arasında sayılır.
Ay da aynı şekilde yüce Allah'ın âyetlerindendir. Çünkü yüce Allah her bir gece ay'a ayrı bir konaklama yeri tayin ve tesbit etmiş bulunmaktadır:
"*Ay'a gelince, biz onun için de konaklar takdir ve tayin ettik. Sonunda o kuruyup, incelen eski hurma dalı gibi yay şekline döner.*" (Yâsin, 36/39)
Ay önceleri pek küçük ortaya çıkar, sonra yavaş yavaş büyür, nihayet tamamlanır. Sonra tekrar eksilmeye koyulur. O bu yönüyle insana benzemektedir, çünkü insan önce zayıf olarak

yaratılır. Daha sonra aşama aşama güç elde eder, durur ve sonunda tekrar zayıflık dönemine geri döner. Yaratıcıların en güzeli olan Allah'ın şanı ne yücedir. Gece ile gündüzün, güneş ile ay'ın yüce Allah'ın birer âyeti olduğunun delili ise yüce Allah'ın: "*O'nun âyetlerinden bir kısmı da gece ile gündüz, güneş ve ay'dır...*" (Fussilet, 41/37) âyetidir. Yani medlullerine – Allah'ın varlık ve birliğine– delâlet eden apaçık ve açıklayıcı alâmetlerden birisi de hem bizatihi gece ile gündüzdür. Hem de onların değişip, durmalarıdır. Yüce Allah'ın onlarda yerleştirmiş olduğu kulların maslahatları ve onların hallerinin değişip, durmasıdır. Güneş ve ay da hem zatları itibariyle, hem hareketleri, hem de düzenlilikleri itibariyle, hem de bunun sonucunda ortaya çıkan, kulların gerçekleşen menfaatleri ve onlara gelebilecek zararların önlenmesi suretiyle de birer âyettirler.

Daha sonra yüce Allah kullarına güneşe ya da aya secde etmelerini yasaklamaktadır. Bunlar kendi kanaatlerine göre istedikleri kadar büyük olsunlar değişmez, çünkü ikisi de yaratılmış birer varlık olduğundan dolayı ibadete lâyık değildirler. İbadete lâyık ve hak sahibi olan sadece onları yaratan Allah'tır.

Yüce Allah'ın göklerin ve yerin yaratıcısı olduğunun delillerinden birisi de O'nun: "*Şüphesiz Rabbiniz o Allah'tır ki gökleri ve yeri altı günde yarattı.*" (el-A'raf, 7/54) âyetidir. Bu buyrukta yüce Allah'ın varlık ve birliğinin bir takım belgeleri dile getirilmektedir:

1- Yüce Allah bu pek büyük yaratıkları altı günde yaratmıştır. Dileseydi bunları bir anda dahi yaratırdı. Ancak O, hikmetinin gerektirdiği şekilde sebebler ile sonuçlar arasında belli bir bağ takdir buyurmuştur.

2- O, Arş'a istivâ etmiştir, yani celâl ve azametine yakışan bir surette özel bir şekilde Arşın üzerine yükselmiştir. Bu ise mutlak egemenliğin ve malik oluşun kemalini gösterir.

3- Yüce Allah geceyi, gündüze bürür. Yani geceyi gündüze örter. Gece tıpkı güneşin ışığı üzerine indirilen ve onu örten bir perde gibidir.

4- Yüce Allah güneş'i, ay'ı ve yıldızları kendi emirlerinin mahkûmu olarak yaratmıştır. O kullarının maslahatına olmak üzere bu varlıklara dilediği emirleri verir.

5- Yaratmak ve emretmek başkasının değil de yalnızca O'nun olduğundan ötürü, O'nun mülkü (mutlak sahipliği) her şeyi kapsar ve egemenliği de mükemmel ve eksiksizdir.

6- O'nun rububiyeti bütün âlemleredir ve hepsini kapsar.

"Rab, ma'budun kendisidir. Buna delil de yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: "Ey İnsanlar! Sizi de, sizden öncekileri de yaratan Rabbinize ibadet edin ki takvâ sahibi olasınız. O (Rabbiniz) ki yeryüzünü sizin için bir döşek, göğü de bir bina yaptı. O gökten su indirip, onunla size rızık olmak üzere meyveler çıkardı. Artık siz de bildiğiniz halde Allah'a eşler koşmayınız." (el-Bakara, 2/21-22) *İbn Kesir –yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun–: "Bütün bu eşyayı yaratan kim ise, ibadete lâyık olan da O'dur." demektedir."*

Müellif *-Allah Ona Rahmet Etsin-* "rab kimse ma'bud odur" sözleriyle yüce Allah'ın şu buyruğuna işaret etmektedir:

"Şüphesiz ki, gökleri ve yeri altı günde yaratan sonra da Arş'a üzerinde istivâ eden, geceyi, durmadan onu kovalayan gündüze bürüyüp örten: güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Rabbiniz Allah'dır. İyi bilin ki yaratma da, emretme de yalnız O'nundur. Âlemlerin Rabbi olan Allah ne yücedir!" (el-A'raf, 7/54)

Buna göre rab kimse, ma'bud da odur. Ma'bud da ibadet olunmaya lâyık olan kimse demektir. Yahut ta ibadete lâyık olduğu için, kendisine ibadet olunan demektir. Burda maksat kendisine ibadet olunan herkes rab'dır demek değildir. Allah'tan başka ibadet olunan ilâhlar ile o ilâhlara ibadet edenlerin Allah'tan başka rab edindikleri varlıklar aslında rab değildirler.

Çünkü *rab* yaratan, her şeye mutlak malik olan ve bütün işleri idare eden, çekip çevirendir.

Daha sonra Allah'ın ibadete lâyık olan biricik rab olduğuna el-Bakara sûresinin 21 ve 22. âyet-i kerîmelerini delil göstermektedir. Bu âyetlerde nidâ Âdemoğullarının kendileri olan bütün insanlara yöneliktir. Yüce Allah onlara yalnızca kendisine, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak suretiyle ibadet etmelerini, O'na eş koşmamalarını emretmektedir. Ayrıca bununla

ortaksız olarak bir ve tek yaratıcı kendisi olduğundan dolayı ibadete hak sahibi olduğunu açıklamaktadır.
"*Sizi de, sizden öncekileri de yaratan*" buyruğu daha önceki emrin (meâlde sondaki emrin) sebebini açıklayan bir sıfat durumundadır. Yani siz O'na ibadet ediniz, çünkü sizi yaratan Rabbiniz O'dur. Yaratan rab O olduğundan ötürü, sizin de O'na ibadet etmeniz gerekir. Bundan dolayı biz şöyle diyoruz: Yüce Allah'ın rububiyetini kabul eden herkesin yalnızca O'na ibadet etmesi gerekir. Aksi takdirde o kişi çelişkiye düşmüş olur.
O'na ibadet takvâyı elde etmek için yapılır. *Takvâ* ise Allah'ın emirlerine uymak, yasaklarından kaçınmak suretiyle, Allah'ın azabına karşı gerekli koruyucu sebebleri edinmek demektir. Ayet-i kerîmede belirtildiğine göre yüce Allah bizim için herhangi bir zorluk ve yorgunluk söz konusu olmaksızın tıpkı insanın yatağında uyuması gibi yeryüzünden faydalanabileceğimize işaret etmektedir.
Gök de bizim üzerimizdedir, tıpkı bir bina gibidir. Çünkü bina yukarıda yapılan demektir. Bu yönüyle sema da yeryüzündekilerin binasıdır ve orası yüce Allah'ın şu buyruğunda belirttiği gibi koruma altında bulunan bir tavandır:
"*Ve gökyüzünü korunmuş bir tavan yaptık. Halbuki yine onlar O'nun âyetlerinden yüz çeviricidirler.*" (el-Enbiyâ, 21/32)
Yüce Allah semâdan yani yukarıdaki bulutlardan bizim için tertemiz bir su indirmiştir. O sudan içeriz ve o su vasıtası ile hayvanlarımızı da sularız. en-Nahl sûresinde (16/10. âyetinde) belirtildiği gibi.
Bütün bunlar bize bir rızık olmak üzere verilmiş bağışlardır. Bir başka âyet-i kerîmede de: "*Size de, hayvanlarınıza da fayda olmak üzere* (bunları yaratmıştır.)" (en-Nâziât, 79/33) diye buyurmaktadır.
O halde ey insanlar sizleri de, sizden öncekileri de yaratan, yeryüzünü sizin için bir döşek, sema'yı bir bina yapan, gökten size bir su indirip de onunla size bir rızık olmak üzere çeşitli meyveler çıkartan Rabbinize eşler koşarak Allah'a ibadet ettiğiniz gibi onlara ibadet etmeyiniz ya da Allah'ı sevdiğiniz gibi, onları sevmeyiniz. Çünkü böylesi ne aklen, ne de şer'an size yakışan bir şeydir.
Sizler O'nun hiçbir ortağının olmadığını bilip dururken, yaratmak, rızık vermek ve bütün varlıkların işlerini idare etmek O'nun elinde olduğunu biliyorken ibadette sakın O'na ortak koşmayınız.
Müellifin sözünü nakletmiş olduğu İbn Kesir'in tam adı İmadu'd-Din Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer'dir. Kureyş'lidir ve Dımaşk'lıdır. Meşhur hadîs hafızıdır. Tefsiri ve tarihi vardır. Şeyhu'l-İslâm İbn Teymiye'nin öğrencilerindendir, 774 h. yılında vefat etmiştir.

İbadet'in Çeşitleri

"İslam, iman, ihsan ve onun kapsamı içerisine giren dua etmek, havf (korku), recâ (umut), tevekkül, rağbet (arzu ve istek), rahbet (korkup, çekilmek), huşû, haşyet, inâbe (dönüş), istiâne istiâze istiğâse zebh (kurban kesmek), nezr (adamak) ve buna benzer yüce Allah'ın emretmiş olduğu bütün çeşitleri ile ibadet, sadece ve sadece Allah'a mahsustur."
Müellif -*Rahmetullahi Aleyh*- bizim yüce Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmaksızın bir ve tek olarak yalnız O'na ibadet etmemiz gerektiğini açıkladıktan sonra bazı ibadet çeşitlerini açıklayarak şöyle demektedir: "İslam, iman ve ihsan gibi bütün ibadet çeşitleri…"
İslâm, iman ve ihsan diye tabir edilen bu üç husus dinin kendisidir. Nitekim bu Müslim'in, Ömer b. el-Hattab –*radıyallahu anh*– yoluyla rivayet etmiş olduğu hadîste de böylece zikredilmektedir. Ömer –*radıyallahu anh*– dedi ki: "Rasûlullah'ın –*sallallahu aleyhi ve sellem*– yanında bulunduğumuz bir günde, yanımıza elbisesi oldukça beyaz, saçları simsiyah, üzerinde yolculuk izleri görülmeyen ve aramızdan hiçbir kimsenin tanımadığı bir adam

çıkageldi. Peygamber'in *–sallallahu aleyhi ve sellem–* yanında oturdu, dizlerini onun dizlerine dayadı ve ellerini de baldırlarının üzerine koyup dedi ki:
"Ey Muhammed! Bana İslâm'ın ne olduğunu haber ver?"
Rasûlullah *–sallallahu aleyhi ve sellem–* şöyle buyurdu:
"İslâm, Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şahitlik etmen, namazı dosdoğru kılman, zekâtı vermen, orucu tutman ve ona yol bulabildiğin takdirde de Beytullah'ı haccetmendir."
Adam: "Doğru söyledin" dedi.
(Ömer) dedi ki: Biz adama hayret ettik. Hem ona soru soruyor, hem onun doğru söylediğini söylüyordu. (Adam devamla) dedi ki:
"Bana iman'ın ne olduğunu bildir?"
Peygamber şöyle buyurdu:
"(İman) Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe iman etmendir. Bir de hayrıyla, şerriyle kadere iman etmendir." Adam:
"Doğru söyledin" dedi. Yine:
"Bana ihsan'ın ne olduğunu bildir?" diye sordu.
Peygamber şöyle buyurdu:
"(İhsan) Allah'a, O'nu görüyormuşçasına ibadet etmen demektir. Sen O'nu görmüyorsan dahi O seni görmektedir." Bu sefer adam:
"Bana kıyametten haber ver?" dedi.
Peygamber şöyle buyurdu:
"Hakkında kendisine soru sorulan zat, soru sorandan daha bilgili değildir." Yine adam:
"O halde bana onun alâmetleri hakkında haber ver?" deyince, şöyle buyurdu:
"Cariye'nin efendisini doğurması, çıplak ayaklı, elbisesiz, fakir, koyun çobanı kimselerin uzun bina yapmakta birbirleriyle yarışmalarıdır."
Sonra adam gitti. Uzun bir süre bekledim, daha sonra (Allah Rasûlü) bana:
"O soru soranın kim olduğunu biliyor musun? Ey Ömer" buyurdu. Ben:
"Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dedim". Şöyle buyurdu:
"O, Cebrail idi. Size dininizi öğretmek üzere geldi."
Böylelikle Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* bu hususları dinin kendisi olarak değerlendirmiştir, çünkü bu hususlar dinin tamamını ihtiva etmektedir.
Müellifin ifadelerinden de anlaşıldığı gibi sözü edilen ve edilmeyen bütün çeşitleriyle ibadet yalnızca yüce Allah'adır. Hiçbir kimse ortak koşulmaksızın sadece O'na yapılırlar. Bunların Allah'tan başkasına yöneltilmesi helâl değildir.
"(Bunlara) delil yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Şüphesiz ki mescidler Allah'a mahsustur. Bu itibarla oralarda, Allah ile birlikte hiçbir kimseye dua (ve ibadet) etmeyin." Her kim ibadetin herhangi bir bölümünü Allah'tan başkasına yöneltecek olursa, o kimse müşrik ve kâfir birisidir. Buna da delil yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Kim buna dair hiçbir delili bulunmaksızın, Allah ile birlikte başka bir ilâha ibadet ederse, onun hesabı ancak Rabbinin katındadır. Kâfirler –hiç şüphesiz– kurtuluşa eremezler." (el-Mu'minûn, 23/117)
Müellif *-Allah'ın rahmeti üzerine olsun-* ibadet çeşitlerinin bir bölümünü söz konusu etmekte ve bunlardan herhangi birisini Allah'tan başkası için yapan kimsenin müşrik ve kâfir bir kişi olacağını zikretmektedir. Buna da yüce Allah'ın şu buyruklarını delil göstermiştir:
"*Şüphesiz ki mescidler Allah'a mahsustur. Bu itibarla oralarda, Allah ile birlikte hiçbir kimseye dua* (ve ibadet) *etmeyin.*" (el-Cinn, 72/18)
"*Kim buna dair hiçbir delili bulunmaksızın, Allah ile birlikte başka bir ilâha ibadet ederse, onun hesabı ancak Rabbinin katındadır. Kâfirler –hiç şüphesiz– kurtuluşa eremezler.*" (el-Mu'minûn, 23/117)
Birinci âyet-i kerîmenin bu hususa delil oluş keyfiyeti şöyledir: Allahu Teala mescidlerin yüce Allah'a ait olduklarını haber vermektedir. Burada ise mescidler ya secde edilen yerlerdir,

yahut ta secde azalarıdır. Buna bağlı olarak da: "*Onun için Allah ile birlikte hiçbir kimseye dua* (ve ibadet) *etmeyin.*" diye buyurmaktadır. Yani onunla beraber başkasına ibadet ederek, o başkasına da secde etmeyin demektir.
İkinci âyet-i kerîmenin bu hususa delil oluş yönüne gelince: Yüce Allah, Allah ile birlikte başkasına dua ve ibadet eden kimsenin kâfir olduğunu açıklamış bulunmaktadır. Çünkü O: "*Kâfirler –hiç şüphesiz– kurtuluşa eremezler*" diye buyurmuştur."*Buna dair hiçbir delili bulunmaksızın*" ifadesinde de birden çok ilâhın varlığına dair bir delilin bulunmasının imkânsız olduğuna işaret vardır. Çünkü buradaki: "*Buna dair hiçbir delili bulunmaksızın*" vasfı, durumu açıklayan bir vasıftır. Yoksa bu hususta delil olan herhangi bir şeyi kayıtlayan ve sınırlandıran bir vasıf değildir. Zira yüce Allah ile birlikte bir başka ilâhın bulunduğunu ortaya koyabilecek herhangi bir delilin bulunması imkânsızdır.

Dua İbadeti ve Çeşitleri

"Hadîs-i şerifte de: "Dua ibadetin beynidir."[10] *diye buyurulmaktadır. Buna delil de yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Rabbiniz buyurdu ki: 'Bana dua edin, ben de duanızı kabul edeyim. Şüphesiz Bana ibadeti büyüklüklerine yedirmeyenler yakında hor ve hakir olarak cehenneme gireceklerdir."* (el-Mu'min, 40/60)
Bu ifadelerle müellif -Allah Ona Rahmet Etsin-: "Yüce Allah'ın emretmiş olduğu İslâm, iman ve ihsan gibi ibadet türleri ki dua da bunlardandır…" diye sözünü ettiği ibadet türlerinin delillerini ortaya koymaya başlamaktadır.
Merhum müellif önce duaya dair delilleri zikrederek başlamaktadır. İslâm, iman ve ihsan'a dair delillerin açıklamaları da yüce Allah'ın izniyle ileride gelecektir. Merhum müellif Peygamber'den *–sallallahu aleyhi ve sellem–* rivayet edilen *"dua ibadetin beynidir"*[11] Buyruğunu delil gösterdiği gibi, yüce Allah'ın: "*Rabbiniz buyurdu ki: Bana dua edin, Ben de duanızı kabul edeyim. Şüphesiz Bana ibadeti büyüklüklerine yedirmeyenler yakında hor ve hakir olarak cehenneme gireceklerdir.*" (el-Mu'min, 40/60) âyetini de delil göstermektedir.
Âyet-i kerîme duanın da ibadetten olduğuna delildir. Çünkü bu böyle olmasaydı, yüce Allah'ın: "*Şüphesiz Bana ibadeti büyüklüklerine yedirmeyenler…*" diye buyurmak yerinde olmazdı. Her kim yüce Allah'tan başkasının güç yetiremediği bir hususu Allah'tan başkasından dua edip isteyecek olursa, o kimsenin dua ettiği varlık ister hayatta olsun, ister ölmüş bulunsun müşrik ve kâfir bir kimse olur. Bir kimsenin bir başkasına: Ey filan bana yemek yedir, ey filan bana su içir gibi sözlerle, hayatta olan bir kimsenin güç yetirebileceği bir şeyi istemesinde ise bir sakınca yoktur.
Böyle bir işi ölmüş ya da gaib (hazır olmayan) dan isteyen bir kimse ise müşriktir. Çünkü ölü ya da hazır olmayan (gaib) bir kimsenin böyle bir işi yapmasına imkân yoktur. Onun böylesine dua etmesi, o kimsenin kainatta bir tasarrufunun bulunduğuna inandığının delilidir. Böylelikle bu kişi müşrik olur.
Şunu bilelim ki *dua iki çeşittir:* Birisi dilek duası, diğeri ibadet duası.
Dilek duasından kasıt, ihtiyaçların istendiği duadır. Kul bunu Rabbine yapacak olursa, bu da ibadet olur. Çünkü bunun muhtevasında yüce Allah'a ihtiyacını arzetmek ve O'na sığınmak vardır. Ayrıca O'nun kâdir, kerîm, lütuf ve rahmeti geniş olduğu, itikadını da ihtiva eder. Böyle bir duanın az önce geçtiği üzere birisinin, bir başkasına: Ey filan bana yemek yedir, demesi halinde olduğu gibi, isteği yerine getirmeye güç yetirip, yapılan bu duayı (isteği) akl

---

[10] Tirmizi'nin bu lafızla rivayet ettiği sened zayıftır. Alimler hakkında konuşmuşlardır. Ancak hadisin sahih bir senedle rivayet edilen lafzı şu şekildedir: "Dua ibadetin –ta- kendisidir" Bunu, Buhari-Edebü'l-Müfred 7714, Ebu Davud 1479, Tirmizi 3432, İbn Mace 3828, Ahmed-Müsned 4/267, Hakim-Müstedrek 1/419'da rivayet etmişlerdir.

[11] Hadisin senedinde değinilmiştir.

ile kavrayan birisi olması halinde yaratıklara da bu tür dualarda (bu gibi isteklerde) bulunmak caizdir.
İbadet duası ise kulun dua ettiği zatın sevabını isteyerek ve onun cezasından korkarak dua ile ibadete yönelmesi demektir. Böyle bir dua Allah'tan başkasına yapılamaz. Böyle bir duanın Allah'tan başkasına yöneltilmesi en büyük şirktir, kişiyi dinden çıkartır. Yüce Allah'ın: "*Şüphesiz Bana ibadeti büyüklüklerine yedirmeyenler yakında hor ve hakir olarak cehenneme gideceklerdir.*" (el-Mu'min, 40/60) buyruğunda sözü edilen tehdide mahkûm olur.

Havf-Reca:

"Havf'in delili yüce Allah'ın: "Eğer gerçek mü'minlerseniz onlardan korkmayın, Ben'den korkun." (Âl-i İmrân, 3/175) buyruğudur.
Recâ'nın delili de yüce Allah'ın: "Artık kim Rabbine kavuşmayı ümit ediyorsa, salih bir amel işlesin ve Rabbine ibadetinde kimseyi ortak koşmasın." (el-Kehf, 18/110) *buyruğudur."*
Havf, korku duymak demektir. Bu ise kişinin helâki yahut zarar görmesi ya da eziyet görmesi beklentisi dolayısıyla meydana gelen bir tepkidir. Şanı yüce Allah şeytanın dostlarından korkmayı yasaklamış, yalnızca kendisinden korkmayı emretmiştir.
Havf (korku) üç türlüdür:
1- Tabiî korku: İnsanın arslandan, ateşten, suda boğulmaktan korkması gibi. Bundan dolayı kulun kınanması söz konusu değildir. Nitekim şanı yüce Allah Musa *–aleyhi's-selâm–* dan "*Nihayet şehirde korku ile gözetleyerek sabahı etti.*" (el-Kasas, 28/18) diye sözetmektedir. Ancak şâyet bu korku merhum müellifin belirttiği gibi eğer bir farzı terketmek, yahut bir haramı işlemek için bir sebeb teşkil ederse, haram olur. Çünkü bir farzı terk etmeye yahut ta bir haramı işlemeye sebeb teşkil eden her bir şey haramdır. Buna delil de yüce Allah'ın: "*Eğer gerçek mü'minlerseniz, onlardan korkmayın, Ben'den korkun.*" (Âl-i İmrân, 3/175) buyruğudur.
Buna göre yüce Allah'tan korkmak övülen bir şekilde olabildiği gibi, övülmeye değmeyecek bir şekilde de olabilir.
Övülmeye değer olan Allah korkusu eğer kişi ile Allah'a isyan arasına bir engel teşkil ediyor ve kişiyi farzları işleyip, haramları terketmeye götürüyor ise o korku övülmeye değer. Bu gaye elde edilecek olursa, kalp huzur ve sükûn bulur. Yüce Allah'ın nimeti ile sevinir, mükâfatını umacak hale gelir. Övülmeye değmeyen korku hali ise kulu Allah'ın rahmetinden ümit kesmeye iten korkudur. O vakit kul hasretler çekmeye başlar, kendi kabuğuna çekilir ve hatta ümitsizliği güçlü olduğundan dolayı, ma'siyet işlemeye devam eder gider.
2- İbadet şeklindeki korku: Bu da herhangi bir kimseden korkup, bu duyduğu korku ile o korktuğu kimseye ibadet etmesi şeklinde ortaya çıkar. Böyle bir korku ancak yüce Allah'a karşı duyulur. Bunun yüce Allah'tan başkasına yönlendirilmesi büyük şirktir.
3- Gizli korku: Bu da bir kimsenin bir yatırdan yahut kendisinden uzak ve kendisine etkisi olmayan bir veli'den gizliden gizliye korkması demektir. İlim adamları böyle bir korkuyu da şirk kabilinden zikretmişlerdir.
Reca (ümit) ise insanın elde edilmesi muhtemel olan bir şeyi umması demektir. Bazen elde edilme ihtimali uzak olan bir şey hakkında da kullanılır ve bu da yakınmış gibi kabul edilir.
Zillet ve boyun eğmeyi ihtivâ eden bir recâ (umut) ancak yüce Allah'a karşı duyulur. Böyle bir umudun Allah'tan başkasına bağlanması ümid edenin kalbinin durumuna göre ya küçük ya da büyük bir şirktir. Müellif buna dair yüce Allah'ın: "*Artık kim Rabbine kavuşmayı ümid ediyorsa, salih bir amel işlesin ve Rabbine ibadetinde kimseyi ortak koşmasın.*" (el-Kehf, 18/110) buyruğunu delil göstermektedir.
Şunu bilelim ki övülmeye değer olan recâ ancak yüce Allah'a itaat edip bu itaatin sevabını bekleyen ya da ma'siyetlerinden tevbe edip, tevbesinin kabul edilmesini ümid eden kimseler

hakkında söz konusudur. Amelsiz bir ümit (reca) ise bir aldanıştır ve yerilen boş bir temennidir.

Tevekkül:

"Tevekkülün delili de yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: "Eğer iman edenler iseniz yalnız Allah'a tevekkül ediniz." Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: "Kim Allah'a tevekkül ederse, O kendisine yeter." (et-Talâk, 65/3)*"*
Bir şeye **tevekkül** etmek, ona güvenip dayanmak demektir.
Yüce Allah'a tevekkül etmek ise menfaatli olan şeylerin sağlanmasında, zararlı olan hususların da bertaraf edilmesinde yüce Allah'ın yettiğine, O'nun bunları yapabileceğine güvenmek demektir. Böyle bir tevekkül yüce Allah'ın şu buyruğu dolayısıyla imanın mükemmelliğinin bir gereği ve alâmetidir:
"*Eğer iman edenler iseniz, yalnız Allah'a tevekkül ediniz.*" (el-Mâide, 5/23)
Kul samimi olarak yüce Allah'a güvenip dayanacak olursa, onun için önem teşkil eden hususlarda Allah da kendisine yeter. Çünkü yüce Allah: "*Kim Allah'a tevekkül ederse, O kendisine yeter*" diye buyurduktan sonra tevekkül edenleri: "*Şüphesiz ki Allah emrini yerine getirendir*" buyruğu ile de rahat ve huzura kavuşturmaktadır. Çünkü hiçbir şey O'nu istediğini gerçekleştirmekten yana acze düşüremez.
Tevekkül, birkaç türlüdür:
1- Yüce Allah'a tevekkül etmek. Bu imanın kemalinin bir gereği ve samimi imanın alâmetlerindendir. Kendisi olmaksızın iman tamam olmaz. Bunun delili daha önceden kaydedilmişti.
2- Bir menfaatin sağlanmasında, ya da bir zararın önlenmesinde, ölü bir kimseye güvenip, dayanmak şeklindeki "gizli tevekkül." Bu büyük bir şirktir, çünkü böyle bir inanca, böyle bir ölünün kainatta gizli bir tasarrufu olduğuna inanmasından başka bir kimse sahip olamaz. Bu kişinin ölmüş bir peygamber, bir veli yahut yüce Allah'ın düşmanı bir tağut olması arasında da bir fark yoktur.
3- Tevekkül ettiği başka kimsenin tasarruflarında mertebe itibariyle kendisinden daha yüksekte, tevekkül edenin mertebesinin ise ondan daha aşağıda olduğuna inanarak tevekkül etmek. Meselâ bir kimsenin geçimi ve benzeri şeyleri elde etmek konusunda böyle bir kimseye güvenmesi buna bir örnektir. Bu da küçük şirk türündendir, çünkü kalb böyle birisine bağlanır ve ona güvenir. Eğer o kimseye bir sebeb olarak güvenecek olursa, onun vasıtasıyla bunu takdir edenin Allah olduğuna da inanırsa, böyle bir güveninde bir mahzur yoktur. Şu kadar var ki kendisine güvenilen kimsenin bu hususun elde edilmesinde doğru ve sağlıklı bir etkisinin de olması gerekir.
4- Tevekkül edenin, tasarruf ettiği hususlarda vekâletin caiz olduğu alanlarda, başkasını vekil tayin etmek suretiyle tevekkül etmesi. Böyle bir tevekkülde Kitap, sünnet ve icma'ın delâletiyle bir sakınca yoktur. Çünkü Ya'kub *–aleyhi's-selâm–* çocuklarına: "*Oğullarım gidin, Yusûf'u ve kardeşini arayın, araştırın*" (Yusûf, 12/87) diye buyurmuştur. Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* de sadakayı (zekâtı) toplamak üzere, toplama memurları ve koruyucular tayin ettiği gibi, had'lerin isbat ve uygulanmasında da görevliler tayin etmiştir. Ali b. Ebî Talib'i *–radıyallahu anh–* de Veda Haccı esnasında kestiği kurbanlıkların derilerini ve üzerlerindeki semer ve diğer takımlarını sadaka olarak vermek, kendisi bizzat altmış üç deveyi boğazladıktan sonra yüzün geri kalanlarını boğazlamak üzere görevlendirmişti. İcma da böyle bir tevekkülün (vekil tayin etmenin) caiz olduğu şeklinde gerçekleşmiştir. Çünkü bu hususta vekâletin genel olarak caiz görüldüğü bilinen bir konudur.

Rağbet-Rehbet-Haşyet:

“Rağbet, rahbet (korku) ve huşu’un delili de yüce Allah’ın şu buyruklarıdır: “Şüphesiz bunlar hayırlı işler yapmaya koşarlar. Rağbet ederek, rahbet ile (korkarak) bize dua ederlerdi. Bize gönülden derin saygı (huşû) duyarlardı.” (el-Enbiyâ, 21/90) *Haşyet’in delili de yüce Allah’ın: “O halde onlardan korkmayın (haşyet duymayın). Ben’den korkun.”* (el-Bakara, 2/150, el-Maide, 5/3)*”*
Rağbet: Sevilen bir şeye kavuşmayı sevmektir. (Arzu duymak).
Rahbet ise kendisinden korkulan şeyden kaçma sonucunu veren korku demektir. O halde bu beraberinde amel bulunan bir korku çeşididir.
Huşû ise yüce Allah’ın kevnî ve şer’î hükümlerine teslim olacak şekilde, O’nun azameti önünde zillet duymak ve eğilmektir.
Zikredilen bu âyet-i kerîmede yüce Allah halis kullarını Allah’a rağbet duyarak ve O’na huşû ile birlikte rahbet ile (korku duyarak) dua etmekle nitelendirmektedir. Burada dua hem ibadet anlamıyla duayı, hem de Allah’tan dilekte bulunmak manasına duayı kapsamaktadır. O halde bu seçkin kullar yüce Allah’tan nezdinde bulunanları umarak ve O’nun mükâfatını isteyerek dua etmekle birlikte, O’nun cezasından ve günahlarının sonuçlarından korkarak da dua etmektedirler.
Mü’min bir kimsenin yüce Allah’a korku ile ümit arasında koşması icab eder. İtaat halinde ümidin daha baskın gelmesi gerekir ki itaate karşı bir gayreti olsun ve kabülü ümit edilsin. Bir ma’siyet işleyecek olursa, korku baskın gelmeli ki o ma’siyetten kaçıp cezasından kurtulabilsin.
Bir ilim adamı şöyle demektedir: Hastalık halinde umut tarafı ağır basar, sağlık halinde de korku tarafı ağır basar. Çünkü hastanın kalbi kırıktır, ruhu zayıflamıştır. Belki de eceli yakınlaşmıştır ve ölecektir. İşte o bu haliyle yüce Allah hakkında güzel zan beslemelidir. Sağlık halinde ise uzun süre hayatta kalmayı ümit etmektedir ve çalışabilecek, amelde bulunabilecek haldedir. Bu hali onu azgınlığa ve serkeşliğe itebilir. Bu durumda böyle bir halden kurtulabilmek için korku tarafı ağır basmalıdır.
Bir görüşe göre de korku ve ümit aynı şekilde birbirine eşit olmalıdır ki ümit Allah’ın mekrinden kişiyi emniyete düşürmesin, korku da Allah’ın rahmetinden ümit kestirmesin. Çünkü her ikisi de çirkindir ve kişiyi helâke götürür.
Haşyet ise korktuğu kimsenin azametini ve egemenliğinin kemalini bilme esasına dayalı korkudur. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
“*Kulları arasında Allah’tan ancak âlimler korkar.*” (Fâtır, 35/28)
Yani O’nun azametini ve egemenliğinin kemalini bilenler korkar. Buna göre haşyet, havf (korku)dan daha özel bir anlam ihtiva eder. Aralarındaki fark şu örnekle açıkça anlaşılabilir: Bir kimse bir kişiden korkacak olursa, eğer onun kendisine güç yetirip yetiremeyeceğini bilemiyorsa bu havf (korku)dur. Şâyet bir kimse kendisine gücü yeten bir kişiden korkacak olursa, işte bu da haşyettir.
Havf’in hükümleri ve kısımları ile ilgili söylenenler, haşyet’in hükümleri ve kısımları hakkında da söylenebilir.

İnabe:

“İnâbe’nin delili de yüce Allah’ın: “Rabbinize dönün (inâbe) ve O’na teslim olun.” (ez-Zümer, 39/54)
İnâbe yüce Allah’a itaat etmek ve ma’siyetlerinden kaçınmak suretiyle Allah’a dönmek demektir. Anlam itibariyle tevbeye yakındır, ancak yüce Allah’a güvenip dayanmak, O’na sığınmak ve sadece yüce Allah’a yapılabilen bir iş olması dolayısıyla tevbeden daha incelikli bir manası vardır. Delili de yüce Allah’ın: *“Rabbinize dönün (inâbe) ve O’na teslim olun”* (ez-Zümer, 39/54) buyruğudur.

Yüce Allah'ın: "*Ve O'na teslim olun*" buyruğundan kasıt şer'î teslimiyettir. Bu da yüce Allah'ın şer'î hükümlerine teslim olmak demektir. Çünkü yüce Allah'a teslim olmak (İslâm) iki türlüdür:
1- Kevnî teslimiyet: Bu, yüce Allah'ın kevnî hükümlerine teslim olmaktır. Bu göklerde ve yerde bulunan mü'miniyle, kâfiriyle, iyisiyle, kötüsüyle bütün insanlar için geneldir. Herhangi bir kimsenin böyle bir teslimiyete karşı büyüklenmesi, baş kaldırması mümkün değildir. Buna delil de yüce Allah'ın şu buyruğudur:
"*Göklerde ve yerde kim varsa, hepsi ister istemez O'na teslim olmuştur ve O'na döndürüleceklerdir.*" (Âl-i İmrân, 3/83)
2- Şer'i İslâm (veya teslimiyet): Bu da yüce Allah'ın şer'î hükümlerine teslim olmaktır. Bu ise Allah'a itaat eden rasûller ile onlara güzel bir şekilde tâbi olan kimseler hakkındadır. Buna Kur'ân-ı Kerîm'de delil pek çoktur. Bunlardan birisi de merhum müellifin metinde zikretmiş olduğu âyet-i kerîmedir.

İstiane:

"İstiânenin (yardım dileme) delili de yüce Allah'ın: "Yalnız Sana ibadet eder, yalnız Sen'den yardım dileriz." (el-Fatiha, 1/5) *buyruğu ile hadîste yer alan: "Yardım dilediğin vakit Allah'tan yardım dile" ifadesidir."*
İstiâne yardım taleb etmektir. Bunun birkaç çeşidi vardır:
1- Allah'tan yardım dilemek (istiâne): Bu kulun Rabbine karşı zilletinin tam anlamıyla farkına varmasını ve işini O'na havale etmesini, O'nun kendisine yeterli olduğuna inanmasını ihtiva eder. Böyle bir istiâne ancak yüce Allah'a karşı duyulur. Buna delil de yüce Allah'ın: "*Yalnız Sana ibadet eder, yalnız Sen'den yardım dileriz*" buyruğudur. İstiânenin yalnızca Allah'a tahsis edilmesinin sebebi "*yalnız*" anlamını ifade eden buyruktur. Kur'ân-ı Kerîm'in kendisiyle nâzil olduğu Arap dili kaidelerine göre böyle bir ifade hasır ve ihtisas anlamını ihtivâ eder. Buna göre bu türden bir istiânenin yüce Allah'tan başkası hakkında söz konusu olması, kişiyi dinden çıkartan bir şirktir.
2- Mahlûk'tan gücünün yetebileceği bir husus hakkında yardım istemek: Bu da kendisi için yardım istenenin durumuna göre değişir. Eğer kendisi için yardım istenen husus bir iyilik ise bu hem yardım isteyen için caizdir, hem de yardım eden için bu hususta yardımcı olmak meşru olur. Çünkü yüce Allah: "*İyilik ve takvâ üzere birbirinizle yardımlaşın.*" (el-Mâide, 5/2) diye buyurmaktadır.
Eğer günah üzere olursa, bu yardım isteyen için de, yardım eden için de haram olur. Çünkü yüce Allah: "*Günah işlemek ve haddi aşmak üzerinde ise yardımlaşmayın.*" (el-Mâide, 5/2) diye buyurmaktadır.
Şâyet mübah bir hususta olursa bu hem yardım isteyen için, hem yardım eden için caizdir. Ancak yardım eden başkasına iyilik yapmanın karşılığında sevap da alabilir. Dolayısıyla böyle bir kimse hakkında yardım etmek yüce Allah'ın: "*Ve ihsan edin, muhakkak Allah ihsan edenleri sever*" (el-Bakara, 2/195) buyruğu dolayısıyla meşru bir iş olur.
3- Gücü yetmeyen ve huzurda bulunan bir yaratılmıştan yardım istemek: Böyle bir yardım istemek de boş bir iştir, bunun hiçbir faydası yoktur. Meselâ ağır bir yükü taşımak üzere güçsüz ve zayıf birisinden yardım istemek gibi.
4- Mutlak olarak ölülerden ya da hayatta bulunan kimselerden gerçekleştiremeyecekleri ve gaybî bir iş hakkında yardım istemek. Böyle bir şey de şirk'tir, çünkü bu ancak böyle kimselerin kainatta gizli bir tasarruflarının bulunduğuna inanan bir kimsenin yapacağı bir iştir.
5- Şanı yüce Allah'ın sevdiği bir takım amel ve halleri ileri sürerek yardım istemek: Böyle bir yardım isteme şanı yüce Allah'ın: "*Sabır ve namaz ile yardım isteyin.*" (el-Bakara, 2/153) emri gereğince meşru'dur.

Müellif -*Allah Ona Rahmet Etsin-* ise birinci tür yardım istemeye yüce Allah'ın: "*Yalnız Sana ibadet eder, yalnız Sen'den yardım dileriz.*" buyruğunu ve Hz. Peygamberin: *"Yardım istediğin takdirde Allah'tan yardım iste"* hadisini delil göstermiştir.

İstiaze:

İstiâze'nin delili de yüce Allah'ın: "*De ki: Sabahın Rabbine sığınırım*" (el-Felâk, 113/7) buyruğu ile: "*De ki: İnsanların Rabbine sığınırım*" (en-Nâs, 114/1) buyruklarıdır.
İstiâze hoşlanılmayan bir şeyden himaye edilmeyi istemek demektir. Buna göre istiâzede bulunan kişi sığındığı kimsenin himayesine girmiş ve ona güvenip dayanmış, ona bağlanmış demektir. İstiâze'nin birkaç çeşidi vardır:
1- Yüce Allah'a istiâzede bulunmak: Bu O'na en ileri derecede muhtaç oluşu, O'na bağlanıp dayanmayı, O'nun kendisine yettiğine ve hal-i hazırda, gelecekte, küçük büyük, insan ya da insandan başka her şeye karşı tam anlamıyla himaye edeceğine inanıp bağlanmayı ihtiva etmektedir. Buna delil de yüce Allah'ın: "*De ki: Sabahın Rabbine sığınırım, yarattığı şeylerin şerrinden*" buyruğundan (el-Felâk, 113) sûrenin sonuna kadar devam eden buyruklar ile yine yüce Allah'ın: "*De ki: İnsanların Rabbine, insanların melikine, insanların ilâhına, vesvese veren o sinsi ve sinici olan* (şeytan)*ın şerrinden sığınırım*" buyruğundan itibaren sûrenin (en-Nâs, 114) sonuna kadar olan bölümlerdir.
2- Yüce Allah'ın kelâmı, azameti, izzeti ve buna benzer sıfatlarından herhangi bir sıfat ile istiâzede bulunmak: Bunun delili de Peygamber'in *–sallallahu aleyhi ve sellem–* şu buyruklarıdır: *"Allah'ın yarattıklarının şerrinden, O'nun tam ve eksiksiz kelimelerine sığınırım (istiâze ederim.)"; "Altımdan bilinmedik bir şekilde yakalanıp helâk edilmekten Senin azametine sığınırım."* Acı ve ıstırab ile ilgili duasında da şöyle buyurmaktadır: *"Hissettiklerimin ve korkup çekindiklerimin şerrinden Allah'ın izzeti ve kudretine sığınırım."; "Senin gazabından, rızana sığınırım."* Yüce Allah'ın: "*De ki: O size üstünüzden… bir azab göndermeye elbette kadir olandır*" (el-En'âm, 6/65) buyruğu nazil olunca, Peygamberin *–sallallahu aleyhi ve sellem–*: *"Rabbim sana (vechine) sığınırım"* diye dua etmesi de bu tür istiâzenin delilleri arasındadır.
3- Ölülerle ya da sığınma talebini karşılama gücüne sahip ancak hazır olmayan canlılar ile istiâze: Bu ise bir şirk'tir. Yüce Allah'ın: "*Bir gerçek de şu ki; insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazı kimselere sığınırlardı. Bununla da onların azgınlıklarını arttırırlardı.*" (el-Cinn, 72/6) buyruğundaki istiâze bu kabildendir.
4- İnsan, mekân ya da bunların dışındaki mahlûklardan kendilerine sığınılması mümkün olan şeylerle istiâzede bulunmak: Böyle bir sığınma caizdir. Bunun delili de Hz. Peygamber'in fitnelere dair hadisinde geçen şu ifadeleridir: *"(O fitneler) kendilerine doğru yaklaşana kendileri de, O da yakınlaşır. Kim de bir sığınak ya da bir barınak bulursa, ona sığınsın."* Bu hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmişlerdir. Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* de bu sığınak ve barınağı şu ifadeleriyle açıklamış bulunmaktadır: "*Kimin develeri varsa, o da gitsin develerinin başında bulunsun.*" Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.
Yine Müslim'in, Sahih'inde Câbir'den *–radıyallahu anh–* rivayet edildiğine göre Mahzum oğullarından bir kavim bir hırsızlık yapmıştı. O kadını Peygamber'e *–sallallahu aleyhi ve sellem–* getirdiler, kadın da Ümmü Seleme'ye sığınmıştı.
Yine Müslim'in, Sahih'inde, Ümmü Seleme'den *–radıyallahu anhâ–* rivayete göre Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* şöyle buyurmuştur: "*Bir sığınan Beytullah'a sığınacak ve onun üzerine bir kafile gönderilecek…*"
Eğer zalimin şerrinden sığınacak olursa, böyle bir kimsenin mümkün olduğu kadar barındırılıp himaye edilmesi icab eder. Şâyet haram bir fiili işlemek yahut ta farz olan bir işten kaçmak için sığınma talebinde bulunuluyor ise, böyle birisinin himaye edilmesi haram olur.

İstiğase:

“İstiğâse’nin delili de yüce Allah’ın: “Hani siz Rabbinizden istiğâse (imdat) istiyordunuz da… duanızı kabul etmiştik.” (el-Enfâl, 8/9) *buyruğudur.”*

İstiğâse imdat istemek demektir. Bu ise zorluklardan ve helâk olmaktan kurtarmak anlamına gelir. *İstiğâse* birkaç kısımdır:

1- Yüce Allah ile istiğâse etmek (O’ndan imdat dilemek): Bu, amellerin en faziletli ve en mükemmellerindendir. Peygamberlerin ve onlara tâbi olanların izledikleri yol budur. Buna delil de müellifin -Allah Rahmet Etsin- söz konusu ettiği: “*Hani siz Rabbinizden imdat istiyordunuz da: Muhakkak Ben birbiri ardınca bin melek ile yardım ediyorum, diye duanızı kabul buyurmuştu*” (el-Enfâl, 8/9) âyetidir. Bu husus Peygamber’in *–sallallahu aleyhi ve sellem–* müşriklerin bin kişi, ashab’ının ise üçyüzon küsür kişi olduklarını gördüğü Bedir gazvesinde olmuştu. Bunu görünce o hazırlanmış olan gölgeliğe girip kıble’ye dönük olduğu halde ellerini yukarıya doğru kaldırarak yüce Allah’a şöylece dua etmişti: “*Allah’ım, bana olan vaadini gerçekleştir. Allah’ım, eğer şu müslüman topluluğu helâk edecek olursan, yeryüzünde sana ibadet edilmez.*”

Peygamber efendimiz *–sallallahu aleyhi ve sellem–* ridâsı omuzlarının üzerinden düşünceye kadar ellerini yukarı doğru kaldırıp Rabbinden imdat isteyip durdu. Ebû Bekr *–radıyallahu anh–* onun rida’sını yerinden kaldırıp, omuzlarının üzerine koydu ve arkasında durup şunları söyledi: “Ey Allah’ın Peygamberi! Rabbine bu kadar yalvarıp yakarman yeter. Şüphesiz ki O, sana verdiği vaadini gerçekleştirecektir.” Bunun üzerine yüce Allah bu âyet-i kerîmeyi indirdi.

2- Ölülerden ya da hazır olmayıp buna güç yetirebilen canlı kimselerden imdat istemek: Bu bir şirk’tir. Çünkü bunu ancak bu gibi kimselerin kâinatta gizli bir tasarruflarının bulunduğuna inanan ve böylelikle onlara rubûbiyetten bir pay ayıran bir kimse yapar. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“*Yoksa bunalmış olana kendisine dua ettiğinde duasını kabul edip, o kötülüğü gideren ve sizi yeryüzünün halifeleri yapan mı* (hayırlıdır? Putları mı)*? Allah ile birlikte ilâh mı vardır? Ne kadar az düşünüyorsunuz?*” (en-Neml, 27/62)

3- Hayatta olan, bilen ve imdada yetişmeye güç yetiren kimselerden imdat istemek: Böylesi, bu gibi kimselerden yardım istemek caiz olduğu gibi caizdir. Nitekim yüce Allah Musa *–aleyhi’s-selâm–* kıssasında şöyle buyurmaktadır:

“*Taraftarlarından olan kimse, düşmanından olan kimseye karşı kendisinden imdat istedi. Musa ona bir yumruk vurmakla ölümüne sebeb oldu.*” (el-Kasas, 28/15)

4- Gizli bir kuvvete sahip olduğuna inanmaksızın güç yetiremeyen, hayatta olan bir kimseden imdat istemek: Meselâ suda boğulmak üzere olan bir kimsenin, felçli bir adamdan yardım istemesi buna benzer. Böyle bir şey boş bir iştir ve kendisinden imdat istediği kişi ile alay etmektir. Bundan dolayı böyle bir şey yasaktır. Bir diğer sebeb de şudur: Suda boğulan kimsenin bu davranışı başkalarını da aldatabilir. Bu davranış sebebiyle onlar bu felçli kimsenin darda kalanları kendisi ile kurtardığı gizli bir gücünün olduğu vehmine kapılabilirler.

Zebh:

“Zebh’in (eti yenilebilir hayvanların kesilmesinin Allah’ın adına yapılmasının ibadet olduğunun) delili de yüce Allah’ın: “De ki: Şüphesiz benim namazım, kurban kesmem, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. O’nun hiçbir ortağı yoktur” (el-En’âm, 6/162-163) *buyruklarıdır. Sünnetten delili de Hz. Peygamber’in: “Allah’tan başkası adına kesen kimsenin üzerine Allah’ın laneti olsun” hadîs-i şerifidir.”*

Zebh, özel bir şekilde kan akıtmak suretiyle canın çıkmasını sağlamaktır. Bu da birkaç şekilde olabilir:

1- Kendisi adına kesim yapılanın ta'zim edilmesi, onun önünde zilletin açıklanması ve ona yakınlaşmak maksadı ile ibadet olarak yapılan kesim. Böyle bir kesim ancak yüce Allah'ın teşri' buyurduğu şekilde sadece Allah için yapılır. Bu şekilde bir kesimin Allah'tan başkası için yapılması büyük bir şirktir. Buna delil de müellifin *-Allah Ona Rahmet Etsin-* zikrettiği buyruktur ki o da: "*De ki: Şüphesiz benim namazım, ibadetim, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. O'nun hiçbir ortağı yoktur*" (el-En'âm, 6/162-163) buyruğudur.

2- Zebh, bazen misafire ikram yahut düğün yemeği ya da buna benzer bir maksatla da yapılabilir. Böyle bir şey ya vacip veya müstehab olmak üzere emredilmiştir. Çünkü Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* şöyle buyurmuştur:

"*Allah'a ve âhiret gününe iman eden bir kimse misafirine ikramda bulunsun.*"

Yine Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* Abdu'r-Rahman b. Avf'a: "*Bir koyun ile dahi olsa, düğün yemeği ver*" diye buyurmuştur.

3- Etini yemek suretiyle faydalanmak yahut ticaretini yapmak ve buna benzer bir maksatla kesim yapmak: Bu da mübah kesim şekillerindendir. Bunda aslolan yüce Allah'ın şu buyruğu dolayısıyla mübahlıktır:

"*Görmezler mi ki Biz onların faydasına kendi ellerimizle varettiğimiz hayvanlar yarattık. İşte kendileri bunlara sahiptirler. Onları kendilerine boyun eğdirdik. Hem binekleri bunlardandır, hem onlardan yerler.*" (Yâsin, 36/71-72)

Böyle bir iş vesile olduğu şeye göre istenen ya da yasaklanan bir iş olabilir.

Nezr:

"Nezrin (adağın ibadetten oluşunun) delili de yüce Allah'ın: "Onlar adaklarını yerine getirirler ve kötülüğü yaygın bir günden korkarlar" (el-İnsan, 76/7) *buyruğudur."*

Nezrin (Adakta bulunmanın) yüce Allah'a ibadet kapsamı içerisinde oluşunun delili de: "*Onlar adaklarını yerine getirirler ve kötülüğü yaygın bir günden korkarlar*" (el-İnsan, 76/7) buyruğudur.

Bu âyet-i kerîmenin delil oluşu şöyle açıklanır: Şanı yüce Allah bu gibi kimseleri adaklarının gereğini yerine getirdikleri için övmektedir. Bu da Allah'ın böyle bir davranışı sevdiğine delildir. Yüce Allah'ın sevdiği bütün ameller ise ibadetin kendisidir. Bunu da âyet-i kerîmede geçen: "*Ve kötülüğü yaygın bir günden korkarlar*" buyruğu ayrıca desteklemektedir.

Şunu belirtelim ki gereğini yerine getirdikleri için yüce Allah'ın bu gibi kimseleri övdüğü nezir (adak) aslında yüce Allah'ın farz kıldığı bütün ibadetleri kapsamına alır. Çünkü farz olan ibadetlere insan başladığı takdirde onların gereklerini yerine getirmeyi de üstlenmiş olur. Buna delil de yüce Allah'ın şu buyruğudur:

"*Sonra kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve Beyt-i Atik'i tavaf etsinler.*" (el-Hac, 22/29)

İnsanın kendisini herhangi bir şey ile ya da vacib olmayan bir itaat ile yükümlü kılması anlamına gelen nezir (adak) mekruh'tur. Kimi ilim adamı bunun haram olduğunu dahi söylemiştir. Çünkü Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* adakta bulunmayı yasaklamış ve şöyle buyurmuştur:

"*O ayrıca bir hayır getirmez, sadece onun vasıtası ile cimri bir kimseden bir şeyler çıkartılır.*"

Bununla beraber insan yüce Allah'a itaat olmak üzere bir adakta bulunacak olursa, onu da yerine getirmesi vacibtir. Çünkü Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–*: "*Kim Allah'a itaat etmeyi adarsa, O'na itaat etsin*" diye buyurmuştur.

Hulâsa nezr (adak) tabiri genel olarak farz ibadetler hakkında kullanıldığı gibi, özel olarak da insanın yüce Allah için herhangi bir şeyi yerine getirmekle kendisini yükümlü kılması

anlamında da kullanılır. İlim adamları bu özel anlamıyla nezri (adağı) çeşitli kısımlara ayırmışlardır ki bunlara dair geniş açıklamalar fıkıh kitaplarındadır.

İkinci Esas
İslâm Dinini Delilleriyle Bilmek

"İkinci esas ise İslâm dinini delilleriyle bilmektir. İslâm ise tevhid ile ona itaate bağlı kalmak suretiyle şirk'ten ve şirk ehli olan müşriklerden de uzaklaşmak (berâet, teberri etmek) ile Allah'a teslim olmak demektir."
Demek oluyor ki delilleriyle İslâm dinini bilmek üç esastan birisidir. Delilleriyle İslâm'ın bilinmesinden kasıt ise Kitap ve Sünnetten delillerle bilinmesidir.

İslam'ın Tarifi:

İslâm dini veya sadece İslâm da diyebiliriz: "Tevhid ile O'na itaat etmek suretiyle boyun eğmekle, şirk'ten ve müşriklerden de uzak kalmak (berâet, teberri etmek) ile yüce Allah'a teslimiyet demektir. O halde İslâm bu üç hususu ihtiva etmektedir.
Kulun Rabbine şer'î ölçüler içerisinde teslimiyet göstermesi gerekmektedir. Bu da ibadette yüce Allah'ı tevhid etmek ve yalnız O'na ibadet etmekle gerçekleşir. İşte kulun övülmesine sebeb teşkil eden ve kendisi dolayısıyla sevap kazanacağı İslâm budur. İlâhî takdirin hükmü gereği -kevni- teslimiyette ise herhangi bir sevap yoktur. Çünkü insan için böyle bir teslimiyet kaçınılmaz bir şeydir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Halbuki göklerde ve yerde kim varsa hepsi ister istemez O'na teslim olmuştur ve O'na döndürüleceklerdir.*" (Al-i İmrân, 3/83)
Yüce Allah'a itaat ile emirlerine bağlanmaya gelince, bu da O'nun emirlerini yerine getirmek, yasaklarından uzak durmakla gerçekleşir. Çünkü itaat yapılması emrolunan hususlarda emrini yerine getirmektir, nehiy'de itaat ise O'nun yasakladıklarını terketmekle olur.
Şirk'ten beri olmak ondan uzak durmak demektir. Bu ise şirk ehli olan müşriklerden de uzak kalmayı gerektirir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*İbrahim'de ve onunla beraber olanlarda sizin için gerçekten uyulacak güzel bir örnek vardır. Hani onlar kavimlerine: Muhakkak bizler sizden ve Allah'tan başka ibadet ettiğiniz şeylerden uzağız. Sizi inkâr ettik. Yalnızca Allah'a iman edinceye kadar, bizimle sizin aranızda düşmanlık ve kin ebediyyen baş göstermiştir, demişlerdi.*" (el-Mümtehine, 60/4)

İslâm Din'inin Mertebeleri:

Birinci Mertebe İslam:

"Bunun da üç mertebesi vardır: İslâm, iman ve ihsan. Her bir mertebenin de bir takım rükünleri vardır. İslâm'ın rükünleri (esasları) beştir: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehadet etmek, namazı kılmak, zekât vermek, ramazan orucunu tutmak ve yüce Allah'ın Beyt-i Haram'ını haccetmek."
Müellif -*Allah Ona Rahmet Etsin*- İslâm dininin biri diğerinin üzerinde yer alan, üç mertebeli olduğunu açıklamaktadır. Bu mertebeler de İslâm, iman ve ihsan'dır.
Buna delil de Peygamber'den –*sallallahu aleyhi ve sellem*– mü'minlerin emiri Ömer b. el-Hattab –*radıyallahu anh*– yoluyla rivayet edilen hadîs-i şeriftir. Bu rivayete göre Cebrail –*aleyhi's-selâm*–, Peygambere –*sallallahu aleyhi ve sellem*– İslâm, iman ve ihsan'a dair soru sormuş. Peygamber de ona bu hususları açıkladıktan sonra: "*Bu Cebrail'di, size dininizi öğretmek üzere geldi*" diye açıklama yapmıştır.

İslâm'ın beş esas üzerinde yükseldiğinin delili İbn Ömer'in *–radıyallahu anh–* rivayet ettiği şu hadîs-i şeriftir:
Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* buyurdu ki:
"*İslam beş temel üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şahitlik etmek, namazı kılmak, zekât vermek, ramazan ayı orucunu tutmak ve Allah'ın Beyt-i Haram'ını haccetmek.*"

Kelime-i Şehadet:

Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şahitlik etmek bir tek rükündür. Her ikisi birer şık olmakla birlikte tek bir rükün olmalarının sebebi, ibadetlerin her ikisinin bir arada gerçekleştirilmiş olması esasına bina edilmelerinden dolayıdır. Yüce Allah'a ihlâsla yapılmadıkça hiçbir ibadet kabul olunmaz. İşte Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına şahitlik etmenin muhtevası budur.
Aynı şekilde Rasûlullah'a tâbi olunmadıkça da hiçbir ibadet kabul olunmaz. Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehadet etmenin muhtevası da budur.
"Şehadet kelimesinin delili yüce Allah'ın: "Allah kendisinden başka hiçbir ilâh olmadığına, adaleti ayakta tutarak şahitlik etti. Melekler de, ilim sahipleri de (buna şahitlik ettiler.) O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Mutlak galib'tir, Hakîm'dir." (Âl-i İmrân, 3/18) *buyruğudur."*
Ayet-i kerîmede Allah Subhanehu ve Teala'nın kendi zatı hakkında, kendisinden başka hiçbir ilâh olmadığına şahitlikte bulunduğu gibi, meleklerin de, ilim ehlinin de bu hususta şahitlikleri söz konusudur. Aynı şekilde yüce Allah'ın adaleti dimdik ayakta tuttuğunu da ifade etmektedir. Daha sonra yüce Allah: "*O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Mutlak galibtir, Hakîm'dir*" buyruğu da bunu pekiştirmektedir.
Bu âyet-i kerîme ilim ehli kimselerin şanının yüceliğine dikkat çekmektedir. Çünkü onların da kendisiyle ve meleklerle birlikte şahitlik ettiklerini bildirmektedir. Burada kastedilenler O'nun şeriatını bilenlerdir. Şerefli rasûlleri ise öncelikle onların arasındadırlar.
Bu şahitlik en büyük şehâdettir. Çünkü şehâdet eden ve hakkında şahitlik olunan pek büyüktür. Şahit yüce Allah, melekleri ve ilim sahipleridir. Hakkında şahitlik olunan ise yüce Allah'ın ulûhiyetinin tevhididir ve bu da: "*O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Mutlak galibtir, Hakîm'dir*" buyruğu ile vurgulanmaktadır.
"Bunun manası gerçekten ibadet edilmeyi hak eden yalnız ve yalnız Allah'tır demektir. Bu ifade ile Allah'tan başka kendisine ibadet olunan her bir ilâh reddedilmektedir. "Allah'tan başka" ifadesi de ibadetin yalnızca yüce Allah'a yapılması gerektiğini, mülkünde O'nun hiçbir ortağının bulunmadığı gibi ibadetinde de O'nun herhangi bir ortağının bulunmadığını ortaya koymaktadır."
"Lâ ilâhe illallah" Allah'tan başka gerçekten ibadet edilmeyi hak eden hiçbir varlık yoktur demektir. Buna göre Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına şahitlik etmek insanın, diliyle ve kalbiyle aziz ve celil olan Allah'tan başka ibadete lâyık ve ibadeti hakeden hiçbir varlık olmadığını itiraf etmesi demektir. Çünkü "ilâh" ilâh edinilen demektir. İlah edinmek te ibadet etmek demektir. "Lâ ilâhe illallah: Allah'tan başka ilâh yoktur" cümlesi ise bir nefy ve bir isbatı ihtivâ etmektedir. "Lâ ilâhe: İlah yoktur" ifadesi nefy'dir, "illallah: Allah'tan başka" ifadesi ise isbat'tır.
"Allah" *lafza-i celâl*'i "lâ"nın (yoktur) hazfedilmiş haberinden bedeldir. İfade: Allah'tan başka hak ilâh yoktur anlamındadır. Bizim haberi "hak" kelimesi ile takdir etmemiz suretiyle şu problemin cevabı da açıklık kazanmış olur: Allah'tan başka ibadet olunan başka ilâhlar da bulunmakla birlikte "Allah'tan başka ilâh yoktur" nasıl denilebilir? Çünkü yüce Allah da bu ibadet olunan varlıklara ilâh dediği gibi, onlara ibadet eden kimseler de onlara ilâh demişlerdir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“*Rabbinin emri gelince, Allah’ı bırakıp da tapındıkları ilâhları onlara bir fayda sağlamadı.*” (Hud, 11/101)
Diğer taraftan rasûller kendi kavimlerine: “*Allah’a ibadet edin, O’ndan başka hiçbir ilâhınız yoktur.*” demiş olduklarına göre, Allah’tan başka ilâh olmadığı nasıl söylenebilir?
İşte “Allah’tan başka ilâh yoktur” ifadesinde haberi takdir etmek suretiyle bu problem açıklık kazanmış olur ve diyoruz ki: Allah’tan başka kendisine ibadet olunan bu ilâhlar, ilâhtır. Ancak batıl ilâhtır, bunlar hak ilâh değildirler. Bunların uluhiyette en ufak bir hak ve payları yoktur. Buna yüce Allah’ın şu buyruğu da delil teşkil etmektedir:
“*Bunun sebebi şudur: Çünkü Allah hakkın ta kendisidir, O’ndan başka onların tapındıkları ise batıl’dır ve muhakkak Allah çok yücedir, çok büyüktür.*” (Lukman, 31/30)
Yüce Allah’ın şu buyrukları da aynı şekilde buna delil teşkil etmektedir:
“*Şimdi haber verin Lat ve Uzza’dan ve diğer üçüncüleri olan Menat’tan. Erkekler sizin, dişiler O’nun mu? O takdirde bu insafsızca bir paylaştırmadır. Onlar ancak sizin ve atalarınızın adlandırdığı ve Allah’ın kendileri hakkında hiçbir delil indirmediği bir takım boş isimlerden ibarettir.*” (en-Necm, 19/23)
Yine yüce Allah’ın Yusûf’un *–aleyhi’s-selâm–* söylediğini naklettiği şu buyruk da buna delil teşkil etmektedir:
“*Sizin O’nu bırakıp da taptıklarınız kendinizin ve babalarınızın adlandırdığı bir takım isimlerden başkası değildir. Allah bunlara dair hiçbir delil indirmemiştir.*” (Yusûf, 12/40)
Buna göre “Allah’tan başka ilâh yoktur” ifadesi Allah’tan başka hakkıyla ma’bud yoktur, demektir. O’nun dışındaki ma’budlara gelince, onlara tapınanların ileri sürdükleri uluhiyetleri, hakiki bir uluhiyet değildir. Yani batıl bir uluhiyettir.
“Bunun yani “lâ ilâhe illallah”ın açıklamasına gelince, yüce Allah’ın şu buyrukları buna açıklık getirmektedir:
“Hani İbrahim babasına ve kavmine: Muhakkak ben sizin ibadet etmekte olduğunuz şeylerden uzağım demişti. Ancak beni yaratan müstesnâ, gerçekten O beni hidayete kavuşturacaktır. Böylece O’nu –belki tekrar dönecekler diye– kendisinden sonra gelecekler arasında kalacak bir kelime kıldı.” (ez-Zuhruf, 43/26-28)
“De ki: Ey kitab ehli! Bizimle, sizin aranızda âdil olan bir kelimeye geliniz: Allah’tan başkasına ibadet etmeyelim, O’na hiçbir şeyi ortak tutmayalım. Kimimiz, kimimizi Allah’tan başka rabler edinmesin. Eğer yüz çevirirlerse bizim gerçekten müslümanlar olduğumuza şahid olun deyin.” (Âl-i İmrân, 3/64)*”*
(Âyet-i kerîmede sözü geçen) İbrahim, hanif’lerin önderi, halilullah’tır. Muhammed’den *–sallallahu aleyhi ve sellem–* sonra rasûllerin efdali olup, babası Âzer’dir.
“Uzağım” anlamındaki “*berâ*”, “beraet”den gelen sıfat-ı müşebbehe’dir ve ben beriyim ifadesinden daha beliğdir. Onun: “*Muhakkak ben sizin ibadet etmekte olduğunuz şeylerden uzağım*” ifadesi; “lâ ilâhe: ilâh yoktur” ifadesine denktir.
Buna karşılık *“ancak beni yaratan müstesnâ”* ifadesi de *“illallah: Allah’tan başka”* ifadesine denk düşmektedir. Yüce Allah’a ibadette ortak hiç kimse yoktur; mülk ve tasarrufunda kimsenin O’na ortak olmadığı gibi. Buna delil de yüce Allah’ın: “*İyi bilin ki yaratma da, emretme de yalnız O’nundur. Âlemlerin Rabbi olan Allah’ın şanı ne yücedir!*” (el-A’raf, 7/54) buyruğudur.
Bu âyet-i kerîme de yaratma da, emretme de münhasıran bir ve tek olarak âlemlerin Rabbi olan Allah aittir denilmektedir. Yaratan da O’dur, kevnî ve şer’î emirleri de yalnız O verir.
“*Hidayet*”den kasıt hakka delâlet etmek ve hakkı izleyebilmek muvaffakiyetidir. Hz. İbrahim’in kendisinden sonra gelecekler arasında kalacak bir kelime kıldığı şey ise Allah’ın dışındaki her bir ma’bud’dan uzak kalmaktır. Kendisinden sonra geleceklerden kasıt ise onun soyundan geleceklerdir.
“*Belki tekrar dönecekler diye*” ifadesi de şirk’i bırakıp bu şekilde Allah’ın dışındaki ma’budlardan uzaklaşmaya dönerler diye demektir.

İkinci âyet-i kerîmede ise hitab kitab ehli yahudi ve hristiyanlarla tartışmak üzere peygambere yöneltilmiştir.
"*Bizimle sizin aranızda âdil olan bir kelimeye geliniz*" buyruğunda söz konusu "kelime" Allah'tan başkasına ibadet etmemek, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak, Allah'ı bırakıp, birimizin diğerini rab edinmemesi demektir. Böylelikle Allah'tan başka kimseye ibadet etmemektir. Bu da "lâ ilâhe ilallah"ın manasıdır.
"*Bizimle, sizin aranızda âdil olan*" ifadesi de bu hususta biz de, siz de birbirimize eşitiz, aramızda hiçbir fark yoktur demektir.
Kimimiz, kimimizi Allah'tan başka rab edinmeyelim. Yani yüce Allah'ı ta'zim ettiğimiz gibi birbirimize ta'zim etmeyelim, Allah'a ibadet ettiğimiz gibi birbirimize ibadet etmeyelim. Başkasında hüküm koyma yetkisini görmeyelim.
"*Eğer*" sizin kendilerini davet etmiş olduklarınız bu husustan "*yüz çevirirlerse*" sizin Allah'a teslim olup onların izledikleri inat ve şu pek büyük bir söz olan "lâ ilâhe illallah" sözünden yüz çevirişlerinden uzak kalmış, Allah'a teslim olmuş kimseler olduğunuza onları şahit tutun.
"Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şahitlik etmenin delili de yüce Allah'ın: "Andolsun ki içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki sizin sıkıntıya uğramanız ona pek ağır gelir. Size çok düşkündür, mü'minlere oldukça şefkatli ve merhametlidir" (et-Tevbe, 9/128) *buyruğudur."*
"*İçinizden*" ifadesi cinsinizden, hatta sizin aranızdan anlamını da ihtiva etmektedir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*O, ümmiler arasında, kendilerinden, onlara karşı, O'nun âyetlerini okuyan, onları arındıran, onlara Kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderendir. Halbuki daha önceden apaçık bir sapıklık içinde idiler.*" (el-Cuma, 62/2)
Size ağır gelen bu yüce Rasûl'e de ağır gelir ve o size faydalı olacak şeyleri elde etmenize ve size gelecek zararların da önlenmesine çok dikkat eder, çok arzular. Mü'minlere karşı da merhametli ve şefkatlidir. Özellikle burada mü'minlerin söz konusu edilmesi kâfir ve münafıklara karşı cihad etmekle ve onlara karşı sert davranmakla emrolunmuş olmasındandır.
Allah Rasûlünün bu sıfatları onun Allah'ın gerçek rasûlü oluşunu ortaya koymaktadır. Nitekim şu buyruklar da bunun apaçık delilleri arasındadır:
"*Muhammed Allah'ın Rasûlüdür...*" (el-Feth, 48/29)
"*De ki: Ey insanlar! Şüphesiz ben Allah'ın size, hepinize gönderdiği peygamberiyim.*" (el-A'raf, 7/158)
Bu anlamdaki âyeti kerîmeler oldukça çoktur ve bunlar Muhammed'in Allah'ın gerçek rasûlü olduğunu kesinlikle ortaya koymaktadır.
"Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şahitlik etmenin anlamı da emrettiği hususlarda ona itaat etmek, verdiği haberleri tasdik etmek, nehyedip yasakladığı hususlardan uzak durmak ve ancak onun getirdiği şeriata uygun olarak Allah'a ibadet etmektir."
Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şahitlik etmenin anlamı Kureyş'li Haşimoğullarına mensub, Abdullah'ın oğlu Muhammed'in, Allah'ın cin olsun, insan olsun bütün yarattıklarına göndermiş olduğu Rasûlü olduğunu dil ile ikrar edip kalb ile iman etmektir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Ben cinleri de, insanları da ancak Bana ibadet etsinler diye yarattım.*" (ez-Zâriyât, 51/56)
Yüce Allah'a ibadetin tek yolu ise Muhammed'in *–sallallahu aleyhi ve sellem–* getirmiş olduğu vahiy yoludur. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Hak ile bâtıl'ı ayıran* (furkan) *ı âlemlere uyarıcı olsun diye kuluna indiren* (Allah) *ne yüce, ne mübarektir!*" (el-Furkan, 25/1)
Böyle bir şehâdette bulunmanın gereği olarak Allah Rasûlünün vermiş olduğu bütün haberler doğru kabul edilip tasdik edilmeli ve vermiş olduğu bütün emirler yerine getirilmeli, nehyedip yasakladığı hususlardan uzak durulmalı, Allah'a da ancak onun getirdiği şeriat gereğince ibadet etmelidir. Yine bu şehâdetin bir gereği olarak Rasûlullah'ın *–sallallahu aleyhi ve*

sellem– rubûbiyette, kainatın işlerinin idare edilmesinde herhangi bir yetkisinin ya da ibadette hak sahibi olduğuna hiçbir şekilde inanmamaktır. Aksine o kuldur, ona ibadet edilmez. O bir rasûldür, asla yalanlanmaz. O Allah'ın dilediği dışında ne kendisi için ne de bir başkası için herhangi bir fayda ya da bir zarar sağlamak gücüne de sahip değildir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*De ki: Ben size yanımda Allah'ın hazineleri vardır demiyorum. Ben gayb'ı da bilmem. Şüphesiz ben bir meleğim de demiyorum. Ben ancak bana vahyolunana uyarım.*" (el-En'âm, 6/50)
O halde o kendisine emredilen şeylere uyan bir emir kuludur. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*De ki: Şüphesiz Ben size bir zarar verme imkânına da, bir hayır verme imkânına da sahib değilim. De ki: Gerçek şu ki beni evet beni Allah'tan asla kimse kurtaramaz ve ben O'ndan başka sığınacak bir kimse de asla bulamam.*" (el-Cinn, 72/21-22)
Yine yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*De ki: Ben kendim için Allah'ın dilediğinden başka ne bir fayda sağlayabilirim, ne de bir zarar* (ı önleyebilirim.) *Eğer gaybı bilseydim, elbette daha çok hayır yapardım ve bana hiçbir fenalık dokunmazdı. Ben ancak bir uyarıcı ve iman eden bir topluluğu müjdeleyenim.*" (el-A'raf, 7/188)
Böylelikle şunu öğrenmiş oluyoruz ki ne Allah Rasûlü, ne de ondan daha aşağı mertebede bulunan yaratıkların hiçbirisi ibadete lâyık değildir. İbadet ancak bir ve tek olarak yalnızca Allah'a yapılır:
"*De ki: Şüphesiz benim namazım, kurbanım* (ve diğer ibadetlerim) *hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. O'nun hiçbir ortağı yoktur, ben bununla emrolundum ve ben müslümanların ilkiyim.*" (el-En'âm, 6/162-163)
Allah Rasûlünün hakkı ise yüce Allah'ın kendisini bulundurmuş olduğu konumda görmektir. Bu konum da onun Allah'ın kulu ve rasûlü olmak konumudur. Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun.

Namaz-Zekat:

"Namazın ve zekâtın delili ile tevhid'in açıklaması yüce Allah'ın şu buyruklarında dile getirilmektedir: "Halbuki onlar, O'nun dininde ihlâs sahipleri ve hanif'ler (İslâm'a bağlananlar) olarak Allah'a ibadet etmelerinden, namazı dosdoğru kılmalarından, zekâtı vermelerinden başkası ile emrolunmadılar. Dosdoğru din işte budur." (el-Beyyine, 98/5)*"*
Yani namazın ve zekâtın dinin bir emri olduğunun delili yüce Allah'ın: "*Halbuki onlar, O'nun dininde ihlâs sahipleri ve hanifler* (İslâm'a bağlananlar) *olarak Allah'a ibadet etmelerinden, namazı dosdoğru kılmalarından, zekâtı vermelerinden başkası ile emrolunmadılar. Dosdoğru din işte budur*" (el-Beyyine, 98/5) buyruğudur. Bu âyet-i kerîme bütün ibadet türlerini kapsayan genel ve kapsamlı bir âyettir. İnsanın bütün ibadetlerini yüce Allah'a ihlâsla hanif olarak (yani diğer bütün din ve yollardan yüz çevirmiş olarak) ve O'nun şeriatına tâbi olarak yerine getirmesi gerekir.
Bu ilâhî buyrukta namaz ve zekâtın atfedilmesi hususi olanın, umumi olana atfedilmesi kabilindendir. Çünkü namazın kılınması ve zekâtın verilmesi ibadettendir. Ancak yüce Allah önemleri dolayısıyla bunları bilhassa zikretmiş bulunmaktadır. Namaz bedenin ibadeti, zekât malın ibadetidir. Bu iki ibadet yüce Allah'ın Kitabında bir arada çokça zikredilmiştir.
Bu buyrukta başka dinlerden uzaklaşarak, dini yalnızca Allah'a halis kılmak suretiyle, Allah'a ibadet etmenin, namaz kılıp zekât vermenin, Allah'ın dosdoğru dini olduğu açıklanmaktadır. Allah'ın dosdoğru dini de onda herhangi bir eğrilik bulunmayan din demektir. Zira Allah'ın dininde eğrilik olmaz, o müstakîm (dosdoğru) dır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“*Şüphesiz ki bu Benim dosdoğru yolumdur. O halde ona uyun, başka yollara uymayın, sonra sizi O’nun yolundan ayırırlar…*” (el-En’âm, 6/153)
Bu âyet-i kerîme ibadet, namaz ve zekâtı söz konusu ettiği gibi tevhidin hakikatini ve onun şirke meyletmeksizin aziz ve celil olan Allah’a ihlâsla yönelmek olduğu gerçeğini de ihtiva etmektedir. Buna göre Allah’a ihlâsla yönelmeyen bir kimse de, Allah’tan başkasına ibadet eden de muvahhid olamaz.

Oruç:

“Orucun delili de yüce Allah’ın: “*Ey iman edenler! Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi, sizin üzerinize de farz kılındı. Takvâ sahibi olasınız diye*” (el-Bakara, 2/183) buyruğudur. Haccın delili de yüce Allah’ın: “*Ona bir yol bulabilenlerin o Evi haccetmesi, Allah’ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır. Artık kim inkâr ederse, şüphesiz ki Allah âlemlere muhtaç değildir.*” (Âl-i İmrân, 3/97) buyruğudur.”
Orucun farz oluşunun delili: Yüce Allah’ın: “*Ey iman edenler! Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi, sizin üzerinize de farz kılındı*” (el-Bakara, 2/183) buyruğudur.
Yüce Allah’ın: “*Sizden öncekilere farz kılındığı gibi*” buyruğunda bir takım hususlar vurgulanmaktadır:
1- Oruç önemli bir ibadettir, çünkü yüce Allah onu bizden önceki ümmetlere de farz kılmıştır. Bu şanı yüce Allah’ın orucu sevdiğini ve her ümmet hakkında orucun söz konusu olduğunu göstermektedir.
2- Bu ümmetin yükümlülükleri hafifletilmiş bulunmaktadır. Çünkü nefislere ve bedenlere kısmen zor gelebilen oruçla yalnızca bu ümmet mükellef kılınmamıştır.
3- Bu buyrukta yüce Allah’ın bu ümmetin dinini tamamladığına işaret vardır. Çünkü yüce Allah bu ümmetten önceki ümmetler hakkında söz konusu olmuş faziletleri de tamamiyle bu ümmete vermiş bulunmaktadır.
Allah *-azze ve celle-* “*takvâ sahibi olasınız diye*” buyruğu ile de orucun hikmetini açıklamış bulunmaktadır. Yani sizler orucunuzla Allah’tan korkmuş, buna bağlı olarak ortaya çıkabilecek takva özelliklerini elde etmiş olmaktasınız. Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* orucun bu faydasına şu buyruğu ile işaret etmiş bulunmaktadır:
“*Her kim yalan sözü ve gereğince ameli bırakmayacak olursa* (bilsin ki) *Allah’ın o kimsenin yemesini ve içmesini terketmesine ihtiyacı yoktur.*”

Hacc:

Haccın farz oluşunun delili de: “*Ona yol bulabilenlerin o evi haccetmesi Allah’ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır*” (Âl-i İmrân, 3/97) buyruğunda dile getirilmiştir.
Bu âyet-i kerîme hicret’in dokuzuncu yılında nâzil olmuştur. Bu âyet’le hac farz olmuştur, ancak yüce Allah’ın: “*Ona bir yol bulabilenlerin*” buyruğunda yol bulamayan kimselerin haccetmek yükümlülüğü olmadığına delil vardır.
“*Artık kim inkâr ederse, şüphesiz ki Allah âlemlere muhtaç değildir*” buyruğunda ise yol bulabilen kimselerin haccı terketmelerinin bir inkâr (küfür) olacağına bir delil vardır. Ancak bu küfür ilim adamlarının büyük çoğunluğunun (cumhur’un) görüşüne göre dinden çıkartan küfür değildir. Çünkü Abdullah b. Şakik şöyle demiştir: “Rasûlullah’ın *–sallallahu aleyhi ve sellem–* ashabı namaz dışında terk edilmesi küfrü gerektiren herhangi bir amelin olduğu görüşünde değillerdi.”

İkinci Mertebe; İman

“İkinci mertebe: İman’dır. İman yetmiş küsûr şu’be’dir. Bunun en üstünü lâ ilâhe illallah’tır, en aşağısı yolda rahatsızlık veren şeyleri ortadan kaldırmaktır. Haya da iman şu’belerindendir.”
Sözlükte *iman* tasdik etmek demektir. Şeriatta ise “kalb ile itikat etmek, dil ile söylemek, azalar ile amel etmektir.
“O yetmiş küsur şu’bedir” ifadesindeki *“küsur (el-bıd’)”* üçten dokuza kadar olan sayıyı ifade eder. Şu’be ise bir şeyin bir parçası demektir. Rahatsızlık veren şeyleri, gidip gelenleri, rahatsız eden taş, diken, çöp, hoş kokmayan vb. her bir şeyin yoldan kaldırılması da imanın en alt mertebesidir.
Hayâ, utanma halinde meydana gelen tepkisel bir nitelik olup kişiyi insanlığa aykırı işleri yapmaktan alıkoyar. Müellifin *-Allah Ona Rahmet Etsin-* ifade ettiği şekilde imanın yetmiş küsur şu’be olması ile (biraz sonra gelecek) altı rüknünün bulunduğu şeklindeki ifadelerini birarada şöylece açıklayabiliriz: Akidenin kendisi olan imanın esasları altı tanedir. Bunlar da Cibril hadisi diye bilinen meşhur hadîste Peygamber’e *–sallallahu aleyhi ve sellem–* imana dair soru sorduğu vakit söz konusu ettiği şu hususlardır: *“İman, Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve âhiret gününe iman edip, hayrı ile şerri ile kadere iman etmendir.”* Bu hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmişlerdir.
Amellerin türlerini ve cinslerini kapsayan iman ise yetmiş küsur şu’bedir. İşte bundan dolayı yüce Allah: “*Allah imanınızı boşa çıkaracak değildir.*” (el-Bakara, 2/143) buyruğunda “namaz”dan iman diye söz etmektedir. Müfessirlerin açıklamalarına göre kasıt sizin Beytu’l-Makdis’e yönelerek kıldığınız namazlardır, şeklindedir. Çünkü Ashab-ı Kiram, Kâbe’ye dönmekle emrolunmadan önce Beytu’l-Makdis’e doğru namazlarını kılıyorlardı.

İmanın Şartları

“Rükünleri de altı tanedir: Allah’a iman etmen…”
Allah’a iman dört hususu kapsar:

Birincisi: Allah’a İman

1- Allah’ın Varlığına İman:

Yüce Allah’ın varlığına fıtrat, akıl, şeriat ve duyular delil teşkil etmektedir.
1- Fıtratın Allah’ın varlığına delil olması: Şüphesiz ki her bir yaratık daha önce bu hususta herhangi bir düşünme yada öğretme söz konusu olmaksızın, yaratıcısına iman etmek fıtratına sahip olarak yaratılmıştır. Bu fıtrattan uzaklaşmak ancak kalbini bu fıtrattan uzaklaştıran ve sonradan ortaya çıkan etkenlerle karşı karşıya kalmak halinde söz konusu olur. Çünkü Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* şöyle buyurmuştur: *“Doğan herkes mutlaka fıtrat üzere doğar. Ancak anne-babası onu yahudi, Hıristiyan ya da mecusi yapar.”* Hadisi Buharî rivayet etmiştir.
2- Aklın yüce Allah’ın varlığına delâlet etmesine gelince: Öncesiyle, sonrasıyla bütün bu yaratıkların var edici bir yaratıcısının olması kaçınılmaz bir şeydir. Zira bu varlıkların kendi kendilerini var etmeleri imkânsız olduğu gibi, tesadüfen var olmalarına da imkân yoktur.
Kendi kendilerini var etmeleri imkânsızdır. Çünkü hiçbir şey kendi kendisini yaratamaz. Zira o şey var olmadan önce yoktu, nasıl kendisinin yaratıcısı olabilir?
Bu varlıklar tesadüfen de var olmuş olamazlar. Çünkü sonradan meydana gelen her bir şeyin mutlaka bir meydana getiricisi vardır. Diğer taraftan bu harikulâde Nizam, bu son derece dengeli uyum ve sebeblerle sonuçlar arasında bu kopmaz ilişki ile kâinatın biribirleriyle olan ilişkisi kesinlikle bunların tesadüfen var olmuş olmalarına ihtimal bırakmamaktadır. Zira tesadüfen var olan bir şeyin, var oluşu esasında herhangi bir düzen söz konusu olamaz. Peki

ya kalıcılığı ve tekâmülü halinde onun son derece düzenli ve muntazam olması nasıl mümkün olabilir?
Yaratıkların kendi kendilerini var etmeleri imkânsız olduğuna göre, tesadüfen de var olmadıklarına göre mutlaka onları var eden birisi vardır. İşte o da âlemlerin rabbi Allah'tır.
Yüce Allah bu aklî delili ve bu kat'î burhanı et-Tûr sûresinde söz konusu ederek şöyle buyurmaktadır:
"*Yoksa onlar bir şeysiz* (yaratıcısız) *mı yaratıldılar? Yoksa yaratanlar onlar mıdır?*" (et-Tûr, 52/35)
Yani onlar herhangi bir yaratıcı olmaksızın yaratılmış değillerdir. Kendilerini yaratanlar da kendileri değildir. O halde onların yaratıcılarının Allah Tebareke ve Teâla olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Bundan dolayı Cübeyr b. Mut'im *–radıyallahu anh–*, Rasûlullah'ın *–sallallahu aleyhi ve sellem–* et-Tûr sûresini okuduğunu dinlemiş ve Rasûlullah *–sallallahu aleyhi ve sellem–*: "*Yoksa onlar bir şeysiz* (yaratıcısız) *mı yaratıldılar? Yoksa yaratanlar onlar mıdır? Yoksa göklerle yeri onlar mı yarattılar? Hayır, onlar yakîn sahibi değildirler. Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mıdır? Yoksa egemen olanlar onlar mıdır?*" (et-Tûr, 52/35-37) buyruklarına geldiğinde –ki o sırada Cübeyr müşrik idi–: şöyle demişti: *"Kalbim neredeyse uçacaktı. İmanın kalbime ilk yer ettiği zaman o zamandır."* Bu hadîsi Buharî değişik yerlerde kısım kısım rivayet etmiştir.
Şimdi bunu açıklayacak bir örnek verelim: Bir kimse bize oldukça yüksek, etrafı bahçelerle çevrilmiş, bahçelerin arasında ırmakların aktığı, içi yataklarla, sedirlerle dopdolu, gerek temel, gerek tamamlayıcı çeşitli ziynetlerle süslenmiş bir köşkün varlığından söz ederek: Bu koskoca köşk ve içindeki bütün mükemelliklerin hepsi kendi kendisini var etmiştir, ya da var eden kimse bulunmaksızın tesadüfen var olmuştur diyecek olsa, elbetteki böyle diyen kimsenin yalancı olduğunu kabul etmekte gecikmez ve onun bu sözlerini beyinsizce harcanmış sözler olarak değerlendiririz. Durum böyle olduğuna göre göğüyle, semasıyla, yörüngelerinde hareket eden gezegen ve yıldızlarıyla, çeşitli halleriyle, göz kamaştırıcı harikulade düzeniyle bu uçsuz bucaksız kainatın kendi kendisini var etmiş olması yahut ta var eden birisi olmaksızın tesadüfen meydana getirilmiş olması düşünülebilir mi?
3- Yüce Allah'ın varlığına şeriatın delâlet etmesine gelince, semavî kitapların hepsi bu gerçeği dile getirmektedir. Bu semavî kitaplarda bulunan ve insanların maslahatlarını ihtiva eden bu hükümler bu kitapların hikmeti sonsuz ve yarattıklarının maslahatlarını çok iyi bilen bir rab tarafından gönderilmiş olduklarının delilidir. Vâkıa'nın doğruluğuna tanıklık ettiği bu kitapların bildirdiği kevnî haberler de bu kitapların haber verdiği her şeyi var etmeye kadir bir rab tarafından indirilmiş olduğuna da delildir.
4- Allah'ın varlığına duyuların delâlet etmesine gelince, bu da iki yolladır:
Birinci yol: Bizler dua edenlerin, dualarının kabul edilmesi, sıkıntıda olanların imdadına koşulmasına dair duyup tanık olduğumuz hususlar kat'î olarak yüce Allah'ın varlığını göstermektedir. Yüce Allah da şöyle buyurmaktadır:
"*Nuh'u da an. Hani o daha önce Bize dua etmişti de, onun duasını kabul etmiştik.*" (el-Enbiya, 21/76)
"*Hani siz Rabbinizden imdat istiyordunuz. O da duanızı kabul buyurmuştu…*" (el-Enfal, 8/9)
Sahih-i Buharî'de, Enes b. Malik'ten *–radıyallahu anh–* rivayete göre Bedevi bir Arap bir cuma günü Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* hutbe irad ederken mescide girmiş ve şöyle demiş:
"Ey Allah'ın Rasûlü! Malımız telef oldu, çoluk çocuğumuz aç kaldı. Bizim için Allah'a dua et." Bunun üzerine Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* ellerini kaldırıp dua etti. Bulutlar dağlar gibi ortaya çıkıverdi. Daha minberinden inmeden yağmur tanelerinin sakalından düşmekte olduğunu gördüm. İkinci cuma yine o Bedevi Arap yahut bir başkası kalkıp şöyle dedi:

“Ey Allah’ın Rasûlü binalarımız yıkıldı, mallarımız sular altında kaldı. Bizim için Allah’a dua et.” Bunun üzerine ellerini kaldırıp şöyle dua etti:
“Allah’ım etrafımıza, üzerimize değil.”
Hangi tarafa işaret ettiyse, mutlaka orada bulut açıldı.”
Şanı yüce Allah’a samimî olarak sığınan ve duanın kabul edilme şartlarını yerine getiren kimselerin dualarının kabul edilmesi günümüze kadar görülüp tanık olunagelen bir husustur.
İkinci yol: Mucize diye adlandırılan insanların gördükleri yahut ta duydukları peygamberlerin belgeleri de, onları peygamber olarak gönderenin varlığına dair kesin bir delildir. Onları gönderen ise yüce Allah’tır, çünkü bunlar beşeriyet güç ve takati dışında olan hususlardır. Yüce Allah bu olağanüstü olayları peygamberlerini desteklemek ve onlara yardım etmek için meydana getirir.
Musa’nın *–sallallahu aleyhi ve sellem–* ortaya koyduğu belge (mucize) buna örnektir. Yüce Allah kendisine asasıyla denize vurmasını emredince, o da denize vurdu. Deniz kupkuru on iki ayrı yola ayrılıverdi. Bu yollar arasında sular ise dağları andırıyordu. Allah’u Teâla şöyle buyurmaktadır:
“*Biz de Musa’ya: Asa’nla denize vur diye vahyettik. Ardından deniz ayrılıp her bir tarafı büyük bir dağ gibi oldu.*” (eş-Şuarâ, 26/63)
İkinci bir örnek İsa’nın *–aleyhi’s-selâm–* gösterdiği mucizedir. O Allah’ın izniyle ölüleri diriltir ve kabirlerinden çıkartırdı. Yüce Allah onun hakkında: “*Ve Allah’ın izniyle ölüleri diriltirim.*” (Al-i İmrân, 3/49); “*Ve yine Benim iznimle ölüleri çıkartıyordun.*” (el-Maide, 5/110) diye buyurmaktadır.
Üçüncü bir örnek de Muhammed’e *–sallallahu aleyhi ve sellem–* ait bir örnektir. Kureyş ondan bir mucize göstermesini isteyince, o da aya işaret etmiş ve ay iki parçaya ayrılmış, herkes de onu böylece görmüştü. İşte yüce Allah’ın: “*O saat* (kıyamet) *yaklaştı ve ay yarıldı. Eğer bir âyet* (mucize) *görseler, yüz çevirirler ve: ‘Devam edip, giden bir büyüdür’ derler.*” (el-Kamer, 54/1-2) Yüce Allah’ın Rasûllerini desteklemek ve onlara yardım etmek üzere meydana getirdiği bu tanık olunan apaçık deliller, O’nun varlığının kesin delilleridir.

II- Allah’ın Rubûbiyetine İman:

O’nun herhangi bir ortağı ve yardımcısı bulunmaksızın biricik ve tek Rab olduğuna iman etmek demektir.
Rab ise yaratma, mülk ve emretme, kendisinin olan demektir. Allah’tan başka yaratıcı olmadığı gibi O’ndan başka malik yoktur. Emir etmek yalnız O’na ait bir haktır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
“*İyi bilin ki yaratma da, emretme de yalnız O’nundur.*” (el-A’raf, 7/54)
“*İşte bunları yaratan Rabbiniz Allah’tır. Mülk yalnız O’nundur, O’ndan başka çağırdıklarınız ise bir hurma çekirdeğinin zarına bile mâlik değildirler.*” (Fâtır, 35/13)
Firavun’un yaptığı şekilde söylediklerine bizzat kendisi inanmayan, hakka karşı bile bile direnen bir kimse olması hali dışında yüce Allah’ın rububiyetini inkâr eden herhangi bir kimsenin varlığı bilinmemektedir. Firavun kavmine:
“*Ben sizin en yüce rabbinizim.*” (en-Naziat, 79/24)
“*Ey ileri gelenler! Sizin benden başka ilâhınız olduğunu bilmiyorum.*” (el-Kasas, 28/38) derken kendi sözlerine kendisi inanmıyor ve bu sözleri inancının ifadesi olarak dile getirmiyordu. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
“*Kalpleri onlara inandığı halde zulümle büyüklenmeleri sebebi ile de onları inkâr ettiler.*” (en-Neml, 27/14)
Yüce Allah’ın bize naklettiğine göre de Musa *–aleyhi’s-selâm–* Firavun’a şunları söylemiştir:

"*Andolsun ki bunları birer ibret olmak üzere göklerin ve yerin Rabbinden başka kimsenin indirmediğini bilmişsindir. Ey Firavun! Ben de seni gerçekten helâk edilmiş sanıyorum.*" (el-İsrâ, 17/102)
Bundan dolayı müşrikler yüce Allah'ın ulûhiyetinde ortak koşmakla beraber, O'nun rubûbiyetini kabul ediyorlardı. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*De ki: Yer ve ondakiler kimindir? Eğer biliyorsanız* (söyleyin.) *Onlar: Allah'ındır, diyeceklerdir. Sen de de ki: O halde siz iyice düşünüp ibret almaz mısınız? De ki: Yedi göğün ve büyük Arşın Rabbi kimdir? Allah'tır, diyeceklerdir. De ki: O halde korkmaz mısınız? De ki: Her şeyin hakimiyeti elinde bulunan, himaye eden fakat kendisine karşı kimsenin himaye altına alınmasına imkân tanımayan kimdir? Evet, biliyorsanız* (cevabını verin.) *Onlar: Allah'tır diyeceklerdir. De ki: Öyle ise nasıl olur da aldanıyorsunuz?*" (el-Mu'minûn, 23/84-89)
Yüce Allah bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır:
"*Andolsun ki onlara: Göklerle, yeri kim yarattı? diye sorsan, elbette: Onları hüküm ve emrinde galip, her şeyi en iyi bilen* (Allah) *yarattı derler.*" (ez-Zuhruf, 43/9)
"*Andolsun ki sen onlara kendilerini kimin yarattığını sorarsan, elbette: Allah diyeceklerdir. O halde nasıl olur da çevriliyorlar.*" (ez-Zuhruf, 43/87)
Şanı yüce Rabbimizin emri hem kâinattaki kevnî emirleri, hem de şer'î emirleri kapsar. Kâinatın işlerini çekip çeviren, kâinatta hikmetinin gereği olarak dilediği şekilde hüküm veren O olduğu gibi, yine hikmetinin gereği olarak ibadetleri teşri' buyuran, muamelâta dair hükümler koyan biricik hüküm koyucu da O'dur. Kim ibadetlerde Allah'tan başka bir şeriat koyucu yahut ta muamelâtta Allah'tan başka bir hüküm koyucu kabul edecek olursa, o kimse Allah'a ortak koşmuş olur ve imana sahip olmamış olur.

III- Allah'ın Ulûhiyetine İman:

Yani Allah'ın hiçbir ortağı olmaksızın bir ve tek hak ilâh olduğuna iman etmek demektir. İlah, ilâh edinilen (me'lûh) yani sevilerek ve ta'zim edilerek, kendisine ibadet olunan (ma'bûd) demektir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*İlâhınız tek bir ilâhtır. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O Rahmândır, Rahîmdir.*" (el-Bakara, 2/163)
"*Allah kendisinden başka hiçbir ilâh olmadığını adaleti ayakta tutarak açıkladı. Melekler de, ilim sahipleri de* (buna tanıklık ettiler.) *O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Mutlak galiptir, Hakîmdir.*" (Al-i İmrân, 3/18)
Allah ile birlikte ilâh edinilip, ibadet olunan her bir varlığın ulûhiyeti bâtıldır. İşte yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Bu böyledir, çünkü Allah hakkın ta kendisidir. O'ndan başka taptıkları ise bizatihi bâtıldır. Şüphesiz ki Allah pek yücedir, pek büyüktür.*" (el-Hac, 22/62)
Bu uydurma ma'budlara ilâh adının verilmesi, onlara ulûhiyet hakkını vermez. Nitekim yüce Allah Lat, Uzza ve Menat hakkında şöyle buyurmaktadır:
"*Onlar ancak sizin ve atalarınızın adlandırdığı ve Allah'ın kendileri hakkında hiçbir delil indirmediği bir takım boş isimlerden ibarettir.*" (en-Necm, 53/23)
Hûd'un *–aleyhi's-selâm–* kavmine şunları söylediğini de yüce Allah bize bildirmektedir:
"*Allah'ın haklarında hiçbir delil indirmediği kendinizin ve atalarınızın taktığı* (ilâh adını verdiği) *bir takım adlar hakkında mı benimle tartışıyorsunuz?*" (el-A'râf, 7/71)
Yusûf'un *–aleyhi's-selâm–* da zindandaki arkadaşlarına şunları söylediğini bize haber vermektedir:
"*Ey zindan arkadaşlarım! Darmadağınık bir çok rabler mi hayırlıdır, yoksa bir tek olan ve her şeyi hükmü ve iradesi altında tutan* (Kahhâr olan) *Allah mı? Sizin O'nu bırakıp da*

taptıklarınız kendinizin ve atalarınızın adlandırdığı bir takım isimlerden başkası değildir. Allah bunlara dair hiçbir delil indirmemiştir." (Yusûf, 12/39-40)
Bundan dolayı rasûller *(salât ve selâm onlara)* kavimlerine: "*Allah'a ibadet edin, O'ndan başka hiçbir ilâhınız yoktur*" (el-Mu'minûn, 23/32) diyorlardı. Ancak müşrikler bunu kabul etmediler, Allah'tan başka ilâhlar edindiler. Bu ilâhlara Allah'la birlikte tapındılar, onlardan yardım ve medet istediler.
Yüce Allah müşriklerin bu ilâhları ilâh edinmelerini aklî iki kesin delil ile çürütmüş bulunmaktadır.
Birinci delil: Onların ilâh edindikleri bu varlıklarda ulûhiyetin hiçbir özelliği bulunmamaktadır. Çünkü bunlar yaratılmış varlıklardır, kendileri bir şey yaratamazlar. Kendilerine ibadet eden kimselere en ufak bir fayda sağlayamazlar. Onlara gelebilecek hiçbir zararı önleyemezler. Onlara hayat veremezler, öldüremezler. Göklerde herhangi bir şeye malik olmadıkları gibi mülkünde ortaklıkları da yoktur.
Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Onlar, O'nu bırakıp hiçbir şey yaratamayan, aksine kendileri yaratılmış olan ve kendi kendilerine bile bir zarar ve fayda veremeyen, öldürmeye, diriltmeye ve ölümden sonra tekrar can vermeye gücü yetmeyen ilâhlar edindiler.*" (el-Furkan, 25/3)
Yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır:
"*De ki: Allah'tan başka* (ilâh diye) *iddia ettiklerinize dua edin bakayım. Onlar göklerde de, yerde de zerre ağırlığınca hiçbir şeye sahip değildirler. Onların bu ikisinde hiçbir ortaklığı da yoktur ve O'nun bunlardan hiçbir yardımcısı da yoktur. O'nun nezdinde şefaat kendisine izin verdiklerinden başkasına fayda vermez...*" (Sebe', 34/22-23)
"*Kendileri yaratılmış oldukları halde hiçbir şey yaratmaya kudreti olmayanları mı eş koşuyorlar? Halbuki bunlar kendilerine hiçbir şekilde yardım edemeyecekleri gibi, kendi kendilerine bile yardım edemezler.*" (el-A'râf 191-192)
Bu uydurma ilâhların durumu böyle olduğuna göre, onları ilâh diye kabul etmek akılsızlığın en ileri derecesi ve batılın da batılıdır.
İkinci delil: Bu müşrikler şanı yüce Allah'ın her şeyin mülk ve tasarrufunu elinde bulunduran, kendisi himaye ettiği halde kendisine rağmen başkalarının başkalarını himaye altına almaları söz konusu olmayan yaratıcı, biricik rab olduğunu kabul ediyorlardı. Onların bunu kabul etmeleri rubûbiyette O'nu tevhid ettikleri gibi, ulûhiyette de O'nu tevhid etmelerini gerektirmektedir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Ey insanlar! Sizi de, sizden öncekileri de yaratan Rabbinize ibadet edin ki takvâ sahibi olasınız. O ki yeryüzünü sizin için bir döşek, göğü de bir bina yaptı. O gökten su indirip, onunla size rızık olmak üzere meyveler çıkardı. Artık siz de bildiğiniz halde Allah'a eşler koşmayınız.*" (el-Bakara, 2/21-23)
"*Andolsun ki sen onlara kendilerini kimin yarattığını sorsan elbette: Allah, diyeceklerdir. O halde nasıl olur da çevriliyorlar?*" (ez-Zuhruf, 43/87)
"*De ki: Size gökten ve yerden rızık veren kimdir? Yahut o gözlere ve kulaklara mâlik olan kimdir? Ölüden diriyi çıkaran ve diriden ölüyü çıkaran kimdir? İşleri yerli yerince kim yönetiyor? Hemen: Allah diyeceklerdir. De ki: O halde korkmaz mısınız? İşte gerçek Rabbiniz olan Allah budur. Artık haktan sonra sapıklıktan başka ne var? O halde nasıl olur da döndürülüyorsunuz?*" (Yunus, 10/31-32)

IV- Allah'ın İsim Ve Sıfatlarına İman Etmek:

Yani Yüce Allah'ın Kitabında ya da rasûlünün sünnetinde O'nun hakkında isim ve sıfat olarak saptananları herhangi bir tahrif, ta'til, keyfiyet ve temsil söz konusu olmaksızın O'na yakışan bir şekilde kabul etmektir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“*En güzel isimler Allah’ındır. O halde O’na bunlarla dua edin. O’nun isimlerinde eğriliğe sapanları terk edin. Onlar yapmakta olduklarının cezasını göreceklerdir.*” (el-A’râf 7/180)
“*Göklerde ve yerde en yüksek sıfatlar yalnız O’nundur, O Aziz’dir, Hakîm’dir.*” (er-Rum, 30/27)
“*O’nun benzeri hiçbir şey yoktur ve O her şeyi işitendir, görendir.*” (eş-Şûrâ, 42/11)
Bu hususta iki kesim sapıtmışlardır.
Bunlardan birisi isim ve sıfatları kısmen ya da tamamen inkâr eden *Muattıla*’dır. Bunların iddialarına göre Allah’ın isim ve sıfatlarını kabul etmek teşbihi yani yüce Allah’ı yaratıklarına benzetmeyi gerektirir. Böyle bir iddia ise çeşitli bakımlardan bâtıldır.
1- Evvelâ böyle bir iddia yüce Allah’ın sözünde çelişki olması gibi aslı itibariyle batıl olan bir takım hususları kabul etmeyi gerektirir. Çünkü yüce Allah kendi zatının bir takım isim ve sıfatlarının bulunduğunu bildirmiş ve hiçbir şeyin kendisi gibi olmayacağını belirtmiştir. Şâyet bu isim ve sıfatlarını kabul etmek, O’nu yaratıklarına benzetmeyi gerektiren bir şey olsaydı, Allah’ın sözlerinde de çelişkinin varlığını ve sözlerinin bir bölümünün diğerini yalanladığını kabul etmemiz gerekirdi.
2- İki şeyin isim ya da sıfatlarının birbirine uygun düşmesi o iki şeyin birbirinin aynısı veya benzeri olmalarını gerektirmez. Biz her ikisi de insan, işiten, gören ve konuşan iki şahıs gördüğümüz halde; bu ikisinin insanlığın özellikleri olan işitmek, görmek ve konuşmak gibi hususlarda da birbirlerinin aynı olmalarını gerektirmemektedir. Canlıların ön ve arka ayaklarının, gözlerinin olduğunu görüyoruz. Ancak onların bu noktadaki benzerlikleri ön ve arka ayaklarının ve gözlerinin birbirinin aynısı olmasını gerektirmez. İsim ya da sıfatlarındaki uygunluklarına rağmen yaratıklarda farklılık bulunduğu açıkça ortaya çıktığına göre yaratıcı ile yaratılan arasındaki farklılık daha açık ve daha büyüktür.
Bu hususta sapıtan ikinci kesim *Müşebbihe*’dir. Bunlar Allah’ın isim ve sıfatlarını kabul etmekle birlikte yüce Allah’ı yarattıklarına benzetmişlerdir. Onların iddialarına göre nass’ların delâleti bunu gerektirmektedir. Çünkü yüce Allah kullara anlayabilecekleri ifadelerle hitab eder. Böyle bir iddia da çeşitli açılardan geçersizdir:
1- Yüce Allah’ın yaratıklarına benzemesi aklın da, şeriatın da batıl olduğunu ortaya koyduğu geçersiz bir iddiadır. Kitab ve sünnetin nass’larının muktezâsının (onlardan anlaşılanın) bâtıl olması ise imkânsız bir şeydir.
2- Yüce Allah kullara mananın aslı itibariyle anlayabilecekleri şekilde hitab etmiştir. O mananın sahip bulunduğu hakikat ve özünü bilmeyi; zat ve sıfatları ile ilgili olan hususlara dair bilgiyi yüce Allah yalnız kendisinin bildiği şeyler arasında bırakmıştır.
Yüce Allah’ın kendi zatının semî’ (işiten) olduğunu bildirdiğini biliyoruz. İşitmenin asıl manası itibariyle ne demek olduğu bilinen bir husustur ki, bu da sesleri idrâk etmek demektir. Fakat yüce Allah’ın işitmesinin gerçek mahiyeti bizim tarafımızdan bilinemez. Zira işitmenin hakikati bizzat yaratıklarda dahi farklılık arzetmektedir. Yaratıcı ile yaratılanlar arasında böyle bir farklılığın ortada olması ise daha açık ve daha büyüktür.
Allahu Teâla kendi zatının Arş’a istivâ ettiğini haber vermesini ele alalım: İstivâ’nın asıl anlamı bilinen bir husustur. Ancak Allah *azze ve celle*’nin istivâsının gerçek mahiyeti yüce Allah’ın Arş’ına istivâ etmesine nisbetle bizim tarafımızdan bilinemez. Çünkü istivânın gerçek mahiyeti bizzat yaratıklar arasında da farklılık arzeder. Yerinde sağlam duran bir sandalye üzerinde istivâ (oturmak) elbetteki dizginlenmesi zor ve her zaman başını alıp giden bir devenin üzerinde istivâ etmek gibi değildir. Yaratılmışlar hakkında bu hususta farklılık olduğuna göre; yaratan ile yaratılmışlar arasında bu hususta farklılık daha açık ve daha büyüktür.
Belirttiğimiz şekilde yüce Allah’a iman etmek, mü’minlere oldukça değerli ve önemli kazançlar sağlar. Bunların bazıları:
1- Yüce Allah’ı başkasından bir şey ümid etmeyecek, başkasından korkmayacak ve başkasına ibadet etmeyecek şekilde, gerçek anlamıyla tevhid etmek.

2- Yüce Allah'ı kemal derecesinde sevmek, O'nu güzel isimleri ve yüce sıfatları gereğince ta'zim etmek.
3- Emrettiklerini yerine getirmek, yasaklarından uzak kalmak suretiyle O'na ibadeti gerçekleştirmek.

İkincisi: Meleklere İman:

"Ve meleklerine (iman etmek)"
Melekler âlemi bir gayb âlemidir. Melekler Allah tarafından yaratılmış ve Allah'a ibadet eden varlıklardır. Ulûhiyet ve rubûbiyet özelliklerinden hiçbirini taşımazlar. Allah onları nurdan yaratmış ve onlara emirlerine tam anlamıyla uyma imkânı ile bu emirlerini yerine getirme gücünü vermiştir.
Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*O'nun yanında olanlar ise O'na ibadete karşı büyüklenmezler ve usanmazlar. Gece ve gündüz aralıksız* (O'nu) *tesbih ederler.*" (el-Enbiyâ, 21/19-20)
Meleklerin sayısı pek çoktur, sayılarını Allah'tan başka hiçbir kimse bilemez. Buharî ile Müslim'de yer alan Enes *–radıyallahu anh–* yoluyla gelen ve Miracı anlatan hadîs-i şerifte bildirildiğine göre Peygamber'e *–sallallahu aleyhi ve sellem–* semâdaki el-Beytu'l-Ma'mûr gösterilmiş ve orada her gün yetmişbin meleğin namaz kıldığı, oradan çıkanlara ise bir daha ebediyyen oraya girmek için sıra gelmediği bildirilmektedir.

Meleklere İman Şu Dört Hususu Kapsar:

1- Onların varlıklarına iman,
2- Cebrâil gibi isimlerini bildiğimiz meleklere ismen, isimlerini bilmediklerimize de icmalen iman etmek,
3- Cebrâil gibi sıfatlarını bildiğimiz meleklerin o sıfatlarına da iman etmek. Meselâ Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* Cebrâil'i *–aleyhi's-selâm–* yaratılmış olduğu surette altı yüz kanadı ile ufuğu kapatmış haliyle gördüğünü bize haber vermiş bulunmaktadır.
Melek bazen yüce Allah'ın emriyle adam suretine de girebilir. Nitekim Cebrâil'i *–aleyhi's-selâm–* yüce Allah Meryem'e *–aleyhi's-selâm–* gönderdiği sırada tam bir beşer suretinde görünmüştü. Aynı şekilde Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* de ashabı ile birlikte otururken son derece beyaz elbiseli, oldukça siyah saçlı, üzerinde yolculuğun izlerini taşımayan ve ashab-ı kiram'dan hiçbir kimsenin tanıyamadığı bir surette geldiği de bilinen bir husustur. Cebrâil, Peygamberin *–sallallahu aleyhi ve sellem–* önünde oturmuş, dizlerini dizlerine dayamış, ellerini de dizleri üzerine koyup, Peygamber'e *–sallallahu aleyhi ve sellem–* İslâm, iman, ihsan, kıyamet ve kıyametin alâmetlerine dair soru sormuştur. Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* sorularına cevap verdikten sonra, ayrılıp gitmiştir. Daha sonra da Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–*: "*Bu Cebrâil'dir, size dininizi öğretmek üzere gelmiştir.*" diye buyurmuştur. Bu hadîsi Müslim rivayet etmiştir.
Aynı şekilde yüce Allah'ın İbrahim ve Lût'a (*ikisine de selâm olsun*) göndermiş olduğu melekler de adam suretine bürünmüşlerdi.
4- Yüce Allah'ın emri ile yerine getirdiklerini bildiğimiz amellerine iman etmek: Meleklerin yüce Allah'ı tesbih etmeleri, gece-gündüz, usanmadan ve yorulmadan O'na ibadet etmeleri gibi.
Kimi meleklerin özel bir takım işleri de bulunabilir.
Meselâ Cebrâil yüce Allah'ın vahyinin eminidir. Allah vahiy ile onu peygamberlere ve rasûllere göndermiştir.
Mikâil yağmur ve bitki ile görevlidir.
İsrâfîl, kıyametin kopacağı ve insanların diriltilecekleri vakit Sûr'a üflemekle görevlidir.

Ölüm meleği ölüm esnasında ruhları almakla görevlidir.
Cehennem ateşi ile görevli olan melek de cehennemin bekçisidir.
İnsanın annesinin karnında dört ayı tamamlaması halinde rahimlerdeki ceninlerle görevli melekler de vardır. Bu duruma gelmiş olan cenine yüce Allah bir melek gönderir ve ona, o cenin'in rızkını, ecelini, amelini, mutlu mu yoksa bedbaht mı olacağını yazar.
Her bir kişi için ayrı ayrı olmak üzere Âdemoğullarının amellerini tesbit edip yazmakla görevli ikişer melek vardır. Bunlardan biri sağda, diğeri de solda bulunur.
Ölü kabre konulduğu vakit ona soru sormakla görevli olan melekler de vardır. Kabre konulan ölüye iki melek gelir ve rabbi, dini ve peygamberi hakkında ona soru sorarlar.

Meleklere İmanın Faydaları:

Meleklere imanın çok önemli faydaları vardır. Bunların bazıları şunlardır:
1- Yüce Allah'ın azameti, gücü ve uçsuz bucaksız egemenliği bilinmiş olur. Çünkü yaratılanın azameti, yaratıcının azametinin bir tecellisidir.
2- Âdemoğullarına gösterdiği inâyet dolayısıyla yüce Allah'a şükretmek: Çünkü o bu melekler arasından Ademoğullarını korumak, amellerini yazmak ve buna benzer onların çeşitli işlerini yerine getirmek üzere melekler görevlendirmiştir.
3- Yüce Allah'a ibadetleri dolayısıyla melekleri sevmek:
Sapkın bir takım kimseler meleklerin kendilerine has bir cisimlerinin olduğunu kabul etmeyerek onların mahlukatta gizli bulunan hayır güçlerden ibaret olduklarını söylemişlerdir. Bu ise yüce Allah'ın Kitabını ve rasûlünün sünneti ile müslümanların icmaını yalanlamak demektir.
Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Hamd göklerle yeri yoktan var eden, melekleri ikişer, üçer ve dörder kanatlı elçiler kılan Allah'a mahsustur.*" (Fatır, 35/1)
"*Meleklerin o kâfirlerin yüzlerine ve arkalarına vura vura ve: 'O yakıcı azabı tadın' diye diye canlarını alırken bir görseydin.*" (el-Enfal, 8/50)
"*Sen zalimleri ölümün sıkıntıları içinde meleklerin ellerini uzatarak: 'Ruhlarınızı çıkarın…' derken bir görsen.*" (el-En'âm, 6/93)
"*Nihayet kalplerinden korku giderilince: 'Rabbiniz ne buyurdu?' diyecekler, onlar: 'Hak* (buyurdu)*' diyeceklerdir. O, çok yüce, çok büyüktür.*" (Sebe', 34/23)
Cennetlikler hakkında da şöyle buyurmaktadır:
"*Melekler de her kapıdan onların yanına girip: 'Sabrettiğiniz şeylere karşılık selâm sizlere* (dünya) *yurdu* (un) *ne güzel sonucudur bu!' derler.*" (er-Rad, 13/23-24)
Sahih-i Buharî'de, Ebu Hureyre'den *–radıyallahu anh–* rivayete göre Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* şöyle buyurmuştur:
"*Allah bir kulu sevdi mi Cebrail'e: Şüphesiz Allah filan kişiyi sever, sen de onu sev, diye nidâ eder. Cebrail de onu sever. Sonra Cebrail de semadakiler arasında şöyle seslenir: Muhakkak Allah filan kişiyi sever, siz de onu seviniz. Bu sefer semadakiler de onu sever, daha sonra da o kimse için yeryüzünde* (hüsn-ü) *kabul konulur.*"
Yine Buharî'de, Ebu Hureyre'den şöyle dediği kaydedilmektedir: Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* buyurdu ki:
"*Cuma günü oldu mu mescidin her bir kapısı üzerinde melekler durur ve sırasıyla önce gelenleri yazarlar. İmam* (hutbe okumak üzere minbere) *oturdu mu onlar da sahifeleri dürerler ve gelip zikri* (hutbeyi) *dinlerler.*"
İşte bu nasslar meleklerin sapkın kimselerin söyledikleri gibi; manevi güçler olmayıp kendilerine has bir cisimlerinin bulunduğu noktasında apaçıktır. Bu nassların gereğini de müslümanlar icma ile kabul etmiş bulunmaktadırlar.

Üçüncüsü: Kitaplara İman

"Ve kitaplarına…"
Kitaplar (el-kütüb) kitabın çoğulu olup yazılmış şey (mektûb) anlamındadır. Burada kitaplardan kasıt yüce Allah'ın insanlara bir merhamet olarak onları hidayete iletmek üzere rasûllerine indirmiş olduğu kitaplardır. Böylelikle insanlar bu kitaplar sayesinde dünya ve âhirette kendilerini mutlu kılacak şeylerle uğraşırlar.
Kitaplara iman etmek şu dört hususu ihtivâ etmektedir:
1- Bu kitapların gerçekten Allah'tan indirilmiş olduklarına iman etmek.
2- İsmen bildiklerimize, ismen iman etmek. Muhammed'e *–sallallahu aleyhi ve sellem–* indirilmiş Kur'ân, Musa'ya *–aleyhi's-selâm–* indirilmiş Tevrat, İsa'ya *–aleyhi's-selâm–* indirilmiş İncil, Davud'a *–aleyhi's-selâm–*indirilmiş Zebur gibi. Adını bilmediğimiz kitaplara da icmalen iman ederiz.
3- Bu kitapların sahih olarak nakledilen haberlerini tasdik etmek: Kur'ân'ın haberleri ile önceki kitaplardan değiştirilmeyen ya da tahrif edilmeyen haberler gibi.
4- Nesh olunmamış hükümleriyle amel edip hikmetini ister kavramış olalım, ister kavramamış olalım bunlara da rıza ve teslimiyet göstermek.
Daha önce indirilmiş bütün kitaplar ise Kur'ân-ı Azimu'ş-Şan ile neshedilmiştir.
Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Biz sana da Kitabı hak ile kendinden önce indirilen kitapları doğrulayıcı ve onlar üzerinde bir hâkim olmak üzere indirdik.*" (el-Mâide, 5/48)
Buna göre Kur'ân-ı Kerîm'in benimseyip, sahih olanlar dışında önceki kitapların hükümlerinden herhangi birisiyle amel etmek caiz değildir.

Kitaplara İmanın Faydaları:

Kitaplara imanın oldukça önemli bir takım etkileri vardır. Bunların bazıları şunlardır:
1- Her bir kavme kendilerini hidâyete erdirmek üzere bir kitap indirmiş olduğu için yüce Allah'ın kullarına gösterdiği inâyeti bilmek.
2- Yüce Allah'ın şeriatindeki hikmetleri bilmek. Çünkü yüce Allah her bir kavme durumlarına uygun düşecek şekilde şeriatler göndermiştir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol tayin ettik.*" (el-Mâide, 5/48)
3- Bu hususta yüce Allah'ın nimetine şükretmek.

Dördüncüsü: Peygamberlere İman

"Peygamberlerine…"
"*Rusul: Peygamberler*" kelimesi "rasûl"ün çoğulu olup, "mürsel" demektir. Bu da bir şeyi tebliğ etmek üzere gönderilen kişi anlamına gelir. Burada kasıt ise yüce Allah'ın insanlar arasından kendisine bir şeriat vahyedip, o şeriati tebliğ etmesini emrettiği kimsedir.
Rasûllerin ilki Nûh, sonuncusu da Muhammed (*aleyhimu's-selâm*)'dir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Nûh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi muhakkak Biz sana da vahyettik.*" (en-Nisâ, 4/163)
Sahih-i Buharî'de, Enes b. Malik'ten *–radıyallahu anh–* rivayet edilen şefaat hadîsinde belirtildiğine göre; Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* insanların Âdem'e *–aleyhi's-selâm–* başvurarak kendilerine şefaat etmesini isteyeceklerini, onun da özür belirterek onlara: "Nûh'a gidiniz, o Allah'ın gönderdiği ilk rasûldur" diyeceğini belirtmekte ve hadisin tamamını zikretmektedir. Yüce Allah da Muhammed *–sallallahu aleyhi ve sellem–* hakkında:

"*Muhammed sizin adamlarınızdan kimsenin babası değildir, fakat o Allah'ın Rasûlü ve peygamberlerin sonuncusudur.*" (el-Ahzab, 33/40) diye buyurmaktadır.

Yüce Allah'ın kavmine bağımsız bir şeriat ile bir rasûl göndermediği yahut ta kendisinden önceki peygamberin şeriatını yenilemek üzere vahiy ettiği bir peygamber (nebî) göndermediği hiçbir ümmet yoktur. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*Andolsun ki Biz her ümmet arasında: 'Allah'a ibadet edin ve tağut'tan kaçının' diye bir peygamber göndermişizdir.*" (en-Nahl, 16/36)

Yine yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*Arasında bir uyarıcının gelip, geçmediği hiçbir ümmet de yoktur.*" (Fâtır, 35/24)

"*Şüphesiz Tevrat'ı Biz indirdik ki onda bir hidayet ve bir nur vardır. Allah'a teslim olmuş olan peygamberler, rabbânîler ve bilginler de… onunla Yahudilere hükmederlerdi.*" (el-Mâide, 5/44)

Rasûller de yaratılmış insanlardır. Rubûbiyet ve ulûhiyet özelliklerinin hiçbirisine sahip değildirler. Yüce Allah rasûllerin efendisi, Allah nezdinde en yüksek mertebeye sahip peygamberi Muhammed *–sallallahu aleyhi ve sellem–* hakkında şöyle buyurmaktadır:

"*De ki: Ben kendim için –Allah'ın dilediğinden başka– ne bir fayda sağlayabilirim, ne de bir zarar. Eğer gaybı bilseydim, elbette daha çok hayır yapardım ve Bana hiçbir fenalık dokunmazdı. Ben ancak bir uyarıcı ve iman eden bir topluluğu müjdeleyenim.*" (el-A'râf, 7/188)

Yine yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır:

"*De ki: Gerçek şu ki beni* (evet) *beni Allah'tan asla kimse kurtaramaz ve ben O'ndan başka sığınacak kimse de asla bulamam.*" (el-Cinn, 72/22)

Hastalık, ölüm, yemeğe ve içeceğe ihtiyaç duymak ve buna benzer beşerî özellikler onlar hakkında da söz konusudur. Yüce Allah İbrahim'in *–aleyhi's-selâm–* Rabbini nitelendirirken şunları söylediğini bize nakletmektedir:

"*Beni yediren ve beni içiren O'dur. Hastalandığımda bana şifa veren O'dur. Beni öldüren, sonra diriltecek olan O'dur.*" (eş-Şuarâ, 26/79-81)

Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* de şöyle buyurmaktadır:

"*Ben ancak sizin gibi bir insanım. Unuttuğunuz gibi unuturum. Bu sebeble ben unutacak olursam, siz bana hatırlatın.*"

Yüce Allah en üstün mevkilerinden söz ederken ve onlardan övgü sadedinde kendisine kul olmakla (ubûdiyyetle) onları nitelendirmiş bulunmaktadır. Meselâ Nûh *–aleyhi's-selâm–* hakkında: "*Şüphesiz o çok şükreden bir kuldu*" (el-İsra, 17/4) diye buyurmaktadır. Muhammed *–sallallahu aleyhi ve sellem–* hakkında da: "*Hak ile batılı ayıranı, âlemlere uyarıcı olsun diye kuluna* (Muhammed'e) *indiren* (Allah) *ne yüce, ne mübarektir!*" (el-Furkan, 25/1) diye buyurmaktadır.

İbrahim, İshak ve Ya'kub (*Allah'ın salât ve selâmları üzerlerine olsun*) hakkında da şöyle buyurmaktadır: "*Güçlü ve basiretli kullarımız İbrahim, İshak ve Ya'kub'u da an. Çünkü Biz onları bir hasletle ihlâslı kıldık ki bu da* (âhiret) *yurdu*(nu) *anmaktır. Muhakkak onlar yanımızda seçkinlerden ve hayırlılardan idiler.*" (Sâd, 38/45-47)

Meryem oğlu İsa *–aleyhi's-selâm–* hakkında da: "*O ancak kendisine nimet verdiğimiz bir kuldur ve Biz onu İsrailoğullarına bir misal kıldık.*" (ez-Zuhruf, 43/59) diye buyurmaktadır.

Peygamberlere iman şu dört hususu ihtiva etmektedir:

1- Onların yüce Allah tarafından hak ile, elçi olarak gönderildiklerine iman etmek. Onlardan herhangi birisinin risaletini inkâr eden bir kimse, hepsini inkâr etmiş demektir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*Nuh kavmi rasûlleri yalanladılar.*" (eş-Şuarâ, 26/105)

Yüce Allah böylelikle onları bütün rasûlleri yalanlamış olmakla nitelendirmektedir. Halbuki onu yalanladıklarında Nûh'dan *–aleyhi's-selâm–* başka rasûl yoktu. Buna göre Muhammed'i *–sallallahu aleyhi ve sellem–* yalanlayan ve ona tâbi olmayan Hıristiyanlar aynı zamanda

Meryem oğlu Mesih'i yalanlamakta ve ona tâbi olmamaktadırlar. Özellikle de İsa *–aleyhi's-selâm–* onlara Muhammed'in *–sallallahu aleyhi ve sellem–* gönderileceğini de müjdelemişti. Onlara geleceğini müjdelemesinin, onun kendilerine gönderilmiş ve Allah'ın kendisi vasıtasıyla kendilerini sapıklıktan kurtarıp dosdoğru yola ileteceği bir rasûl olmasından başka hiçbir anlamı yoktur.

2- Peygamberlerden ismini bildiğimiz kimselere ismiyle iman etmek gerekir. Muhammed, İbrahim, Musa, İsa ve Nûh (hepsine salât ve selâm olsun) gibi. Adı anılan bu beş peygamber, rasûller arasından Ulu'l-Azm diye bilinirler. Yüce Allah onları Kur'ân-ı Kerîm'de iki yerde zikretmiş bulunmaktadır. Bunlardan birisi Ahzâb sûresinde: "*Hani Biz peygamberlerden, senden, Nûh'tan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem oğlu İsa'dan ahidlerini almıştık*" (el-Ahzâb, 33/7) buyruğudur; diğeri ise eş-Şûra sûresinde "O"; "*Dini dosdoğru tutun, onda ayrılığa düşmeyin' diye dinden Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim, Musa ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi size de şeriat yaptık.*" (eş-Şûra, 42/13) buyruğunda zikretmektedir.

İsimlerini bilmediğimiz peygamberlere de icmâlen iman ederiz. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*Andolsun Biz senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan kiminin kıssalarını sana anlattık. Kiminin kıssalarını da sana anlatmadık.*" (el-Mu'min, 40/178)

3- Onlardan bize sahih olarak nakledilen haberlerini tasdik etmek.

4- Onlardan bize gönderilmiş rasûlün şeriatı gereğince amel etmek. Bu rasûl de sonuncuları olan Muhammed *–sallallahu aleyhi ve sellem–*'dir. O bütün insanlara da peygamber olarak gönderilmiştir. Nitekim yüce Allah da şöyle buyurmaktadır:

"*Hayır! Rabbine andolsun ki, aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem yapıp sonra da verdiğin hükümden dolayı içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar.*" (en-Nisâ, 4/65)

Peygamberlere İmanın Faydaları:

Peygamberlere imanın oldukça önemli etkileri vardır. Bunlardan bazıları:

1- Yüce Allah'ın kullarına olan rahmet ve inayetini bilmek. Çünkü onları Allah'ın yoluna iletmek, Allah'a nasıl ibadet edeceklerini kendilerine anlatmak üzere peygamberler göndermiştir. Zira insan aklı tek başına bunları bilemez.

2- Bu büyük nimeti dolayısıyla yüce Allah'a şükretmek.

3- Yüce Allah'ın gönderdiği peygamberleri sevmek, onları ta'zim etmek ve onlara yakışır şekilde övgüyle söz etmek. Çünkü onlar Allah'ın rasûlleridir, onlar Allah'a gerçekten ibadet etmiş, risaletini tebliğ etmiş ve O'nun kullarına samimî olarak öğüt vermişlerdir.

İnatçı kimseler Peygamberlerini, Allah'ın Rasûlleri insanlar arasından olmazlar iddiasıyla yalanlamaya kalkışmışlardır. Yüce Allah onların bu iddialarını şu buyruğuyla söz konusu etmiş ve çürütmüş bulunmaktadır:

"*Kendilerine hidâyet geldiği zaman insanları iman etmekten alıkoyan tek şey onların: 'Allah bir insanı mı peygamber gönderdi?' demeleri olmuştur. De ki: 'Şâyet yeryüzünde yerleşmiş yürüyen melekler olsaydı Biz onlara gökten melek bir peygamber gönderirdik.*" (el-İsrâ, 17/94-95)

Yüce Allah bu iddiayı gönderilen rasûlün de mutlaka bir insan olmasının kaçınılmaz olduğunu belirterek çürütmektedir. Çünkü bu rasûl yeryüzünde yaşayanlara gönderilmiştir, onlar da insandırlar. Şâyet yeryüzünde yaşayanlar melek olsalardı, yüce Allah da onlara semâdan elçi bir melek gönderirdi. Böylelikle o da onlar gibi olsun. İşte yüce Allah peygamberleri yalanlayanlar hakkında bize şunları söylemektedir:

"*Dediler ki: 'Siz de ancak bizim gibi bir insansınız. Atalarımızın taptıklarından bizi alıkoymak istiyorsunuz, o halde bize apaçık bir delil getirin.' Peygamberleri onlara şöyle demişti: 'Biz ancak sizin gibi bir insanız. Ancak Allah* (peygamberlik nimetini) *kulları*

arasından dilediği kimselere lutfeder. Allah'ın izni olmadıkça bizim size apaçık bir delil getirmemize imkân yoktur…' (İbrahim, 14/10-11)

Beşincisi: Âhiret Gününe İman

"Ve âhiret gününe…"
Âhiret günü yüce Allah'ın insanları hesab ve ceza (amellerin karşılıklarının verilmesi) için dirilteceği kıyamet günüdür. Ona bu ismin veriliş sebebi, ondan sonra gün olmayacağından dolayıdır. Çünkü artık cennetlikler konaklarına, cehennemlikler de yerlerine yerleşmiş olacaklardır.
Âhiret gününe iman üç hususu kapsar:
1- Öldükten sonra dirilişe iman etmek: Öldükten sonra diriliş (el-ba's) Sûr'a ikinci defa üfürüleceği vakit ölülerin diriltilmesidir. O zaman insanlar âlemlerin Rabbinin huzuruna çıplak ayaklı, üzerlerinde elbise olmaksızın ve sünnet edilmemiş halleriyle kalkacaklardır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*İlk yaratmaya başladığımız gibi onu tekrar iâde ederiz. Üzerimize bir va'd olarak bunu mutlaka yapacağız.*" (el-Enbiya, 21/104)
Ba's (öldükten sonra diriliş) sabit değişmez bir haktır. Kitap, sünnet ve müslümanların icmaı buna delil teşkil etmektedir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Bundan sonra siz şüphesiz öleceksinizdir. Sonra da şüphesiz ki sizler kıyamet gününde elbette diriltileceksiniz.*" (el-Mu'minûn, 23/15-16)
Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* da şöyle buyurmuştur:
"İnsanlar kıyamet gününde çıplak ayaklı ve sünnet edilmemiş halleriyle haşredileceklerdir."
Hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.
Müslümanlar da öldükten sonra dirilişin sabit olduğunu icma ile kabul etmişlerdir. Ayrıca hikmetin gereği de budur. Çünkü yüce Allah'ın yaratmış olduğu bu varlıkları tekrar diriltilmelerini ve peygamberleri vasıtasıyla kendilerini yükümlü kıldığı hususlar dolayısıyla onlara amellerinin karşılığının verilmesini gerektirmektedir. İşte yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Acaba siz, Bizim sizi boşuna yarattığımızı ve sizin Bize gerçekten döndürülmeyeceğinizi mi zannettiniz?*" (el-Mu'minûn, 23/115)
Yüce Allah Peygamberine hitaben de: "*Sana Kur'ân'ı farz kılan Allah elbette seni bir dönüş yerine geri çevirecektir.*" (el-Kasas, 28/85) diye buyurmaktadır.
2- Hesab ve cezaya iman etmek: Kul amelleri dolayısıyla hesaba çekilecek ve yaptıklarının karşılığı ona verilecektir. Buna da Kitap, sünnet ve müslümanların icmaı delil teşkil etmektedir.
Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Şüphe yok ki dönüşleri yalnız Bizedir, sonra da hesaplarını görmek de şüphesiz yalnız Bize aittir.*" (el-Ğâşiye, 88/25-24);
"*İyilikle gelene bunun on misli vardır. Bir günah ile gelen de ancak onun misliyle cezalandırılır, onlara zulmedilmez.*" (el-En'âm, 6/160)
"*Kıyamet gününe has adalet terazilerini koyarız. Kimseye en ufak bir zulüm yapılmaz.* (İyiliği) *bir hardal tanesi ağırlığınca olsa bile Biz onu getiririz. Hesaba çekenler olarak Biz yeteriz.*" (el-Enbiyâ, 21/47)
İbn Ömer'den *–radıyallahu anh–* rivayete göre Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* şöyle buyurmuştur:
"*Allah mü'mini yaklaştırır, onun üzerine örtüsünü koyar ve onu örter. Ona der ki: Şu günahı*(nı) *biliyor musun? Şu günahı*(nı) *biliyor musun? Kul da: "Evet ey Rabbim" der. Bütün günahlarını tek tek ona söyletir. Kul artık kendisinin helâk olacağı kanaatine sahip olduğu sırada yüce Allah ona şöyle diyecek: Dünyada iken Ben senin bu günahlarını*

sakladım, bugün de bu günahlarını sana bağışlıyorum. Sonra da ona yaptığı iyiliklerin yazılı olduğu kitabı verilir. Kâfirlerle, münafıklara gelince; Bütün insanların işiteceği bir şekilde onlara şöyle seslenilir: İşte bunlar Rablerine karşı yalan söyleyen kimselerdir. Şunu bilin ki Allah'ın laneti zalimlerin üzerinedir." Hadisi Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.

Peygamber'in *–sallallahu aleyhi ve sellem–*: "*Kim bir iyilik yapmayı düşünüp de onu yaparsa, Allah kendi nezdinde onu on haseneden yedi yüz katına ve daha pek çok kat fazlasına kadar yazar. Kim de bir kötülük yapmayı kararlaştırıp da işlerse, yüce Allah onu tek bir kötülük olarak yazar*" dediği de sabit olmuştur.

Amellere karşılıklarının verilmesi ve hesaba çekilmenin gerçek olduğu hususunda müslümanlar icma etmişlerdir. Hikmetin gereği de budur. Çünkü yüce Allah kitaplar indirmiş, peygamberler göndermiş, kullara onların getirdiklerini kabul etmeyi farz kıldığı gibi; yapılması gereken amellerde bulunmalarını da farz kılıp ona karşı çıkanlarla savaşmayı emrederek kanlarını, çoluk-çocuklarını, kadınlarını ve mallarını helâl kılmıştır. Hesap ve ceza diye bir şey olmasaydı, elbetteki bu, hikmeti sonsuz olan Rabbin kendisinden tenzih olunması gereken abes işlerden olurdu. Nitekim yüce Allah şu buyruğu ile bu gerçeğe işaret etmektedir: "*Andolsun ki kendilerine peygamber gönderilenlere de soracağız, gönderilen peygamberlere de soracağız ve Biz onlara bilerek anlatacağız, Biz gâibler* (yaptıklarından habersiz kimseler) *değiliz.*" (el-A'râf 7/6-7)

3- Cennete ve cehennem'in insanların ebediyyen kalmak üzere varacakları yer olduklarına iman etmek. Cennet ebedi nimetler yurdudur. Yüce Allah orayı iman edilmesini farz kıldığı hususlara iman eden, Allah ve Rasûlüne itaat eden, bunu da Allah'a ihlâs ile Rasûlüne de tâbi olarak gerçekleştiren takvâ sahibi mü'minlere hazırlamıştır. Oradaki çeşitli nimetleri ne bir göz görmüş, ne bir kulak işitmiş, ne de bir insanın hatırından geçmiştir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*İman edip, salih amel işleyenler ise işte bunlar yaratılanların en hayırlılarıdır. Onların Rablerinin yanındaki mükâfatları altından ırmaklar akan Adn cennetleridir. Onlar orada ebedi kalıcıdırlar. Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O'ndan hoşnut olmuşlardır. İşte bu Rabbinden korkan kimseler içindir.*" (el-Beyyine, 98/7-8)

"*Onlara o işlediklerine mükâfat olmak üzere yüzleri aydınlatan ne nimetler gizlendiğini hiçbir kimse bilmez.*" (es-Secde, 32/17)

Cehennem ise yüce Allah'ın kendisini inkâr edip, rasûllerine baş kaldıran zalim ve kâfirler için hazırladığı azab yurdudur. Orada hatıra hayale gelmeyen türlü ibretli cezalar ve çeşitli azablar vardır. Yüce Allah: "*Kâfirler için hazırlanmış olan o ateşten de sakının.*" (Al-i İmrân, 3/131) diye buyurmaktadır. Başka yerlerde de şöyle buyurmaktadır:

"*Gerçekten Biz zalimler için etrafını saran duvarları kendilerini çepeçevre kuşatmış bir ateş hazırlamışızdır. Eğer feryad edip yardım isterlerse, erimiş maden gibi yüzleri kavuran bir su ile yardımlarına varılacaktır. O ne fena içecektir ve orası ne kötü bir konaktır!*" (el-Kehf, 18/29)

"*Muhakkak Allah kâfirlere lânet etmiş ve onlar için alevli bir ateş hazırlamıştır. Onlar orada ebediyyen kalıcıdırlar. Hiçbir dost ve yardımcı da bulmayacaklar. Yüzlerinin ateşte evirilip, çevirileceği o günde: 'Ne olaydı keşke biz Allah'a ve Rasûl'e itaat etseydik' diyeceklerdir.*" (el-Ahzab, 33/64-66)

Ölüm sonrası meydana gelecek her bir şeye iman etmek de âhiret gününe imanın kapsamı içerisindedir. Meselâ:

a- Kabir Suali (Fitnesi): Ölüye defnedilmesinden sonra Rabbi, dini ve peygamberi hakkında soru sorulması demektir. Allah iman edenlere sağlam söz ile sebat verecek ve iman edenler: "Rabbim Allah, dinim İslâm, peygamberim Muhammed *–sallallahu aleyhi ve sellem–*'dir" diyeceklerdir. Yüce Allah zalimleri ise şaşırtacak ve kâfir kimseler "Hı, hı bilmiyorum" diyeceklerdir. Münafık ya da bu hususta şüphesi olan kimseler ise: "Ben bilmiyorum, insanları birşeyler söylerken işittim, ben de aynısını söyledim" diye cevap vereceklerdir.

b- Kabir Azabı ve Nimeti: Kabir azabı münafık ve kâfir zalimler hakkında söz konusudur. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Sen zalimleri ölümün sıkıntıları içinde meleklerin ellerini uzatarak: 'Ruhlarınızı çıkarın, Allah'a karşı haksız yere söylediklerinizden, O'nun âyetlerine karşı kibirlendiğinizden dolayı bugün zillet azabıyla cezalandırılacaksınız.' derken bir görsen!*" (el-En'âm, 6/93)
Yüce Allah Firavun hanedanı hakkında da şöyle buyurmaktadır:
"*Firavun hanedanını ise kötü azab kuşattı. Ateştir o. Onlar sabah akşam ona arzolunurlar. Kıyametin kopacağı günde: 'Firavun hanedanını azabın en şiddetlisine sokun.'* (denilecek.)" (el-Mu'min, 40/45-46)
Müslim'in, Sahih'inde yer alan ve Zeyd b. Sabit'in rivayet ettiği hadise göre Peygamber –sallallahu aleyhi ve sellem– şöyle buyurmuştur: "Şâyet birbirinizi defnetmeme ihtimali olmasaydı, yüce Allah'a benim bir kısmını duyduğum kabir azabından size de işittirmesi için dua edecektim. Daha sonra yüzünü onlara döndürerek: Ateş azabından Allah'a sığınınız, diye buyurdu. Ashab: Ateş azabından Allah'a sığınırız, dediler. Bu sefer: Kabir azabından Allah'a sığınınız, diye buyurdu, onlar da: Kabir azabından Allah'a sığınırız, dediler. Yine: Açığa çıkanıyla, gizlisiyle fitnelerden Allah'a sığınınız, buyurdu. Onlar da: Açığa çıkanıyla, gizlisiyle fitnelerden Allah'a sığınırız, dediler. Deccal'in fitnesinden Allah'a sığınınız, diye buyurunca, onlar da: Deccal'in fitnesinden Allah'a sığınırız, dediler."
Kabir nimetine gelince, bu da samimi, sadık mü'minler hakkında söz konusudur. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Muhakkak: 'Rabbimiz Allah'tır.' deyip, sonra dosdoğru olanların üzerine melekler: 'Korkmayın, üzülmeyin ve size vaadolunan cennetle sevinin' diye inerler.*" (Fussilet, 41/30)
Yine yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır:
"*Hele* (o can) *boğaza gelince, o vakit siz de bakar dururken, evet o zaman Biz ona sizden daha yakınız, ama göremezsiniz. Eğer siz gerçekten hesaba çekilmeyecek olsaydınız, doğru söyleyenler iseniz onu geri çevirebilirdiniz. Eğer o yakınlaştırılmışlardan ise artık rahatlık, güzel kokular ve Naim cenneti vardır* (ona)" (el-Vâkıa, 56/83-89) sûrenin sonuna kadar olan bölüm de bu gerçekleri dile getirmektedir.
el-Berâ b. Âzib'den *–radıyallahu anh–* rivayete göre Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* kabrinde iki meleğe cevap veren mü'min kimse hakkında şöyle buyurmuştur:
"*Semadan bir münadi: Kulum doğru söyledi ona cennetten bir döşek hazırlayınız, ona cennetten elbise giydiriniz, ona cennete ulaşan bir kapı açınız diye seslenir. Bunun üzerine ona, cennetin hoş kokularından ve rahat verici esintilerinden gelir, gözü uzanabildiği kadarıyla da kabri onun için genişletilir.*" Bunlar Ahmed ve Ebû Davud'un rivayet ettikleri uzunca bir hadisin bir bölümüdür.

Âhirete İmanın Faydaları:

Âhirete imanın önemli pek çok faydası vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:
1- Bugünün mükâfatını elde etmek umudu ile itaat işleme arzusu artar ve buna özellikle gayret gösterilir.
2- O günün cezasından korkarak masiyet işlemekten ve masiyete razı olmaktan korkmak.
3- Mü'minin elde edeceğini umduğu âhiret nimet ve mükâfatları hatırlatılarak, dünyada eline geçiremediği dünyalıklara karşı teselli etmek.
Kâfirler imkânsız olduğu iddiasıyla ölümden sonra dirilişi inkâr etmişlerdir. Ancak böyle bir iddia batıldır. Bu iddianın batıl oluşuna şeriat, duyu organları ve akıl açıkça delil teşkil etmektedir.
Şeriatın bu iddianın batıl oluşuna delil teşkil etmesi:
Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*O kâfir olanlar öldükten sonra asla diriltilmeyeceklerini iddia ettiler. De ki: Hayır, Rabbim hakkı için elbette diriltileceksiniz. Sonra da işlediğiniz mutlaka size haber verilecektir, hem bu Allah'a göre pek kolaydır.*" (et-Teğâbun, 64/7)
Zaten bütün semavî kitaplar da ittifakla öldükten sonra dirilişi dile getirmişlerdir.
Duyu organlarına gelince, yüce Allah bu dünya hayatında kullarına ölülerin dirilişini göstermiş bulunmaktadır. el-Bakara sûresinde buna dair beş misal vardır. Bu misalleri sıralayalım:
Birinci Misal: Musa'nın *–aleyhi's-selâm–* kavmi ona: "*Ey Musa biz Allah'ı apaçık görmedikçe, sana asla iman etmeyiz.*" demeleri üzerine yüce Allah onları öldürmüş, sonra da onları diriltmişti. İşte yüce Allah bu hususta İsrailoğullarına hitaben şöyle buyurmaktadır:
"*Bir de hatırlayın ki siz: 'Ey Musa! Biz Allah'ı apaçık görmedikçe, sana asla iman etmeyiz' demiştiniz. O anda siz bakıp, dururken bir yıldırım sizi çarpmıştı. Sonra şükredesiniz diye ölümünüzün ardından sizi tekrar diriltmiştik.*" (el-Bakara, 55-56)
İkinci Misal: İsrailoğullarının, katilinin kimliği hakkında anlaşmazlığa düştükleri maktûl ile ilgilidir. Yüce Allah onlara bir inek keserek, o ineğin bir parçasıyla o maktule vurmalarını ve böylelikle o kimsenin kalkıp kendilerine katilinin kim olduğunu haber vereceğini söyledi. Bu hususta da yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Hani siz bir kişi öldürmüştünüz de* (katili) *hakkında her biriniz suçu diğerine atmıştınız. Halbuki Allah sizin gizlediğiniz şeyi açığa çıkarandır. O sebeble: 'Onun bir parçasıyla ona vurun' dedik. İşte Allah ölüleri böyle diriltir, akledersiniz diye size âyetlerini gösterir.*" (el-Bakara, 2/72)
Üçüncü Misal: Yurtlarından binlerce kişi oldukları halde ölümden kaçmak maksadıyla çıkan kimselerin başından geçen olayla ilgilidir. Yüce Allah bunları önce öldürmüş, daha sonra da onları tekrar diriltmişti. İşte bu hususta yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Binlerce kişi oldukları halde, ölüm korkusuyla yurtlarından çıkanları görmedin mi? Allah onlara: Ölün dedi, sonra da onları diriltti. Gerçekten Allah insanlara karşı lutuf sahibidir. Fakat insanların çoğu şükretmezler.*" (el-Bakara, 2/243)
Dördüncü Misal: Ölmüş bir kasabanın yanından geçerek yüce Allah'ın tekrar bu kasabayı diriltmesini uzak bir ihtimal olarak gören kimsenin kıssasıdır. Allah bu zatı yüz sene öldürdükten sonra tekrar diriltmiştir. İşte bu hususta da yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Yahut duvarları, çatıları üstüne çökmüş bir kasabaya uğrayan kimse gibisini* (görmedin mi?) *'Allah burasını ölümünden sonra acaba nasıl diriltecek?' demişti. Allah da onu yüzyıl öldürmüş, sonra dirilterek: 'Ne kadar kaldın' demişti. O da: 'Bir gün yahut bir günün bir kısmı kaldım' diye söylemişti. 'Hayır, yüzyıl* (ölü) *kaldın. İşte yiyeceğine ve içeceğine bak, hiç bozulmamış. Bir de merkebine bak. Biz seni insanlara bir alâmet kılalım diye böyle yaptık.* (Merkebin) *kemikler* (in) *e de bak. Onları nasıl birleştirip yerli yerine koyuyoruz? Sonra da onlara et giydiriyoruz' diye buyurdu. Durum kendisine apaçık belli olunca: 'Biliyorum ki Allah her şeye kadirdir' demişti.*" (el-Bakara, 2/269)
Beşinci Misal: Bu da İbrahim el-Halil'in *–aleyhi's-selâm–* Rabbinden ölüleri nasıl dirilttiğini kendisine göstermesini istemesi ile ilgili kıssasıdır. Yüce Allah ona dört kuş kesmesini ve onları çevresinde bulunan dağlar üzerinde parça parça dağıtmasını, sonra da onlara seslenmesini emretti. Bu kuşların parçaları birbirine gelip kaynaşacak ve İbrahim'in *–aleyhi's-selâm–*yanına koşarak geleceklerdi. İşte bu hususta yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Hani İbrahim: 'Rabbim ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster' demişti. 'İnanmadın mı yoksa' diye buyurdu. O da: 'İnandım, fakat kalbimin mutmain olması için* (soruyorum.)*' demişti. Buyurdu ki: 'Dört kuş al, onları kendine alıştır. Sonra onların her bir parçasını bir dağın üzerine bırak. Sonra da onları çağır, koşarak sana gelirler. Bil ki Allah mutlak galibtir, Hâkimdir.*" (el-Bakara, 2/260)
İşte bunlar duyu organlarıyla hissedilebilen ve fiilen gerçekleşmiş örneklerdir. Bunlar ölülerin diriltilişinin mümkün olduğuna delil teşkil etmektedir. Meryem oğlu İsa'nın *–aleyhi's-selâm–*

mucizelerinden olmak üzere yüce Allah'ın izniyle ölüleri diriltttiğine ve onları kabirlerinden çıkarttığına daha önceden işaret etmiş bulunuyoruz.
Öldükten sonra dirilişin imkânsız olduğu iddiasının aklî delillerle çürütülmesi de iki şekilde söz konusudur:
1- Yüce Allah gökleri, yeri ve her ikisinde bulunanları yaratandır. Onları ilkin yoktan var eden, varlıklarını başlatan O'dur. İlkin yaratıkları yaratmaya kadir olan, onları tekrar yaratmaktan âciz değildir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Yaratıkları ilkin yoktan var eden, sonra da onu tekrar iâde eden O'dur ve bu O'na göre daha kolaydır.*" (er-Rûm, 30/27)
"*İlk yaratmaya başladığımız gibi, onu tekrar iâde ederiz. Üzerimize bir va'd olarak bunu mutlaka yapacağız.*" (el-Enbiyâ, 21/104)
Çürümüş kemiklerin diriltilmesini inkâr eden kimselere cevap verilmesini emrederek şöyle buyurmaktadır:
"*De ki: Onları ilk defa yaratan kim ise onları diriltecektir. O her türlü yaratmayı en iyi bilendir.*" (Yâsîn, 36/79)
2- Yeryüzü ölü, hareketsiz ve üzerinde yeşil hiçbir bitki bulunmadığı halde iken üzerine yağmur iner de sarsılır ve yeşerip dirilir. Orada göz alıcı her bir çiftten bitkiler çıkar. Ölümünden sonra yeri diriltmeye kadir olan elbetteki ölüleri de diriltmeye kadir olandır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Onun âyetlerinden biri de yeri kupkuru görmendir. Biz üzerine suyu indirdiğimizde sarsılır ve kabarır. Onu dirilten, şüphesiz ki ölüleri de diriltícidir. Çünkü O her şeye kadirdir.*" (Fussilet, 41/39)
"*Ve Biz gökten bereketli su indirdik. Onunla bahçeler ve biçilen taneler bitirdik ve tomurcukları üstüste binmiş büyük ve yüksek hurma ağaçları da kullara rızık olmak üzere* (bitirdik). *Ve Biz onunla ölmüş bir ülkeyi dirilttik. İşte çıkış da böyle olacaktır.*" (Kâf, 50/9-11)
Sapıklık taraftarı bazı kimseler, sapık iddialarda bulunarak kabir azabını, kabir nimetini inkâr etmişlerdir. Onlar vâkıa'ya aykırı olduğundan dolayı bunun mümkün olmadığını iddia ederler ve derler ki: Eğer ölünün kabri açılacak olursa, önceki hali nasılsa öylece görülecektir. Kabirde genişlik ya da darlık itibariyle hiçbir değişiklik tesbit edilmeyecektir.
Daha önceden âhiret gününe iman ile ilgili hususlar ele alınırken (b) fıkrasında kabir azabı ve kabir nimetinin sabit olduğuna delil teşkil eden nass'lar geçmiş bulunmaktadır.
Sahih-i Buharî'de İbn Abbâs *–radıyallahu anh–* yoluyla gelen hadîste şöyle dediği sabittir: "Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* Medine bahçe duvarlarından birisinin dışına doğru çıktı. Kabirlerinde azab gören iki kişinin seslerini işitti." Daha sonra hadisin geri kalan bölümünü zikretti. Hadîste belirtildiğine göre: "O kabir sahiplerinden birisi kendisini bevl'den kollamıyordu." Bir rivayette de "kendi bevlinden" şeklindedir. Diğeri ise "laf alıp götüren bir kimse idi" denilmektedir.
Duyular açısından bu iddianın batıl olduğuna gelince, uyuyan bir kimse rüyasında geniş, çok göz kamaştırıcı ve nimetlere mazhar olduğu bir yerde olduğunu yahut ta dar, sıkıntılı ve acı ve ızdırap çektiği bir yerde olduğunu görebilir. Kimi zaman bu gördüğü rüyanın etkisiyle uyanabilir. Bununla birlikte o odasında, yatağı üzerinde olduğu gibi görünür. Uyku ölümün benzeridir. Bundan dolayı yüce Allah uykuya da "vefat: ölüm" adını vermektedir:
"*Allah ölümleri vaktinde ruhları alır. Ölmeyeninkini de uykuda alır. Hakkında ölüm hükmünü verdiğini tutar, diğerini ise belirli bir süreye kadar salıverir.*" (ez-Zümer, 39/42)
Aklî bakımdan bu iddianın çürük olduğuna gelince: Uykuda olan bir kimse vâkıa'ya uygun hak bir rüya görebilir. Bazen Peygamber'i *–sallallahu aleyhi ve sellem–* dahi sıfatlarına uygun şekilde görebilir. Peygamber efendimizi sıfatlarına uygun şekliyle gören bir kimse, onu gerçekten görmüş demektir. Bununla beraber uyuyan kimse kendi odasında ve gördüğünden

uzakta olduğu halde yatağı üzerindedir. Bu husus dünya halleri açısından mümkün olduğuna göre, âhiret halleri açısından nasıl mümkün olmasın?
Bunu inkâr edenlerin ölünün kabri açılacak olursa, gömüldüğü haliyle görüleceğini, kabirde genişlik ya da darlık açısından hiçbir değişiklik olmayacağını ileri sürüp, bunu iddialarına dayanak yapmalarına gelince, buna çeşitli bakımlardan cevap verilebilir. Şöyle ki:
1- Evvelâ şeriatın getirdiği hükümlere bu gibi çürük şüphelerle karşı çıkmak doğru değildir. Bu şüphelerin sahibi eğer şeriatın getirdikleri üzerinde gerçekten düşünecek olursa, bu şüphelerinin batıl olduğunu da çok iyi anlayacaktır. Bir şair şöyle demiştir:
"*Nice doğru sözü ayıplayan kimse vardır ki,*
Onun hatâsı hastalıklı kavrayışıdır."
2- Berzah halleri duyu organlarıyla idrâk edilemeyen gayb işlerindendir. Eğer duyu organlarıyla idrâk edilseydi gayba iman edenlerle, gaybı inkâr edip iman etmeyi kabul etmeyenler birbirlerine eşit olurlardı.
3- Azab, nimet, kabrin genişliği ve darlığını sadece ölü idrâk eder, başkası değil. Bu da uyuyan bir kimsenin rüyasında kendisini sıkıntılı ve dar bir mekânda yahut ta geniş ve rahat bir yerde görmesi gibidir. Başkasına göre uyuyanda herhangi bir değişiklik yoktur. O kendi odasında, yatağı ile yorganı arasında bulunmaktadır. Peygamber'e *–sallallahu aleyhi ve sellem–* ashabı arasında bulunduğu halde vahiy geliyor, kendisi vahyi duyduğu halde ashabı o vahyi duymuyordu. Kimi zaman melek ona bir insan suretinde görünür, onunla konuşurdu. Sahabe ise ne o meleği görürler, ne de işitirlerdi.
4- Yaratılmışların idrâki yüce Allah'ın kendilerine verdiği imkânlar çerçevesinde sınırlıdır. Onların var olan her bir şeyi idrâk etmelerine imkân yoktur. Yedi sema, arz ve her ikisinde bulunanlar ile her şey yüce Allah'ı hamd ile gerçek manada tesbih etmektedirler. Yüce Allah bazen yarattıklarından dilediği kimselere onların tesbihlerini işittirir. Bununla birlikte bu gerçek bizim için perdelidir. İşte bu hususta yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Yedi gök, yer ve bunların içinde bulunanlar O'nu tesbih ederler. O'nu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız.*" (el-İsrâ, 17/44)
Şeytanlar ve cinler de aynı şekilde yeryüzünde gider, gelirler. Cinler Rasûlullah'ın *–sallallahu aleyhi ve sellem–* huzuruna gelmişler, onun Kur'ân okumasını dinlemişler, kulak vermişler. Uyarıcılar olarak kavimlerine geri dönüp, gitmişlerdir. Bununla birlikte onlar bizim tarafımızdan görünmezler. İşte bu hususta yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Ey Âdemoğulları! Şeytan ana ve babanızı, avret yerlerini kendilerine göstermek için üzerlerinden elbiselerini sıyırarak, cennetten çıkmalarına sebeb olduğu gibi, sakın sizi de fitneye düşürmesin. Çünkü o da, kabilesi de sizi, sizin kendilerini göremeyeceğiniz yerden görürler. Biz şeytanları, iman etmeyenlerin velileri kıldık.*" (el-A'râf 7/27)
İnsanlar var olan her bir varlığı idrak edemediklerine göre; gayb işlerinden olduğu sabit olup da kendilerinin idrak edemedikleri hususları inkâr etmeleri doğru bir iş değildir.

Altıncısı: Kadere İman

"Bir de hayrıyla, şerriyle kadere iman etmendir."
"Bu altı esasa delil yüce Allah'ın: "Yüzlerinizi doğu ve batı'ya döndürmeniz, iyilik demek değildir. Fakat asıl iyilik âhiret gününe, meleklere, kitaba, peygamberlere iman edenin… yaptığıdır." (el-Bakara, 2/177) *buyruğudur. Kaderin delili de yüce Allah'ın: "Çünkü Biz her şeyi bir kader ile yarattık."* (el-Kamer, 54/49) *buyruğudur."*
Kader, ezeldeki ilmine ve hikmetinin gereğine uygun olarak, yüce Allah'ın olacak bütün hususları takdir etmiş olması demektir.

Kadere İman Şu Dört Hususu Kapsar:

1- Yüce Allah'ın toplu olarak ve tafsilâtıyla ezelden ebede kadar -ister kendisinin fiilleriyle taalluk etsin, ister kullarının fiilleriyle taalluk etsin- herhangi bir fark söz konusu olmaksızın, her şeyi bildiğine iman etmek.

2- Yüce Allah'ın bunları Levh-i Mahfuz'a yazmış olduğuna iman etmek. İşte bu iki husus ile ilgili olarak yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*Bilmez misin ki Allah gökte ve yerde olan her şeyi bilir. Şüphesiz ki bütün bunlar bir kitaptadır. Gerçekten bu Allah'a çok kolaydır.*" (el-Hac, 22/70)

Sahih-i Müslim'de de Abdullah b. Amr b. el-Âs'dan *–radıyallahu anh–* şöyle dediği rivayet edilmektedir: Rasûlullah'ı *–sallallahu aleyhi ve sellem–* şöyle buyururken dinledim:

"*Allah gökleri ve yeri yaratmadan elli bin sene önce bütün mahlukatın kaderlerini yazmıştır.*"

3- Bütün kâinatın (meydana gelen olayların) ancak yüce Allah'ın meşieti ile meydana geldiğine iman etmek. Bunlar ister kendi fiilleriyle ilgili olsunlar, ister yaratıkların fiilleriyle ilgili olsunlar farketmez. Yüce Allah kendi fiilleriyle alakalı olanlar hakkında şöyle buyurmaktadır:

"*Rabbin, dilediğini yaratır ve seçer*" (el-Kasas, 28/68)

"*Allah dilediğini yapar*" (İbrahim, 14/27)

"*Döl yataklarında sizi nasıl dilerse öylece şekillendiren O'dur.*" (Âl-i İmrân, 3/6)

Yaratıkların fiilleri hakkında da yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*Allah dileseydi, elbette onları üzerinize saldırtır, sizinle savaşırlardı*" (en-Nisâ, 4/90)

"*Eğer Rabbin dileseydi, bunu yapamazlardı. Artık sen de onları iftiraları ile başbaşa bırak.*" (el-En'âm, 6/112)

4- Bütün varlıkların, oluşların hem bizzat kendileri, hem sıfatları, hem de hareketleriyle yüce Allah tarafından yaratılmış olduklarına iman etmek. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*Allah her şeyin yaratıcısıdır, O her şeye vekildir*" (ez-Zümer, 39/62)

"*Her şeyi yaratıp onu inceden inceye takdir ve tayin etmiştir.*" (el-Furkan, 25/2)

Yüce Allah peygamberi İbrahim'in *–aleyhi's-selâm–* kavmine: "*Halbuki sizi de yapıp ettiklerinizi de Allah yaratmıştır*" (es-Sâffât, 37/96) dediğini bize bildirmektedir.

Açıkladığımız şekliyle kadere iman etmek, kulun ihtiyarî fiillerinde bir meşîetinin ve bu fiillere yetecek bir kudretinin bulunmasına aykırı değildir. Çünkü hem şeriat, hem de vakıa kulun böyle bir imkâna sahip olduğuna delil teşkil etmektedir.

Şer'î delil: Yüce Allah insanın meşîeti hakkında: "*O halde dileyen Rabbine bir dönüş yolu edinsin*" (en-Nebe', 78/69); "*O halde tarlanıza dilediğiniz gibi varın.*" (el-Bakara, 2/223) diye buyurmaktadır.

Kudret (güç yetirebilmek) hakkında da şöyle buyurmaktadır:

"*O halde gücünüzün yettiği kadar Allah'tan korkun ve dinleyin, itaat edin*" (et-Teğâbun, 64/16)

"*Allah hiçbir kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemez. Kazandığı* (iyilik) *kendisine, yaptığı* (kötülük) *da onun aleyhinedir.*" (el-Bakara, 2/286)

Vâkıa'nın delâletine gelince: Her insan kendisinin bir meşîet (dileme, irade etme) ile bir kudretinin olduğunu, bunlarla istediğini yapıp yine bunlarla istemediğini terkettiğini bilmektedir. Yine insan, yürümek gibi kendi iradesiyle meydana gelen davranışları ile titreme gibi iradesi olmaksızın meydana gelen davranışları da ayırdedebilmektedir. Fakat kulun meşîeti ve kudreti yüce Allah'ın meşîet ve kudreti ile ortaya çıkmaktadır. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*Aranızdan dosdoğru yolda gitmek isteyenlere... Âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe de siz dileyemezsiniz.*" (et-Tekvîr, 81/28-29)

Diğer taraftan kainat bütünüyle yüce Allah'ın mülküdür, O'nun ilim ve meşîeti olmaksızın hiçbir şey O'nun mülkünde meydana gelmez.

Açıkladığımız şekilde kadere iman etmek, farzları terketmek yahut ma'siyetleri işlemek dolayısıyla kulun eline bir delil vermiş olmaz. Buna göre kulun bu gibi halleri için kaderi delil göstermesi çeşitli bakımlardan tutarsızdır:

1- Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*Müşrikler: 'Allah dileseydi, biz de, babalarımız da ortak koşmazdık. Hiçbir şeyi de haram kılmazdık.' diyeceklerdir. Onlardan öncekiler de azabımızı tadıncaya kadar işte böyle yalanladılar. De ki: 'Yanınızda bize çıkartıp, gösterebileceğiniz herhangi bir bilgi var mı? Siz ancak zanna uyuyorsunuz ve siz yalnızca yalan uyduranlarsınız.*" (el-En'âm, 6/148)

Eğer kader bunların lehine bir delil teşkil etmiş olsaydı, herhangi bir şekilde yüce Allah onlara azabını tattırmazdı.

2- Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*Müjdeleyici ve korkutucu peygamberler olarak* (o peygamberleri gönderdi) *ki insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı ileri sürecekleri bir delilleri kalmasın. Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.*" (en-Nisâ, 4/165)

Şâyet peygamberlere aykırı davrananlar lehine kader bir delil teşkil etmiş olsaydı, peygamberlerin gönderilmesiyle bu delilin ortadan kalkmaması gerekirdi. Çünkü peygamberlerin gönderilmesinden sonra onların peygamberlere aykırı davranmaları da yüce Allah'ın kaderiyledir.

3- Lafız Buharî'nin olmak üzere Buharî ve Müslim'in Ali b. Ebî Talib'den *–radıyallahu anh–* rivayetlerine göre Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* şöyle buyurmaktadır:

"*Cennet ya da cehennemden kalacağı yer yazılmamış sizden hiçbir kimse yoktur.*" Orada bulunanlardan birisi:

"O halde biz ameli terk etmeyelim mi?" diye sordu. Peygamber: "*Hayır, herkes için kolaylık sağlanmıştır.*" Daha sonra: "*Artık kim verir ve sakınırsa…*" (el-Leyl, 92/5) âyetini okudu. Müslim'in lâfzında da: "*Herkese, ne için yaratılmışsa o kolaylaştırılmıştır*" denilmektedir. Böylelikle Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* amelde bulunmayı emrederek kadere bel bağlayarak ameli terketmeyi yasaklamıştır.

4- Yüce Allah kula emir ve nehiyler vermiş ve ancak güç yetirebildiği şeylerle onu mükellef tutmuştur. O: "*O halde gücünüzün yettiği kadar Allah'tan korkun*" (et-teğâbun, 64/16) diye buyurduğu gibi: "*Allah hiçbir kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemez.*" (el-Bakara, 2/286) diye de buyurmaktadır.

Şâyet kul fiillerini işlemeye mecbur olsaydı, o takdirde kendisi için kurtulması mümkün olmayan, güç yetiremeyeceği şeylerle mükellef tutulmuş olurdu. Böyle bir şey ise batıldır. Bundan dolayı kul bilmeden, unutarak ya da zorlandığı için herhangi bir kötülük işleyecek olursa, mazur sayılacağından ötürü onun için günah söz konusu olmaz.

5- Yüce Allah'ın kaderi gizli bir sırdır. Kulun onu bilmesi ancak takdir olunan ve kudret çerçevesinde olan işin meydana gelişinden sonra mümkün olabilir. Kulun yapmak istediği iş ile ilgili iradesi o işi yapmasından öncedir. Buna göre onun yapmak istediği işi irade etmesi Allah'ın kaderi ile ilgili bilgisine dayalı değildir. Bu durumda kişinin kaderi delil olarak göstermesi söz konusu olmaz. Zira kulun bilmediği hususlarda lehine herhangi bir delil bulunması da mümkün değildir.

6- Bizler insanların dünya işlerinde kendilerine uygun düşen işlere yöneldiklerini, onları elde etmeye çalıştıklarını, onları bir kenara bırakarak uygun olmayan işlere yönelmediklerini, uygun işlere yönelmelerine karşılık da kaderi delil göstermediklerini görüyoruz. Peki aynı insan niçin dini ile ilgili hususlarda kendisine fayda veren şeyleri bırakıp zararlı olan şeylere yöneliyor, sonra da kaderi delil gösteriyor? Her iki işin durumu aynı değil midir?

Şimdi bu hususu bir örnekle açıklayalım: Bir insanın önünde iki yol bulunsa ve bunlardan birisi başından sonuna kadar anarşi, öldürme, talan, namus ve şereflerin ayaklar altına alınması, korku ve açlığın egemen olduğu bir ülkeye ulaşırken, diğeri ise başından sonuna kadar düzen, tam bir güvenlik, rahat bir geçim, namus, şeref ve haysiyetlere, mallara saygının

egemen olduğu bir düzenin bulunduğu ülkeye ulaştırıyor ise acaba insan bu iki yolun hangisini izler?
Elbetteki düzenin ve güvenliğin egemen olduğu ülkeye götüren ikinci yolu izleyecektir. Hiçbir zaman aklı başında bir insanın anarşinin ve korkunun egemen olduğu ülkeye götüren yolu izleyeceği ve bunun için de kaderi delil göstereceği düşünülemez. O halde âhiret ile ilgili hususlarda ne diye cennete değil de, cehenneme götüren yolu izlemekte ve bunun için kaderi delil göstermektedir?
Bir diğer örnek: Hastaya ilaç içmesi emredildiğinde canı istememekle birlikte bu ilacı içtiğini, kendisine zarar veren yemekten alıkonduğunda canı çekmekle birlikte o yemeği terkettiğini görüyoruz. Bütün bunları şifa bulmak ve esenliğe kavuşmak isteğiyle yapar. İlacı içmeyip, kendisine zarar veren yemeği yiyerek kaderi delil göstermesi mümkün değildir. Peki insan ne diye Allah ve Rasûlünün emrettiğini terketmekte ya da Allah ve Rasûlünün yasakladıklarını işlemekte, sonra da kaderi delil göstermektedir?
7- Terkettiği farzlara yahut işlediği ma'siyetlere karşılık kaderi delil gösteren bir kimseye, herhangi bir kimse bir haksızlıkta bulunup da malını alacak ya da herhangi bir hakkını çiğneyecek olup da ona karşı kaderi delil gösterir ve o kimseye: Sakın beni kınama, çünkü benim sana bu haksızlığım Allah'ın kaderinin bir gereğidir diyecek olursa, onun böyle bir gerekçesini kabul etmez. Peki başkasının kendisine yaptığı haksızlıklarda kaderin delil gösterilmesini kabul etmezken, yüce Allah'ın haklarını çiğnemesi halinde kaderi kendi lehine nasıl delil olarak gösterebilir?
Nakledildiğine göre mü'minlerin emiri Ömer b. el-Hattab'ın *–radıyallahu anh–* huzuruna el kesme cezasını haketmiş bir hırsız getirilir. O da elinin kesilmesini emredince, hırsız: Ağır ol ey mü'minlerin emiri der, çünkü ben Allah'ın kaderinin bir gereği olarak hırsızlık yaptım deyince, Ömer *–radıyallahu anh–* de: Bizler de ancak Allah'ın kaderinin gereği olarak senin elini kesebiliriz, diye cevap vermiştir.

Kadere İmanın Faydaları:

Kadere imanın pek büyük faydaları vardır. Bunların bazılarını şöylece sayabiliriz:
1- Sebeplerin yerine getirilmesi esnasında yüce Allah'a güvenip dayanmak ve sadece sebebe güvenmemek. Çünkü her şey yüce Allah'ın kaderi ile olur.
2- Kişi maksadının gerçekleşmesi halinde kendisini beğenmez. Çünkü o maksadın gerçekleşmesi yüce Allah'ın bir nimetidir ve O'nun takdir ettiği hayır sebepleri ve başarı sebepleri iledir. Kişinin kendisini beğenmesi ise bu nimete karşılık yüce Allah'a şükretmeyi unutturur.
3- Yüce Allah'ın kaderlerinden üzerinde cereyan eden şeylere karşılık ruhen huzurlu ve rahat olur. Sevdiği bir şeyi ele geçirmemekten dolayı ya da hoşuna gitmeyen bir şeyin meydana gelmesinden ötürü huzursuz olmaz. Çünkü bütün bunlar göklerin ve yerin mülkü kendisinin olan Allah'ın kaderi iledir ve olanın meydana gelmesi kaçınılmaz bir şeydir. İşte bu hususta yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*İster yeryüzünde, ister nefislerinizde meydana gelen her bir musibet mutlaka bizim onu yaratmamızdan önce o bir kitaptadır. Şüphesiz ki bu Allah'a çok kolaydır. Elinize geçiremediğinize tasalanmayasınız ve size verdiğine sevinmeyesiniz diye. Allah böbürlenip, kibirlenen kimseleri sevmez.*" (el-Hadid, 57/22-23)
Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* de şöyle buyurmaktadır:
"*Mü'minin işine hayret edilir. Çünkü onun bütün işleri hayırdır ve bu mü'min dışında hiçbir kimse için söz konusu değildir. Ona bir bolluk isabet ederse şükreder ve bu onun için bir hayır olur. Ona bir kötülük isabet ederse sabreder ve bu da onun için bir hayır olur.*" Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir.
Kader hakkında iki taife sapıtmış bulunmaktadır:

1- Bunların birincisi *Cebriye*'dir. Bunların görüşlerine göre kul amelini işlemeye mecburdur. Bu konuda onun herhangi bir irade ve kudreti yoktur.
2- *Kaderiye*: Bunlar da kul yaptığı işinde irade ve kudreti itibariyle bağımsızdır. Yüce Allah'ın meşîet ve kudretinin bu hususta herhangi bir etkisi yoktur; derler.
Birinci kesim olan Cebriye'nin görüşleri hem şer'î delillerle, hem de vâkıa ile çürütülür:
Şer'î Delil: Yüce Allah, kulun bir irade ve bir meşietinin olduğunu tesbit etmiş ve kulun amelini yine kula izafe etmiştir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*İçinizden kiminiz dünyayı istiyor, kiminiz de âhireti istiyordu*" (Âl-i İmrân, 3/152)
"*De ki: O Rabbinizden gelen haktır. Artık dileyen iman etsin, dileyen kâfir olsun. Gerçekten Biz zalimler için etrafını saran duvarları, kendilerini çepeçevre kuşatmış bir ateş hazırlamışızdır.*" (el-Kehf, 18/29)
"*Kim salih amel işlerse kendi lehine, kim de kötülük yaparsa kendi aleyhinedir. Rabbin kullarına asla zulmedici değildir.*" (Fussilet, 41/46)
Vâkıaya gelince: Her insan yemek, içmek, alışveriş gibi kendi iradesiyle yapmış olduğu ihtiyarî fiilleri ile sıtmadan dolayı titremek, duvardan düşmek gibi iradesi olmaksızın yapmak durumunda olduğu fiiller arasındaki farkı çok iyi bilir. O birinci tür işleri bizzat işleyip zorlama olmaksızın tercihi ve iradesi ile yaptığı halde, ikinci tür işlerde bir seçimi yoktur ve meydana gelen işleri iradesiyle istememiştir.
İkinci kesim olan Kaderiye'nin görüşleri de hem şer'î delillerle, hem de aklî delillerle çürütülmüştür.
Şer'î Deliller: Şanı yüce Allah her şeyin yaratıcısıdır ve her bir şey O'nun meşîeti ile meydana gelir. Yüce Allah Kitabında kulların fiillerinin kendi meşîetiyle meydana geldiğini belirterek şöyle buyurmaktadır:
"*Eğer Allah dileseydi, onlardan sonra gelenler kendilerine apaçık deliller geldikten sonra birbirlerini öldürmezlerdi. Fakat anlaşmazlığa düştüler de kimi iman etti, kimi de kâfir oldu. Eğer Allah dileseydi, birbirlerini öldürmezlerdi, fakat Allah dilediği şeyi yapar.*" (el-Bakara, 2/253);
"*Eğer Biz dileseydik, her nefse elbette hidayetini verirdik. Fakat benden sadır olan: 'Cehennemi bütünü ile cinlerden ve insanlardan elbette dolduracağım' sözü hak olmuştur* (yerini bulacaktır.)" (es-Secde, 32/13)
Aklî delile gelince: Kâinatın tümü yüce Allah'ın mülküdür. İnsan da bu kainatın bir parçasıdır. O halde o da yüce Allah'ın mülküdür. Mülk altında bulunan bir varlığın gerçek mâlikin mülkünde izni ve meşîeti olmaksızın tasarrufta bulunmasına da imkân yoktur.

Üçüncü Mertebe - İhsan

"Üçüncü mertebe de ihsandır. Bu da tek bir rükündür. İhsan, yüce Allah'a sen onu görüyormuşçasına ibadet etmendir. O'nu görmüyorsan dahi şüphesiz ki O seni görmektedir. Buna delil de yüce Allah'ın şu buyruklarıdır:
"Çünkü Allah sakınanlarla ve ihsan edicilerle beraberdir." (en-Nahl, 16/128)
"Ve o aziz ve rahim olana tevekkül et. O seni (teheccüde) kalkınca da görür, secde edenler arasındaki dolaşmanı da. Muhakkak O her şeyi işitendir, bilendir." (eş-Şuarâ, 26/217-220)
"Herhangi bir işte bulunsan, ona dair Kur'ân'dan bir şey okusan ve siz her ne yaparsanız, yapınız o işe daldığınızda Biz mutlaka üzerinize şahidiz." (Yûnus, 10/6)
Sünnetten delili de Ömer'den –radıyallahu anh– gelen meşhur Cebrail hadisidir. Ömer –radıyallahu anh– dedi ki: "Bizler bir gün Rasûlullah'ın –sallallahu aleyhi ve sellem– huzurunda oturuyorken ansızın elbiseleri oldukça beyaz, saçı oldukça siyah, üzerinde yolculuğun etkileri görülmeyen ve aramızdan kimsenin tanımadığı bir adam yanımıza çıkageldi. Nihayet Peygamber'in –sallallahu aleyhi ve sellem– önünde oturdu, dizlerini onun dizlerine dayadı, ellerini de kendi dizleri üzerine koyup dedi ki:

“Ey Muhammed! Bana İslâm’dan haber ver.” Rasûlullah –sallallahu aleyhi ve sellem– şöyle buyurdu:
“İslâm, Allah’tan başka hiçbir ilâh olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın Rasûlü olduğuna şehâdet getirmen, namazı kılman, zekâtı vermen, ramazan orucunu tutman ve eğer ona yol bulabilecek olursan Beyt’i haccetmendir.” Adam:
“Doğru söyledin” dedi. Biz de ona hayret ettik. Hem ona soru soruyor, hem de onu tasdik ediyordu. Daha sonra bu adam:
“Öyleyse bana imanın ne olduğunu bildir” dedi. Peygamber şöyle buyurdu:
“(İman) Allah’a, meleklerine, kitaplarına, rasûllerine ve âhiret gününe iman etmen, bir de hayrı ile şerri ile kadere iman etmendir” buyurdu. Adam:
“Doğru söyledin” dedi. “O halde bana İhsandan haber ver.” Peygamber şöyle buyurdu:
“(İhsan) Allah’a O’nu görüyormuşsun gibi ibadet etmendir. Sen O’nu görmesen dahi, O seni görür.” Yine adam:
“O halde bana saatten haber ver” dedi. Peygamber şöyle buyurdu:
“Hakkında kendisine soru sorulan kişi, soru sorandan daha bilgili değildir.” Adam:
“O halde bana onun alâmetlerinden haber ver.” Peygamber şöyle buyurdu:
“Cariyenin efendisini doğurması, çıplak ayaklı, elbisesiz, fakir ve koyun çobanı kimselerin uzun bina yapmakta biribirleriyle yarıştıklarını görmendir.”
(Ömer) dedi ki: Adam daha sonra gitti. Uzun bir süre böylece kaldık. (Peygamber) şöyle buyurdu:
“Ey Ömer! Soru soranın kim olduğunu biliyor musun?” Ben:
“Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dedim.” Şöyle buyurdu:
“Bu Cebrail’dir. Dininizin emirlerini sizlere öğretmek üzere size geldi.”
İhsan kötülük yapmanın zıttıdır. Bu da kişinin maruf olanı cömertçe işlemesi, rahatsızlık verecek şeylerden uzak durmasıdır. Malında, makam ve mevkiinde, ilim ve bedeninde Allah’ın kulları için ma’ruf olan işleri cömertçe yapmasıdır.
Malını infak eder, ondan sadaka verir, zekât verir. Mal ile yapılan ihsanların en faziletli türü zekâttır. Çünkü zekât İslâm’ın esaslarından ve onun pek büyük kurumlarından birisidir. Zekâtsız kişinin müslümanlığı tamam olmaz. Yapılan harcamalar arasında yüce Allah’ın en sevdiği harcama çeşidi odur. Bundan sonra ise insanın eşine, annesine, babasına, zürriyetine, kardeşlerine, din kardeşlerine, kız kardeşlerine, amcalarına, halalarına, teyzelerine ve diğer bütün akrabalara sağlamakla yükümlü olduğu nafakadır. Bundan sonra ise yoksullara ve ilim ehli gibi sadaka almaya ehil diğerlerine verilen sadakadır.
Makam ve mevkide ma’rufu (iyiliği) yapmaya gelince, şunu bilelim ki insanların mertebeleri çeşitlidir. Kimisinin yöneticiler nezdinde bir değeri vardır. Bu durumda insan kendi değerini başkalarının iyiliği için kullanır. İşte böyle birisine bir adam gelip yöneticinin nezdinde kendisine şefaatte (iltimasta) bulunmasını ister. O da ya ona gelebilecek bir zararı önlemek yahut ta ona bir hayır sağlamak maksadı ile bir şefaatte bulunur.
İlmiyle iyilikte bulunmaya gelince, bu da kişinin Allah’ın kullarına bildiklerini cömertçe öğretmesi ile olur. Bu iş ya ders halkalarında yahut genel ve özel meclislerde ilmi öğretmekle gerçekleşir. Hatta bir kimse bir kahvede bulunacak olursa, insanlara bir şeyler öğretmesi şüphesiz ki hayır ve ihsan türündendir. Genel bir mecliste bulunan bir kimsenin insanlara bir şeyler öğretmesi de hayırdır. Ancak bu hususta hikmetli davranmak icab eder. Nerede oturursa hemen insanlara vaazetmek ve onlara konuşmalar yapmak suretiyle insanların sıkılmasına sebeb olmamak gerekir. Çünkü Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* vaaz için Ashab-ı Kiram’ın uygun zamanlarını kollar ve bu işi gereğinden fazla yapmazdı. Çünkü nefisler usanır ve sıkılırlar. Usandığı takdirde gücünü kaybeder, zayıflar. Hatta çokça kalkıp konuşanlar sebebiyle hayırdan hoşlanmayacak hale dahi gelebilir.
İnsanlara bedenen ihsanda bulunmaya gelince, Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* şöyle buyurmuştur:

“*Bir adama bineğine binmek üzere yardım edip de onu bineğine bindirmen yahut ta onun üzerine eşyasını kaldırman da bir sadakadır.*”

İşte bir adama yardım edip, onunla beraber eşyasını kaldırmak yahut ta ona yol göstermek ya da buna benzer hususların hepsi ihsan kapsamı içerisindedir. Bunlar Allah’ın kullarına yapılan iyiliklerdir.

Allah’a ibadette ihsanı ele alacak olursak: O, Allah’a O’nu görüyormuşsun gibi ibadet etmen demektir. Peygamber’in *–sallallahu aleyhi ve sellem–* da buyurduğu gibi. Böyle bir ibadet yani insanın Rabbine O’nu görüyormuş gibi ibadet etmesi istekle ve şevkle yapılır. İsteyerek ve şevk duyarak yapılan ibadet dolayısıyla insanın ruhunda böyle bir ibadeti yapma arzusu duyulur. Zira o bu yolla sevdiği ve arzuladığı bir şeyi elde etmeye çalışır. Çünkü o Rabbine O’nu görüyormuşçasına ibadet eder. Böylelikle O’na yönelir, O’na döner, O’na yakınlaşmaya çalışır. O her türlü eksiklikten yüce ve münezzehtir.

“*Sen O’nu görmüyorsan dahi, şüphesiz ki O seni görür.*” Bu tür ibadet kaçış ve korku saikıyle yapılan bir ibadettir. Bundan dolayı böyle bir ibadet ihsanın ikinci mertebesidir. Şâyet yüce Allah’a O’nu görüyormuş ve O’nun rızasını istiyormuşcasına ibadet edemiyorsan, nefsini O’na kavuşmak için teşvik edemiyorsan, o halde O seni görüyormuşcasına O’na ibadet et. Böylelikle O’ndan korkan, azab ve cezasından kaçan kimsenin ibadeti gibi O’na ibadet etmiş olursun. Bu ise Erbab-ı Sülûk’ün kanaatine göre birinci dereceden daha aşağıdadır. Yüce Allah’a ibadet İbnu’l-Kayyim’in (Allah’ın rahmeti üzerine olsun) dediği gibidir:

“Rahman’a ibadet, O’nu sevmenin en ile derecesidir; O’na ibadet edenin zilleti ile birlikte. İşte bunlar iki rükündür.”

Buna göre ibadet şu iki husus üzerine yükselir: Sevginin en ileri derecesiyle, zilletin en ileri derecesi.

Sevgi ile yüce Allah’ın rızası istenir. Zillet ile de korku ve azabtan kaçış söz konusu olur. İşte yüce Allah’a ibadette ihsan da budur.

İnsan yüce Allah’a bu şekilde ibadet edecek olursa, yüce Allah’a karşı da ihlâslı olur. İbadetini riyakârlık ya da başkalarının işitmesi için yapmaz, insanların övmesini düşünmez. İnsanlar onun ibadetini ister bilsinler, ister bilmesinler hepsi onun için bir olur. O, durum ne olursa olsun, ibadetinde ihsan edicidir. Hatta ihlâsın tamamlayıcı bir unsuru da insanın yaptığı ibadetini sair insanların görmemesine ve Rabbine karşı yaptığı ibadetinin bir sır olarak kalmasına özellikle dikkat eder. Bundan bu ibadetinin açıkça yapılmasında müslümanların ya da İslâm’ın bir maslahatının bulunması hali müstesnâdır.

Meselâ kendisine uyulan ve başkaları tarafından tâbi olunan bir kimse olması, bu ibadetini ışığında yürüyecekleri bir aydınlatıcı kabul etmeleri için, ibadetini insanlara açıklaması ya da kendisi, arkadaşları, ona denk kimseler ve yakınları kendisine uysunlar diye ibadetini açığa vurmak istiyorsa bunda bir hayır vardır. Hatta sözü edilen bu maslahat bazen ibadeti gizleme maslahatından daha faziletli ve daha yüce de olabilir. Bundan dolayı yüce Allah mallarını gizli ve açık olarak infak edenlerden övgüyle söz etmektedir.

Buna göre eğer ibadeti gizlice yapmak daha uygun, kalbe daha faydalı, insana daha huşu verici, yüce Allah’a daha çok yöneltici olursa ibadetlerini gizlerler. Şâyet ibadetlerini açıklamakta İslâm’ın şer’î hükümlerinin açığa vurulması suretiyle İslama ve bu işi yapana uymak suretiyle müslümanlara bir fayda sağlıyor ise ibadetlerini açıktan yaparlar.

Mü’min ibadetinde daha uygun olanı, daha faydalı olanı gözetir. İbadetinde daha uygun ve daha faydalı olan ne varsa elbette ki o, daha mükemmel ve daha faziletlidir.

Üçüncü Esas
Kulun Peygamberini Bilmesi

“Üçüncü esas: Peygamberiniz Muhammed’i –sallallahu aleyhi ve sellem– bilmektir. Onun adı Muhammed olup geriye doğru atalarının adı sırasıyla şöyledir: Abdullah, Abdu’l-Muttalib ve

Hâşim. Hâşim, Kureyş'tendir. Kureyş de Araplardandır. Araplar da İbrahim el-Halil'in oğlu İsmail'in soyundandırlar. Ona ve Peygamberimize salât ve selâmlar olsun.
Altmış üç yıl yaşadı. Kırk yaşında peygamber oldu. Yirmi üç yıl nebi ve rasûl olarak görev yaptı. "İkra': Oku" buyruğu ile ona nübuvvet verildi. "el-Muddessir" hitabı ile de rasûl oldu. Doğup yetiştiği şehir Mekke'dir. Medine'ye hicret etmiştir. Yüce Allah onu şirkten korkutup uyarmak ve tevhide davet etmek için göndermiştir."
Yani insanın bilmesi gereken üç esas, kulun Rabbini, dinini ve peygamberini bilmesidir. Kulun Rabbini ve dinini bilmesine dair açıklamalar daha önceden geçmiş bulunmaktadır. Peygamber'i *–sallallahu aleyhi ve sellem–* bilmek ise üç hususu kapsar.
1- Peygamber'in nesebini bilmek: O insanlar arasında nesebi en şerefli olandır. O Haşimî, Kureyşî ve Arabî'dir. Onun adı Muhammed'dir. Babasının adı Abdullah, onun babası Abdu'l-Muttalib, onun babası Hâşim'dir...
2- Yaşını, doğum yerini, hicret ettiği yeri bilmek: Müellif -Allah Ona Rahmet Etsin- bunları: "Altmış üç yıl yaşadı. Mekke'de doğdu, Medine'ye hicret etti." sözleriyle açıklamış bulunmaktadır. Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* Mekke'de doğmuş ve orada elli üç yıl kalmıştır. Daha sonra Medine'ye hicret etmiş, orada da on yıl yaşamıştır. Sonra da hicretin onbirinci yılında Rabîul-evvel ayında orada vefat etmiştir.
3- Onun yirmi üç yıllık peygamberlik hayatını bilmek: Yüce Allah kırk yaşında iken ona vahiy göndermiştir. Nitekim şairlerinden birisi şöyle demiştir:
"*Ömründen kırk yıl geçince aydınlattı,*
Peygamberlik güneşi Ramazan ayında."
4- Hangi buyrukla ona nübuvvet, hangi buyrukla ona risalet verildiğini bilmek: Peygamber'in *–sallallahu aleyhi ve sellem–* üzerine yüce Allah'ın: "*Yaratan Rabbinin adıyla oku. O insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku, Rabbin kerim olandır. O kalemle* (yazmayı) *öğretendir. İnsana bilmediğini öğretti.*" (el-A'lâk, 96/1-5) buyruğu üzerine indirilince, ona nübuvvet verilmiş oldu. Daha sonra da yüce Allah'ın: "*Ey bürünüp, örtünen! Kalk ve artık uyar ve yalnız Rabbini yücelt. Elbiseni temizle! Pisliklerden uzak dur. Yaptığın iyiliği çok görerek minnet etme, Rabbin için sabret.*" (el-Müddessir, 74/1-7) buyrukları üzerine indirilince de ona risalet verilmiş oldu. O da kalkıp uyardı ve yüce Allah'ın emrini yerine getirdi.
İlim ehlinin söylediklerine göre rasûl ile nebi arasındaki fark şudur: *Nebi,* kendisine bir şeriat vahyedilmekle birlikte o şeriatı tebliğ etme emri verilmeyendir. *Rasûl* ise yüce Allah'ın kendisine şeriat vahyettiği ve onu tebliğ etmesini, gereğince de amel etmesini emrettiği kimsedir. Buna göre her rasûl bir nebidir, fakat her bir nebi rasûl değildir.
5- Onunla neler gönderildiğini ve niçin gönderildiğini bilmek: Yüce Allah'ı tevhid etmek ve emrolunanları yapıp yasak kılınanları terketmeyi ihtiva eden şeriat ile gönderilmiştir. Allah onu âlemlere rahmet olmak, onları şirkin, küfrün ve cehaletin karanlıklarından ilim, iman ve tevhidin aydınlığına çıkarmak üzere göndermiştir. Bu yolla Allah'ın mağfiret ve rızasına nail olabilsinler, O'nun azab ve gazabından kurtulabilsinler.
O insanları şirkten korkutup azabı dolayısıyla uyarmak, rubûbiyet, ulûhiyet, isim ve sıfatlarında da yüce Allah'ı tevhide davet etmek üzere gönderilmiştir.
"Bunlara delil yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: "Ey örtünüp, bürünen (Peygamber)! Kalk ve artık uyar ve yalnız Rabbini yücelt. Elbiseni temizle, pisliklerden uzak dur. Yaptığın iyiliği çok görerek minnet etme, Rabbin için sabret." (el-Muddessir, 74/1-7)
Yüce Allah'ın: "Kalk ve artık uyar" buyruğunun anlamı, şirkten korkutup uyarmak ve tevhide davet etmek demektir."Ve yalnız Rabbini yücelt" tevhid ile O'nu ta'zim et. "Elbiseni temizle" yani amellerini şirkten arındır. "Pisliklerden uzak dur" buyruğunda geçen pislikler ise putlardır. Onlardan uzak durmak ise putları ve putperestleri terk edip, onlardan uzak kalmak demektir.
O, bu emre uyarak on yıl süreyle tevhide davet etti. On yıldan sonra da semâvatâ yükseltildi. (Mi'rac)"

Yüce Allah el-Muddessir sûresindeki bu buyruklar ile tam bir gayret ile ilâhî emirleri yerine getirmesini buyurmakta, insanları şirkten korkutup, uyarmasını, ondan sakındırmasını istemektedir. Bu âyetlerin tefsirini müellif *-Allah Ona Rahmet Etsin-* yapmış bulunmaktadır.
Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* on yıl süre ile yüce Allah'ı tevhide ve yalnızca O'na ibadet etmeye davet etti.

Mirac:

"*Urûc*" yükselmek demektir. Yüce Allah'ın: "*Melekler de, ruh da oraya miktarı ellibin yıl olan bir günde yükselir* (urûc eder.)" *(el-Meâric, 70/4)* buyruğundaki "yükselir" ifadesi de bu kökten gelmektedir.
Mi'râc, Peygamber'in *–sallallahu aleyhi ve sellem–* yüce Allah'ın Mekke'den, Medine'ye hicret etmeden önce kendisine lütfetmiş olduğu pek büyük özelliklerinden birisidir.
Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* Kâbe'de el-Hicr diye bilinen yerde uyumakta iken birisi gelip boğazından karnının alt tarafına kadar olan bölümü yardı, sonra kalbini çıkartıp, onu hikmet ve iman ile doldurdu. Bu da ileride ifa edeceği görevler için bir hazırlıktı. Daha sonra katırdan daha alçak, eşekten daha yüksek ve Burak adı verilen beyaz bir binek getirildi, bu binek adımını gözünün gördüğü en uzak noktaya koyar, yol alırdı. Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* beraberinde Cibril-i Emin olduğu halde bu bineğe bindi. Beytu'l-Makdis'e vardığında indi, peygamberlere imam olarak namaz kıldırdı. Bütün peygamberler de onun arkasında namaz kıldılar. Böylelikle Rasûlullah'ın *–sallallahu aleyhi ve sellem–* fazileti, şerefi ve kendisine uyulan bir imam (önder) olduğu ortaya çıkmış oluyordu.
Daha sonra Cibril onu alıp dünya semasına onunla yükseldi. Kapının açılmasını istedi, "Kim o?" diye sorulunca, Cebrail: "Cebrail" dedi. "Beraberinde kim var?" diye sorulunca, "Muhammed" diye cevap verdi. "Ona risalet verildi mi?" diye sorulunca, "Evet" dedi. Bu sefer: Sefa geldi, hoş geldi denildi ve ona semanın kapısı açıldı. Orada Âdem'i *–aleyhi's-selâm–* buldu. Cebrail ona: "Bu senin baban Âdem'dir, ona selâm ver" dedi. Peygamber ona selâm verdi, o da selâmını aldı ve: "Salih evlâdıma, salih Peygamber'e merhaba" dedi. Âdem'in sağ tarafında soyundan gelen bahtiyar kimselerin ruhları, sol tarafında ise bedbaht kimselerin ruhları vardı. O bakımdan sağ tarafına baktı mı sevinir ve güler, sol tarafına baktı mı ağlardı.
Daha sonra Cebrail onunla ikinci semaya çıktı ve semanın kapısının açılmasını istedi... Orada teyze çocukları olan Yahya ve İsa'yı (ikisine de salât ve selâm olsun) buldu. Cebrail dedi ki: "Bunlar da Yahya ve İsa'dır, her ikisine de selâm ver." O da onlara selâm verdi, onlar da selâmını alıp: "Salih kardeş ve salih peygambere merhaba." dediler.
Daha sonra Cebrail onunla üçüncü semaya çıktı. Semanın kapısının açılmasını istedi… Orada Yusûf'u *–aleyhi's-selâm–* buldu. Cebrail: "Bu Yusûf'tur, ona da selâm ver." dedi. O da ona selâm verdi, selâmını aldı ve: "Salih kardeşe ve salih peygambere merhaba" dedi.
Daha sonra Cebrail onu dördüncü semaya çıkardı. Semanın kapısının açılmasını istedi… Orada da İdris'i *–aleyhi's-selâm–* buldu. Cebrail: "Bu İdris'tir, ona selâm ver" dedi. O da selâmını aldı ve: "Salih kardeşe, salih peygambere merhaba" dedi.
Sonra Cebrail onu beşinci semaya çıkardı. Semanın kapısının açılmasını istedi... Orada da Musa'nın *–aleyhi's-selâm–*kardeşi İmrân oğlu Harun'u buldu. Cebrail: "Bu Harun'dur, ona selâm ver" dedi. Ona selâm verdi, o da selâmını alıp: "Salih kardeşe, salih peygambere merhaba" dedi.
Daha sonra Cebrail onunla altıncı semaya çıktı. Kapının açılmasını istedi… Orada Musa'yı *–aleyhi's-selâm–* buldu. Cebrail: "Bu Musa'dır, ona selâm ver" dedi. Ona selâm verdi, o da selâmını aldı ve: "Salih kardeşe, salih peygambere merhaba" dedi. Yanından gidince Musa ağladı, niye ağlıyorsun? denilince şöyle dedi: "Çünkü benden sonra peygamber olarak gönderilen bu gencin ümmetinden cennete girecek olanlar, benim ümmetimden cennete

girecek olanlardan daha fazla olacaktır." Musa'nın *–aleyhi's-selâm–* bu ağlayışı Muhammed'in *–sallallahu aleyhi ve sellem–* ümmetini kıskandığından değil, kendi ümmetinin nail olamadığı üstün faziletlerden dolayı idi.
Daha sonra Cebrail onu yedinci semaya çıkardı. Kapının açılmasını istedi… Orada Halilu'r-Rahman İbrahim'i *–aleyhi's-selâm–* buldu. Cebrail: "Bu senin atan İbrahim'dir, ona selâm ver" dedi. "Peygamber ona selâm verdi, o da selâmını aldı" ve: "Salih evlâd ve salih peygambere merhaba" dedi.
Cebrail'in *–sallallahu aleyhi ve sellem–* Rasûlullah'ı *–sallallahu aleyhi ve sellem–* bu peygamberlerin yanına götürmesi, ona bir ikram, onun şerefini ve faziletini ortaya çıkarmak içindi.
İbrahim el-Halil *–aleyhi's-selâm–* sırtını yedinci semadaki Beyt-i Ma'mur'a dayamıştı. Sözü geçen bu Beyt-i Ma'mur'a günde yetmiş bin melek girer, orada Allah'a ibadet eder, namaz kılar, sonra çıkarlar. İkinci gün sayılarını Allah'tan başka hiç kimsenin bilemediği onların dışında başka melekler gelir.
Daha sonra Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* Sidretu'l-Müntehâ'ya kadar yükseltildi. Yüce Allah'ın emri ile orayı bürüyen güzellikler ve göz kamaştırıcı harkulâdelikler bürüdü. Öyle ki hiç kimse onun güzelliğini anlatamaz. Daha sonra yüce Allah, Muhammed'e *–sallallahu aleyhi ve sellem–* bir gün ve bir gecede olmak üzere elli vakit namaz farz kıldı. Peygamber buna teslimiyetle razı oldu. Semavattan inip de yolu Musa'nın *–aleyhi's-selâm–* yanından geçince, ona: "Rabbin ümmetine ne farz kıldı?" diye sordu. O, bir günde elli vakit namaz deyince, Musa *–aleyhi's-selâm–* şöyle buyurdu: "Senin ümmetinin buna gücü yetmez. Senden önce ben insanları denedim. İsrailoğullarından çok zorluklarla karşılaştım. Rabbine dön de ümmetin için yükünü hafifletmesini dile." Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* der ki: "Ben de geri döndüm, üzerimden on vakit namaz kaldırıldı." Peygamber bu şekilde Rabbine birkaç defa müracaat etti ve nihayet farz namaz sayısı beşte karar buldu. Bir münadi: "Ben farz kıldığım şeyi gerçekleştirdim, kullarıma da (yüklerini) hafiflettim" diye seslendi.
Bu gecede Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* cennete girdirildi. Orada inciden çadırlar bulunduğunu, toprağının miskten olduğunu gördü. Daha sonra Rasûlullah *–sallallahu aleyhi ve sellem–* semavâttan indi, sabahın alaca karanlığında Mekke'ye geri döndü ve orada sabah namazını edâ etti.

Hicret:

"Peygamber'e –sallallahu aleyhi ve sellem– beş vakit namaz farz kılındı. Mekke'de üç yıl (beş vakit) namaz kıldı. Daha sonra da Medine'ye hicret etmekle emrolundu."
Daha önce Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* dört rek'atlik farzları Medine'ye hicret edinceye kadar ikişer rek'at olarak kılardı. Bu iki rek'at seferde öylece kaldı, fakat ikamet halinde kılınan namaza fazla rek'atler ilâve edildi.
Yüce Allah peygamberi Muhammed'e *–sallallahu aleyhi ve sellem–* Medine'ye hicret etmesini emretti. Çünkü Mekke'liler davetini ayakta tutmasını engelliyorlardı. Peygamber'in *–sallallahu aleyhi ve sellem–*, peygamber olarak gönderilişinin onüçüncü yılı Rabîul-evvel ayında vahyin ilk yeri, Allah'ın ve Rasûlünün en çok sevdiği belde olan Mekke'den, Medine'ye muhâcir olarak gelmiş oldu. Allah Rasûlü onüç yıl Mekke'de Rabbinin risaletini tebliğ edip insanları basiret üzere O'nun yoluna davet ettiği halde, Kureyş'in çoğunluğundan ve onların ileri gelenlerinden davetinin reddedilmesi, ondan yüz çevirmek, Allah Rasûlüne ve ona iman edenlere pek ağır eziyet ve işkenceler dışında hiçbir karşılık bulamadığı onüç yıllık bir zaman kaldıktan sonra, Rabbinin izniyle Mekke'den muhacir olarak ayrıldı.
Mekke'lilerin iman edenlere yaptıkları sonunda, Peygamber'in *–sallallahu aleyhi ve sellem–* öldürülmesi için bir suikast planı hazırlayıp, uygulamak noktasına kadar gelmişti.

Şöyle ki onların ileri gelenleri Daru'n-Nedve'de toplanmış ve ashabının Medine'ye hicret etmekte olduğunu görmeleri üzerine Rasûlullah'a ne yapacakları konusunda görüş alışverişine koyulmuşlardı. Çünkü onun da mutlaka oraya gideceğini ve artık kendi çocuklarını ve hanımlarını korudukları şekilde onu da koruyacaklarına dair bey'at edip, söz veren ensarın, mutlaka ona yardım ve destek vereceğine kesinlikle inanmışlardı.

Allah'ın düşmanı Ebu Cehil dedi ki: "Uygun olan şu ki; her kabileden güçlü, kuvvetli bir genç bulalım ve onların her birisine keskin bir kılıç verelim. Sonra da bunlar Muhammed'e bir elden hücum ederek, onu öldürsünler. Böylelikle biz ondan kurtulmuş oluruz. Bu suretle onun öldürülmesinin sorumluluğu bütün kabileler arasında paylaşılmış olur. Dolayısıyla Abd-i Menaf oğulları –Peygamber'in *–sallallahu aleyhi ve sellem–* aşireti– kendi kavimlerini teşkil eden bütün kabilelere karşı savaşamayacaklardır. Bu durumda diyet almaya razı olacaklar, biz de onlara diyet veririz."

Yüce Allah müşriklerin ne yapmak istediklerini peygamberine bildirdi ve ona hicret etmek için izin verdi. Ebû Bekr *–radıyallahu anh–* de daha önceden Medine'ye hicret etmek üzere hazırlanmış bulunuyordu. Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* ise kendisine: "Acele etme, çünkü yüce Allah'ın hicret için bana izin vereceğini umarım" demişti. Bunun üzerine Ebû Bekr *–radıyallahu anh–* de, Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* ile birlikte hicret etmek maksadıyla hicretini ertelemişti.

Âişe *–radıyallahu anhâ–* dedi ki: Bizler günün ortasında öğle sıcağında Ebû Bekr'in evinde bulunuyorken, bir baktık; Allah Rasûlü yüzünü örtmüş olduğu halde kapının ağzında duruveriyor. Ebû Bekr: "Babam, anam ona feda olsun. Allah'a yemin ederim, bu saatte ancak önemli bir iş için gelmiş olmalıdır" dedi. Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* girdi ve Ebû Bekr'e: *"Yanında bulunanları dışarı çıkart"* buyurdu. O da: "Anam, babam sana feda olsun. Bunlar senin ehlindir" dedi. Bunun üzerine Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* şöyle buyurdu: *"Yüce Allah bana (Mekke'den) çıkma iznini verdi."* Ebû Bekr: "Ben de seninle beraber olacak mıyım, ey Allah'ın Rasûlü?" diye sorunca, Peygamber: *"Evet"* dedi. "Ey Allah'ın Rasûlü, o halde benim şu iki devemden birisini al" dedi. Peygamber: *"Parasıyla"* diye buyurdu ve sonra Allah Rasûlü ile Ebû Bekr birlikte çıktılar. Sevr dağındaki mağarada üç gün kaldılar. Ebû Bekr'in oğlu Abdullah da onların yanında kalıyordu. Abdullah zeki ve uyanık bir gençti. Gecenin son saatlerinde Mekke'ye gider ve Kureyş'liler arasında sabahı ederdi. Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* ve beraberindeki arkadaşı ile ilgili duyduğu haberleri iyice beller ve sonra da karanlığın bastırdığı bir vakitte duyduklarını gider onlara iletirdi.

Kureyş'liler Peygamber'i *–sallallahu aleyhi ve sellem–* her tarafta aramaya koyuldular. Peygamber'e *–sallallahu aleyhi ve sellem–* yetişmek için her yola başvurdular. Sonunda her ikisini ya da onlardan birisini getirecek olana yüz deve ödül koydular. Ancak Allah onlarla beraberdi, inayetiyle onları koruyor ve onları himaye ediyordu. Nihayet Kureyş mağaranın kapısına kadar gelip dayandıkları halde onları göremediler. Ebû Bekr *–radıyallahu anh–* dedi ki: "Bizler mağarada bulunuyor iken Peygambere: "Onlardan birisi ayak uçlarına bakacak olursa, şüphesiz bizi görecektir" dedim, o da şöyle buyurdu: *"Üzülme, muhakkak Allah bizimle beraberdir. Üçüncüsü Allah olan iki kişi hakkında ne düşünürsün, ey Ebû Bekr?"* dedi.

Nihayet onların takiplerinin ardı arkası bir parça kesilince, üç gün sonra sahil yolunu takip ederek Medine'ye doğru gitmek üzere mağaradan çıktılar.

Medine'de bulunan muhacir ve ensar Rasûlullah'ın *–sallallahu aleyhi ve sellem–* kendilerine gelmek üzere yola koyulduğunu haber alınca, hergün sabahleyin (Medine dışındaki kara taşlık olan) el-Harre denilen yere çıkıyorlar ve Rasûlullah *–sallallahu aleyhi ve sellem–* ile arkadaşının gelişini bekliyorlardı. Bu bekleyişleri güneş sıcağı bastırıncaya kadar devam ediyordu. Rasûlullah'ın *–sallallahu aleyhi ve sellem–* Medine'ye geldiği gün güneşin yükseldiği ve sıcağın arttığı bir sırada Medine'liler evlerine dönmüş bulunuyorlardı. O sırada

yahudilerden bir adam Medine'nin burçlarından birisine ihtiyacı sebebiyle çıkmış, bir yerlere bakıyordu. Rasûlullah'ın *–sallallahu aleyhi ve sellem–* ve arkadaşının serabın arkalarından kendilerini sürüklediğini ve gelmekte olduklarını görünce, sesinin çıkabildiği kadar şöylece seslenmekten kendisini alıkoyamadı: "Ey Arablar! İşte sizin nasibiniz, sizin beklediğiniz gücünüz, şan ve şerefiniz geliyor."

Müslümanlar Rasûlullah'ı *–sallallahu aleyhi ve sellem–* karşılamak üzere harekete geçtiler. Allah Rasûlünü ta'zim ve ona saygılarını ifade etmek, onun uğrunda cihad etmeye, onu savunmaya hazır olduklarını bildirmek üzere de silahlarını aldılar. el-Harre'nin dış taraflarında onu karşıladılar. Peygamber onlarla birlikte sağ tarafa doğru yol aldı ve Kuba'da Amr b. Avf Oğulları nezdinde konakladı. Orada birkaç gece kaldı ve Kuba mescidini inşa etti. Beraberindekilerle daha sonra Medine'ye gitmek üzere yola koyuldu. Diğerleri ise yollarda onu karşılıyorlardı. Ebû Bekr *–radıyallahu anh–* dedi ki: Biz Medine'ye vardığımızda insanlar yola çıktılar, gençler ve hizmetçiler de evlerin damlarında hep birlikte 'Allahu Ekber Rasûlullah geldi, Allahu Ekber Muhammed geldi' diye bağırıyorlardı."

"Hicret: Şirk diyarından, İslâm ülkesine geçmektir. Şirk diyarından, İslâm ülkesine hicret etmek bu ümmet üzerine bir farzdır ve kıyametin kopacağı vakte kadar bu farz kalmaya devam edecektir."

Hicret, sözlükte terk etmek demek olan "hecr"den alınmıştır.

Şer'î bir terim olarak *hicret* müellif *-Rahmetullahi Aleyh-*'in dediği gibi: "Şirk diyarından İslâm ülkesine geçmektir."

Şirk diyarı, küfrün belirgin esasları uygulanırken, İslâm'ın ezan, cemaatle namaz, genel kapsamlı bir şekilde bayramların ve cuma namazlarının kılınması gibi İslâmî şeâirin uygulanamadığı yerler demektir. Genel ve kapsamlı bir şekilde dememizin sebebi bu şeâirin müslüman azınlıkların bulunduğu kâfir ülkelerinde dar çerçevede uygulanmasının kapsam dışında kalması içindir. Çünkü bu gibi yerler, İslâm şeâirinin, müslüman azınlıklar tarafından uygulanmasıyla İslâm diyarı olmazlar. İslâm ülkesi bu gibi şeâirin genel ve kapsamlı bir şekilde uygulanabildiği yerler demektir.

İşte dinini açıkça uygulama imkânını bulamayan her bir mü'minin küfür diyarından hicret etmesi bir farzdır. Eğer hicret etmeksizin dinini açığa vurma imkânını bulamıyor ise hicret etmeden İslâm'ı tamam olmaz. Çünkü "kendisi olmaksızın vacibin tamam olmadığı her bir husus da vacibdir."

"Buna delil de yüce Allah'ın şu buyruklarıdır: "Nefislerine zulmedenler olarak, canlarını alacağı kimselere melekler: 'Ne işte idiniz?' derler. Onlar: 'Biz yeryüzünde aciz kalan kimselerdik' derler. 'Allah'ın arzı geniş değil miydi? Siz de orada hicret edeydiniz' derler. İşte onların durakları cehennemdir. O ne kötü bir dönüş yeridir. Ancak çare bulamayan, yol bulamayan erkek, kadın ve çocuklardan aciz kalmış olanlar müstesnâ. İşte böylelerini Allah umulur ki affeder. Allah çok affedicidir, çok bağışlayıcıdır." (en-Nisâ, 4/97-99); *"Ey benim iman eden kullarım! Şüphesiz ki arzım geniştir, o halde yalnız Bana ibadet edin." (Ankebut: 29/56)*

Bu âyet-i kerîme *(en-Nisâ, 4/97)* hicrete güç yetirmekle birlikte, hicret etmeyen bu gibi kimseleri melekler canlarını alınca, onları azarlayacaklarına ve onlara: "Allah'ın arzı geniş değil miydi? Niye orada hicret etmediniz?" diyeceklerine delildir.

Hicret etmeye gücü yetmeyen mustaz'af (aciz kalmış) kimseleri ise hicrete güç yetiremedikleri için yüce Allah affetmiştir. Esasen Allah hiçbir kimseye takatinden fazlasını yüklemez.

"el-Begâvî (yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun) der ki: "Bu âyetin nüzul sebebi Mekke'de kalıp, hicret etmeyen müslümanlar hakkındadır. Yüce Allah onlara; "iman edenler" diye seslenmiştir."

Göründüğü kadarıyla müellif *-Allah Ona Rahmet Etsin-* bu ifadeleri el-Begâvî'den –eğer tefsirinden nakletmiş ise– anlamı esas alarak nakletmiştir. Zira Begâvî'nin bu âyeti tefsir ederken kullandığı lafızlar aynı lafızlar değildir.
"Sünnet'ten hicrete delil de Peygamber'in –sallallahu aleyhi ve sellem– şu buyruğudur: "Tevbe kesilinceye kadar hicret de kesilmez. Güneş de batı'dan doğmadıkça tevbe kesilmez." İşte bu vakit salih amelin artık sonunun geleceği bir zamandır. Yüce Allah bu hususta şöyle buyurmaktadır: "Rabbinin âyetlerinden biri geldiği gün daha önce iman etmemiş yahut imanında bir hayır kazanmamış olan kimseye imanı fayda vermez." (el-En'âm, 6/158) *Burada sözü edilen "âyetlerden birisi" nden kasıt ise güneşin batı'dan doğuşudur.*

Küfür Diyarına Yolculuk Yapmanın Hükmü:

Burada tamamlayıcı bilgi olmak üzere küfür diyarına yolculuk yapmanın hükümlerinden söz etmemiz uygundur.
Küfür ülkesine yolculuk, ancak şu üç şartın bulunması halinde caiz olur:
1- İnsanın kendisi ile şüpheleri defedebileceği bir bilgiye sahip olması.
2- Kişiyi arzu ve şehvetlerinden alıkoyacak dindarlık ve takvâ bulunması.
3- Böyle bir şeye ihtiyaç duyması.
Şayet bu şartlar bir arada bulunmayacak olursa, bu husustaki fitne ya da fitne korkusu dolayısı ile küfür diyarına yolculuk caiz değildir. Ayrıca böyle bir yolculukta insan pek çok miktarda da mal harcamak zorunda kalır.
Şayet tedavi yahut kendi ülkesinde bulunmayan bir bilgi öğrenmek gibi bir ihtiyaç olur da belirttiğimiz şekilde kişide bilgi ve dindarlık bulunacak olursa, bunda bir sakınca yoktur.
Kâfirlerin ülkesinde seyahat maksadıyla yolculuk yapmaya gelince, böyle bir şey bir ihtiyaç değildir. Kişinin ahalisi İslâm'ın şiârlarına bağlı, İslâm ülkelerine gitme imkânı da vardır. Yüce Allah'a hamd olsun ki şu anda İslâm ülkelerinde bazı yerlerde seyahat edilebilecek yerler bulunmaktadır. Kişi böyle bir yere gidip tatilini orada geçirebilir.
Küfür diyarında ikamet etmeye gelince, bunun müslümanın dini, ahlakı, yaşayışı ve adabı için büyük bir tehlike teşkil ettiğinde şüphe yoktur. Biz de başkalarımız da oralarda kaldığı için sapan ve gittiklerinden başka türlü geri dönen kimseleri çok gördük. Bunlar fâsık kimseler olarak geri döndüler, hatta bazıları dinlerinden irtidad etmiş, kendi dinlerini de, diğer dinleri de –böyle bir durumdan Allah'a sığınırız– inkâr etmiş mürtedler olarak geri döndüler. Nihayet bunlar mutlak inkâra ve öncekileriyle de, sonrakileriyle dindarların tümü ile, din ile alaya kadar işi götürdüler. Bundan dolayı böyle bir şeye karşı korunmak ve bu gibi helâk edici alanlarda hevâyı ve bu gibi yerlere bağlılığı engelleyecek bir takım şartlar koymak gerekir. Hatta böyle bir şeyin yapılması kaçınılmazdır.
Buna göre küfür diyarında kalabilmek için mutlaka şu iki temel şartın bulunması gerekir:
Birinci şart: Orada kalacak olan kimsenin gerekli ilim, iman, dini üzere sebat etmek, sapmaktan ve eğri yollara gitmekten çekinmek açısından kendisini rahatlatacak şekilde güçlü bir azime sahip olarak dininden yana emin olması. Ayrıca kalbinde kâfirlere düşmanlığı ve buğzu saklı tutması, onları dost ve veli edinmekten, onları sevmekten uzak durması da gerekir. Çünkü onları veli edinmek, onları sevmek imana aykırıdır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Allah'a ve âhiret gününe inanan hiçbir kavmin Allah ve Rasûlü'ne karşı gelen kimselere sevgi beslediklerini göremezsin. İsterse bunlar babaları, oğulları, kardeşleri ya da soydaşları olsun.*" (el-Mücadele, 58/22)
Yine yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır:
"*Ey iman edenler! Yahudileri de, hristiyanları da veli* (dost ve yönetici) *ler edinmeyiniz. Onlar birbirlerinin velileridirler. İçinizden kim onları veli edinirse, muhakkak o da onlardandır. Şüphesiz Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez. Kalblerinde hastalık*

bulunan kimselerin: 'Devrin aleyhimize dönmesinden korkuyoruz' diye aralarında koşuştuklarını görürsün. Olur ki Allah fetih nasib eder veya kendi katından bir emir verir de onlar da içlerinde gizlediklerine pişman olurlar." (el-Mâide, 5/51-52)
Sahih hadîste de Peygamber'in *–sallallahu aleyhi ve sellem–* şöyle buyurduğu sabittir:
"*Kim bir kavmi severse, o da onlardandır. Kişi sevdiğiyle beraberdir.*"
Allah'ın düşmanlarını sevmek ise müslüman için en büyük tehlikelerdendir. Çünkü onları sevmek, onlara muvafakat etmeyi ve onlara tâbi olmayı gerektirir. Ya da en azından onların münkerlerine karşı tepki göstermemeyi gerektirir. Bundan dolayı Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–*: "*Bir kavmi seven onlardandır*" diye buyurmuştur.
İkinci Şart: Engelleyici herhangi bir husus olmaksızın İslâm'ın şeâirini uygulayabilecek şekilde dinini açıkça ortaya koyabilme imkânını bulması. Namaz kılmaktan; şâyet kendisiyle birlikte cemaatle namaz kılacak ve cumaları eda edecek kimseler varsa, namazları cemaatle ve cumaları eda etmekten alıkonulmamalıdır. Zekât vermesi, oruç tutması, haccetmesi ve dinin diğer şeâirini yerine getirmesinden alıkonulmamalıdır. Eğer bunları gerçekleştirme imkânı bulamıyor ise böyle bir durumda hicretin vücubu dolayısıyla orada ikamet etmesi caiz değildir.
el-Muğnî adlı eserde (IIX, 457'de) hicret bakımından insanların kısımlarından söz edilirken, şöyle denilmektedir:
"Birincisi hicretin kimler üzerine vacib olduğudur. Bunlar da hicret etmeye güç yetiren ve dinini açığa vurma imkânını bulamayan, kâfirlerle birlikte kalması halinde dininin farz hükümlerini uygulama imkânını bulamayan kimselerdir. Bu gibilerinin hicret etmeleri yüce Allah'ın şu buyruğu dolayısıyla vacib (farz)dır:
"*Nefislerine zulmedenler olarak canlarını alacağı kimselere melekler: 'Ne işte idiniz?' derler. Onlar: 'Biz yeryüzünde aciz kalan kimselerdik' derler. 'Allah'ın arzı geniş değil miydi? Siz de orada hicret edeydiniz' derler. İşte onların durakları cehennemdir. O ne kötü bir dönüş yeridir!*" (en-Nisâ, 4/97)
Bu da vücuba delâlet eden ağır bir tehdittir. Çünkü güç yetiren kimseler için dininin emirlerini yerine getirmek bir farzdır. Hicret de bu farzın bir zorunluluğu ve tamamlayıcı unsurudur. Kendisi olmadan tamam olmayan bir husus da farz demektir."
Bu iki şartın eksiksiz olarak bulunmasından sonra küfür diyarında kalmanın çeşitli kısımları söz konusudur:
1- Orada İslâmâ davet ve İslâm'ı teşvik etmek için kalmak. Bu bir çeşit cihaddır. Bunu yapabilenler için bu *farz-ı kifaye*'dir. Ancak davetin tahakkuk etmesi, daveti engelleyecek yahut davetin kabul edilmesini önleyecek kimselerin bulunmaması gerekir. Çünkü İslâmâ davet etmek dinin gereklerindendir, rasûllerin izlediği yol budur. Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* de her zaman ve mekânda kendisinden tebliğ yapılmasını emretmiştir ve şöyle buyurmuştur: "*Benden bir âyet dahi olsa tebliğ ediniz.*"
2- Kâfirlerin durumlarını incelemek, bozuk akidelerini, bâtıl ibadetlerini, ahlâkî çözülüşlerini, anarşik yaşayışlarını öğrenmek maksadıyla ve insanları onlara aldanmaktan sakındırmak, onları beğenenlere de gerçek yüzlerini açıklamak üzere kalmak.
Bu maksatla kâfirler arasında kalmak da aynı şekilde bir çeşit cihaddır. Çünkü bunun sonucundan küfürden ve kâfirlerden sakındırmak ortaya çıkar ki bu, İslâma ve İslâm'ın yoluna teşviki de ihtiva eder. Çünkü küfrün bozukluğu İslâm'ın uygun ve elverişli oluşuna delildir. Nitekim "Eşyalar zıtlarıyla bilinirler" denilmiştir.
Fakat bu iş için bir şart vardır ki, o da kişinin bu maksadını daha büyük bir kötülüğe meydan vermeyecek şekilde gerçekleştirebilmesidir. Eğer durumlarının açıklanıp yayılması ve bu hallerinden sakındırması, engellenmek dolayısıyla maksadı gerçekleşmiyor ise, o takdirde bu kimsenin orada kalmasında bir fayda yoktur. Eğer onun maksadı meselâ yaptıklarına karşılık İslâm'â, İslâm'ın yüce Rasûlüne, müslümanların önderlerine sövmek gibi büyük bir kötülükle beraber gerçekleşebiliyor ise, o takdirde bu işten uzak durmak gerekir. Çünkü yüce Allah:

"*Allah'tan başka yalvardıklarına sövmeyiniz, onlar da Allah'a bilgisizce söverler. İşte Biz böylece her ümmete yaptıklarını süsledik. Nihayet dönüşleri yalnız Rablerinedir. O da kendilerine yaptıklarını haber verecektir.*" (el-En'âm, 6/108) diye buyurmaktadır.

Müslümanlara casusluk maksadıyla küfür diyarında kalmak da buna benzemektedir. Çünkü böyle bir kimse onların müslümanlar için hazırladıkları tuzakları öğrenir ve müslümanların onlardan sakınmalarını, tedbirlerini almalarını sağlar. Nitekim Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* Hendek gazvesinde müşriklerin halini öğrenmek üzere Huzeyfe b. el-Yeman'ı müşriklerin yanına göndermişti.

3- Müslüman devletin ihtiyacı ve kâfir bir devlet ile ilişkilerini düzenlemek için kalmak. Elçilik görevleri gibi. Böyle bir kalışın hükmü, maksadının hükmü gibidir. Meselâ, kültür ateşesi, öğrencilerin işlerini görmek, onların İslâm dinine, ahlâk ve âdâbına bağlı kalmalarını sağlamak maksadı ile kalır. Onun orada kalması sayesinde pek büyük bir maslahat gerçekleştiği gibi, pek büyük bir kötülük de bertaraf edilmiş olur.

4- Ticaret ve tedavi gibi, mübah olan özel bir ihtiyacı dolayısıyla orada kalmak. İhtiyacı kadar orada kalması mübah olur. İlim ehli kâfirlerin diyarına ticaret maksadıyla girmenin caiz olduğunu açıkça belirttikleri gibi, bunu kimi sahabilerden de rivayet olarak nakletmişlerdir.

5- Öğrenim maksadıyla kalmak. Bu da az önce sözü edilen bir ihtiyaç dolayısıyla kalmak kabilindendir. Ancak bu ondan daha tehlikelidir, kalanın din ve ahlâkını daha bir yaralayıcıdır. Çünkü öğrenci olan, mertebe itibariyle kendisinin aşağıda, hocalarının da daha yukarıda olduğunu hisseder. Bunun neticesinde onları ta'zim eder, onların görüşlerinin, düşünce ve yaşayışlarının doğruluğuna kanaat getirir. Sonunda onları taklide kadar gider. Allah'ın korumayı dilediği pek az kimseler müstesnâ. Diğer taraftan öğrenci hocasına ihtiyaç duyar. Bu da ona sevgi duymaya ve onun sapıklık ve sapkınlığında ona müdahalede bulunmamasına sebeb teşkil eder. Öğrenci, öğrenim gördüğü yerde arkadaşlar edinir. Aralarından samimî olanları da olur. Onları sever, onları veli edinir, onlardan bir şeyler de kazanır.

İşte bu hususların tehlikesinden ötürü daha önce sözü edilenden çok korunmak, dikkat ve özen göstermek gerekir. O bakımdan bu maksatla küfür diyarında kalmada daha önce aranan iki temel şarta ek olarak daha başka bir takım şartlar da aranır:

a) Öğrencinin, kendisi vasıtasıyla, faydalıyı zararlıdan ayırdedebileceği ve uzak geleceğe bakabileceği oldukça ileri derecede aklî olgunluk seviyesine erişmiş olması. Küçük yaşta taze gençlerin ve küçük akıllıların gönderilmesi ise onların dinleri, ahlâk ve yaşayışları için büyük bir tehlikedir. Ayrıca bu geri dönecekleri ve o kâfirlerden aldıkları zehirleri bünyelerine üfleyecekleri ümmetleri için de, toplumları için de bir tehlikedir. Nitekim vâkıa buna tanıklık etmektedir. Bu gibi öğrencilerin pek çoğu gittiklerinden başka türlü geri dönmüşlerdir. Dinlerinde, ahlâk ve yaşayışlarında sapıtarak geri gelmişlerdir. Hem kendilerine, hem de toplumlarına bu hususta bilinen ve tanık olunan zararlar ortaya çıkmıştır. Böylelerini öğrenim maksadıyla göndermek, ancak koyunları saldırgan köpeklere takdim etmeye benzer.

b) İkinci olarak öğrencinin hak ile batılı birbirinden ayırdedebileceği, batıla karşı hak ile mücadele verebilecek kadar şer'î bir bilgiye sahip olması gerekir. Ta ki onların üzerinde oldukları batıla aldanarak onu hak zannetmesin. Yahut hak ile batıl onun için içinden çıkılamayacak karışık bir hal almasın ya da batılı bertaraf etmekten acze düşmesin. Aksi takdirde şaşırır, kalır ya da batıla uyar.

Yaptığı rivayet edilen duada Peygamber şöyle buyurmaktadır:

"*Allah'ım bana hakkı hak olarak göster ve bana ona tâbi olmayı nasib kıl. Batılı da batıl olarak göster ve ondan uzak durmayı nasib kıl. Sen bana hakkı içinden çıkılamaz, anlaşılamaz bir hale getirme, o takdirde saparım.*"

c) Üçüncü şart, öğrencinin küfre ve fasıklığa karşı kendisini koruyup himaye edebilecek bir dindarlığa sahip olması gerekir. Dindarlığı zayıf bir kimse yüce Allah'ın dilemesi müstesnâ orada kalmakla kötülüklerden kendisini koruyamaz. Buna sebep ise hücumların kuvvetli,

direncin zayıflığıdır. Küfür ve fasıklığın oralarda sebebi güçlü ve çok çeşitlidir. Direnci zayıf bir noktaya tesadüf ederse, etkisini gösterir.
d) Kendisi sebebiyle orada kalacağı ilme ihtiyaç duyulması. Şöyle ki; onun o ilmi öğrenmesi, müslümanlar için bir maslahat olmalı ve müslüman ülkelerdeki okullarda onun benzeri bulunmamalıdır. Şâyet müslümanların maslahatına olmayan ya da İslâm diyarındaki okullarda benzeri bulunan fuzûlî bir bilgi ise böyle bir bilgi için küfür diyarında kalmak caiz olmaz. Çünkü bu tür kalış din ve ahlâk için bir tehlikedir ve faydasız yere pek çok malın zayi edilmesi söz konusudur.
6- Orada iskân maksadıyla ikamet etmek. Bu ise öncekinden daha tehlikelidir ve daha büyük bir iştir. Çünkü bunun doğurduğu kötülükler pek çoktur. Zira kâfirlerle tam anlamıyla içiçedir. Vatandaşlığın gereği olan sevgi, onlara karşı sevgi besleme gibi hususlara bağlı bir vatandaş olduğu duygusu, kâfirlerin sayısını arttırmak, kendisinin çoluk ve çocuğunun da kâfirlerle birlikte yetişmesi ve eğitim görmesi gibi. Böylelikle onlar da kâfirlerin ahlâk ve geleneklerini alırlar. Hatta akide ve ibadetlerinde dahi onları taklid edecek hale gelebilirler.
Bundan dolayı Peygamber'den *–sallallahu aleyhi ve sellem–* nakledilen Hadîs-i şerifte şöyle buyurulduğu kaydedilmektedir:
"*Kim müşrikle birlikte olur ve onunla beraber kalırsa, onun gibidir.*" *(Yani onların evlerini yanyana kurmaları olacak şey değildir.)*
Bu hadîs sened itibariyle zayıf olsa bile, vâkıanın incelenmesi açısından izahı mümkündür. Çünkü kâfirlerle beraber yerleşip kalmak şeklen onlar gibi olmayı gerektirir. Kays b. Ebi Hâzim'den, onun da Cerîr b. Abdullah'tan *–radıyallahu anh–* rivayetine göre Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* şöyle buyurmuştur:
"*Ben müşrikler arasında ikamet eden ne kadar müslüman varsa ondan beriyim.*"
"Ey Allah'ın Rasûlü! Neden?" diye sordular. Şöyle buyurdu:
"*Onların ateşleri birbirini görmez.*" Yani onların evlerini yanyana kurmaları olacak şey değildir.
Bu hadisi Ebû Davud ve Tirmizî rivayet etmiştir. Ravîlerinin çoğunluğu onun mürsel olarak Kays b. Ebi Hâzim'den, o Peygamber'den diye rivayet etmişlerdir. Tirmizî dedi ki: "Ben Muhammed'i (Buharî'yi kastediyor) şöyle derken dinledim: "Sahih olan Kays'ın, Peygamber'den *–sallallahu aleyhi ve sellem–* diye yaptığı rivayetin mürsel olduğu şeklindedir."
Hem küfrün şeâirinin ilân edildiği, hükmün Allah'tan ve Rasûlünden başkasının hakkı görüldüğü kâfirler diyarında mü'min bir kimse, gönül hoşluğuyla nasıl kalabilir? O bunları gözleriyle görüp kulaklarıyla işitirken böyle bir şeye nasıl razı olabilir? Hatta böyle bir ülkeye nasıl müntesib olabilir? Çoluk çocuğuyla orada kalır ve müslümanların topraklarında huzur içinde yaşadığı gibi, huzur duyabilir? Üstelik böyle bir kalışın onun için, çoluk çocuğu için, din ve ahlâkları açısından da pek büyük bir tehlike vardır.
Kâfirlerin ülkelerinde kalmanın hükmüyle ilgili bizim ulaşabildiğimiz sonuçlar bunlardır. Yüce Allah'tan bunların hakka ve doğruya uygun olmalarını ümid ederiz.

Medine'de Farz Kılınan Şeyler:

"Peygamber –sallallahu aleyhi ve sellem– Medine'de yerleştikten sonra zekât, namaz, hac, cihad, ezan, ma'ruf'u emretmek, münkerden alıkoymak ve benzeri İslâm'ın diğer şer'î hükümlerini emretti."
Müellif *–Allah'ın rahmeti üzerine olsun–* diyor ki: Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* Medine-i Münevvere'de yerleştikten sonra İslâm'ın diğer şer'î hükümlerini emir buyurdu. Çünkü o Mekke'de iken yaklaşık on yıl kadar bir süre tevhide davet etti. Bundan sonra yine Mekke'de ona beş vakit namaz farz kılındı. Daha sonra Medine'ye hicret ettiğinde henüz kendisine zekât, oruç, hac ve bunların dışında İslâm'ın diğer şeâiri farz kılınmamıştı.

müellifin *-Allah Ona Rahmet Etsin-* ifadelerinden anlaşıldığına göre zekât hem aslî bir hüküm olarak, hem de onun tafsili hükümleri Medine'de farz kılınmıştır. Bazı ilim adamlarının kanaatine göre ise zekât önce Mekke'de farz kılınmıştır. Fakat nisabları takdir edilmemişti. Bu nisablardaki farz olan miktar da belirtilmemişti. Medine'de ise zekât nisabları ve bu nisablardan verilmesi gereken miktarlar takdir edildi. Bu görüşün sahibi olanlar Mekkî bir takım surelerde zekâtı farz kılan bazı âyetlerin yer almış olduğunu delil gösterirler. el-En'âm sûresinde yer alan yüce Allah'ın: "*Biçildikleri günde haklarını verin*" (el-En'âm, 6/141) buyruğu ile; "*Onlar ki mallarında bilinen bir hak vardır. Dilenene ve yoksula*" (el-Mearic, 70/24-25) buyruğu buna örnektir.
Durum her ne ise zekâtın nihaî halini alması, nisabların tesbiti ve bu nisablardan ödenmesi gereken miktar ile zekâttaki hak sahiplerinin açıklanması Medine'de olmuştur.
Ezan ve Cuma da böyledir. Görüldüğü kadarıyla cemaatle namaz kılmak da ancak Medine'de farz kılınmıştır. Çünkü cemaate davetin söz konusu olduğu ezan hicretin ikinci yılında farz kılınmıştır. Zekât ve oruç da hicretin ikinci yılında farz kılınmıştır. Hacca gelince, o -ilim adamlarının görüşleri arasında tercihe değer görüşe göre- ancak hicri dokuzuncu yılda farz kılınmıştır. Bu da Mekke'nin hicretin sekizinci yılında fethedilerek bir Dar-ı İslâm olmasından sonradır.
İyiliği emredip, münkerden alıkoymak ve açıktan yerine getirilmesi gereken diğer şeâirin hepsi de Peygamber'in *–sallallahu aleyhi ve sellem–* Medine'de otoriteyi ele geçirip orada İslâm devletini kurmasından sonra farz kılınmışlardır.

Rasulullah (s.a.v.) Vefat Etmiştir:

"Peygamber –sallallahu aleyhi ve sellem– bu şekilde on yıl geçirdi. Ondan sonra da vefat etti. Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun."
Peygamber hicretinden sonra bu şekilde on yıl devam etti. Yüce Allah onunla dini ve mü'minler üzerine nimetini tamamladıktan sonra, kendi komşuluğuna ve peygamberlerin, sıddîkların, şehidlerin, salihlerin bulunduğu en yüce dostlar arasına katılmak için seçti.
Peygamber (*Allah'ın salât ve selâmları üzerine olsun*) Safer ayının sonları ile Rabîul evvel ayının başlarında hastalandı. Başını bağlamış olarak müslümanların arasına, minbere çıktı. Şehadet getirdikten sonra Uhud'da öldürülen şehidlere mağfiret getirdi ve sonra şöyle buyurdu:
"*Allah kullarından bir kulu dünya ile nezdinde bulunanları tercih etmek arasında serbest bıraktı, o da Allah'ın nezdinde olanları tercih etti.*"
Ebû Bekr *–radıyallahu anh–* onun bu sözlerinin ne anlama geldiğini bildiğinden ağladı ve: Anam, babam sana feda olsun. Hepimizin anası, babası, çocukları, canı, malı sana feda olsun. Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* şöyle buyurdu: "*Yavaş ol ey Ebû Bekr*" sonra sözlerini şöyle sürdürdü: "*Şüphesiz ki arkadaşlığı ve malı hususunda insanlar arasında beni en çok minnet altında bulunduran kişi Ebû Bekr'dir. Şâyet Rabbimden başkasını Halil edinecek olsaydım, şüphesiz Ebû Bekr'i edinirdim, fakat İslâm'ın dostluğu ve sevgisi* (bizi birbirimize) *bağlayıcıdır.*"
Ebû Bekr'e *–radıyallahu anh–* insanlara namaz kıldırmasını emretti. Hicri onbirinci yılın Rabîul evvel ayının on iki ya da on üçüncü gününde yüce Allah onu kendine yakın olacağı komşuluğu için seçti. Ölüm halleri onda görülmeye başlayınca, elini yakınında bulunan bir suya sokuyor, yüzüne sürüyor ve şöyle diyordu: "*Lâ ilâhe illallah. Şüphesiz ki ölümün* (çok ağır) *sekerâtı vardır.*" Daha sonra gözü semaya doğru dikildi ve: "*Allah'ım o* (er-Rafîku'l-A'la) *en yüce dost*(lar) *arasında* (olmak) *istiyorum*" dedi. O gün vefat etti.
Bundan dolâyı insanlar arasında büyük bir çalkantı oldu. Haksız da değillerdi. Nihayet Ebû Bekr *–radıyallahu anh–* geldi, minbere çıktı. Yüce Allah'a hamd-u senâda bulundu, sonra şunları söyledi:

“İmdi, kim Muhammed’e ibadet ediyor idiyse, şüphesiz ki Muhammed ölmüştür. Kim de Allah’a ibadet ediyor ise muhakkak Allah Hayy’dır, asla ölmez. Daha sonra:
“*Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan evvel nice peygamberler gelip geçmiştir, eğer o ölür veya öldürülürse, ökçelerinizin üstünde* (dininizden) *geriye mi döneceksiniz?*” (Al-i İmrân, 3/144)
“*Muhakkak sen de öleceksin, hiç şüphesiz onlar da öleceklerdir*” (ez-Zümer, 39/30) buyruklarını okudu.
Bu sefer ağlama sesleri daha da hızlandı, Allah Rasûlünün vefat ettiğini kesinlikle öğrenmiş oldular.
Peygamber *–Allah’ın salât ve selâmları üzerine olsun–* ona bir ikram olmak üzere elbiselerinde olduğu halde gasledildi. Sonra da Sahûlî diye bilinen bir kumaştan üç kumaş parçası ile kefenlendi. Onun bu kefenlerinde ayrıca gömlek ve sarık yoktu. İmamsız olarak insanlar bölük bölük onun namazını kıldılar. Daha sonra arkasından gelecek halifenin bey’ati tamamlanmasının akabinde çarşamba gecesi defnedildi. Şanı yüce Rabbimizin en faziletli ve en mükemmel salât ve selâmları üzerine olsun.

Rasulullah’ın Dini Bakidir:

“Onun dini bâkîdir. İşte O’nun dini budur. Ne kadar hayır varsa mutlaka ümmete onu göstermiştir, ne kadar kötülük varsa mutlaka da o kötülükten ümmeti sakındırmıştır. Gösterdiği hayır: Tevhid ve Allah’ın sevip, razı olduğu her şeydir. Sakındırdığı kötülük ise şirk ve yüce Allah’ın hoşlanmayıp kabul etmediği her şeydir. Allah onu bütün insanlara peygamber olarak göndermiş, cinlere de, insanlara da hepsine ona itaatı farz kılmıştır. Buna delil de yüce Allah’ın: “De ki: Ey İnsanlar! Şüphesiz ben… Allah’ın size, hepinize gönderdiği peygamberiyim.” (el-A’râf 7/158) *buyruğudur.”*
Allah onu bütün insanlara peygamber olarak göndermiştir.
Bu âyet-i kerîme de Muhammed’in Allah’ın bütün insanlara gönderdiği Rasûlü olduğuna delildir. Göklerin ve yerin mülk ve egemenliği onu peygamber olarak gönderenindir. Diriltmek, öldürmek O’nun elindedir. Rubûbiyyetinde bir ve tek olan O olduğu gibi, ulûhiyyetinde de bir ve tek olan O’dur.
Daha sonra yüce Allah bu âyet-i kerîmenin sonunda ümmi olan bu Peygamber’e iman etmemizi, ona tâbi olmamızı emretmektedir. İşte ilmî ve amelî olarak hidayetin sebebi ve yolu budur. Bu hem irşad ile husule gelen hidayettir, hem ilâhî tevfık ile gerçekleşen bir hidayettir.
O bütün Sekaleyn’e yani cinlere ve insanlara gönderilmiş Allah’ın Rasûlüdür. Cin ve insanlara bu ismin veriliş sebebi ise sayılarının çokluğudur.
“Yüce Allah onun peygamberliği ile bu dini tamamlamıştır. Buna delil de yüce Allah’ın: “Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak İslâm’ı beğenip, seçtim.” (el-Mâide, 5/3) *buyruğudur.”*
Yani O’nun dini kıyamete kadar baki kalacaktır. Rasûlullah *–sallallahu aleyhi ve sellem–* ümmete bütün hususlarda gerek duyacağı her bir şeyi açıklamadan vefat etmedi. Öyle ki Ebû Zerr *–radıyallahu anh–* şöyle demiştir: “Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* bizlere hakkında bilgi vermediği, semâda kanat çırpan tek bir kuş dahi bırakmadı.” Müşriklerden birisi de Selman-ı Farisî’ye şöyle demiştir: “Peygamberiniz size def-i hacete varıncaya kadar her şeyi öğretti. O da şöyle buyurdu: *“Evet, o bize büyük ya da küçük abdest bozarken kıbleye dönmemeyi, üç taştan daha aşağısı ile ya da sağ elimizle yahut hayvan tersi ya da kemikle istinca edip temizlenmeyi de yasakladı.”*
O halde Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* ya sözüyle, ya davranışıyla ya da ikrarı ile kimi zaman kendisi, kimi zaman da sorulan bir soruya cevap olmak üzere dini bütünüyle açıklamıştır. Peygamber’in *–sallallahu aleyhi ve sellem–* açıklık getirdiği hususların en büyüğü ise tevhiddir.

Onun emrettiği her bir şey dünyasında da, âhiretinde de bu ümmet için bir hayırdır. Yasakladığı her bir husus da dünyada da, âhirette de bu ümmet için bir şerdir.
Bazı kimselerin bilmeyip, emir ve nehy hususunda bir darlık olduğunu iddia ettikleri hususlara gelince, bunun asıl sebebi sağlıklı bir basiretin olmayışı, az sabır ve zayıf bir din bağlılığıdır. Yoksa genel kaideye göre yüce Allah bizim için dinde bir zorluk kılmamıştır, dinin tamamıyla kolaylık olduğu şeklindedir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Allah size kolaylık diler, güçlük istemez.*" (el-Bakara, 2/185)
"*Dinde size güçlük vermedi.*" (el-Hacc, 22/78)
"*Allah size güçlük çıkarmak istemez.*" (el-Maide, 5/6)
Nimetinin eksiksizliği ve dinini kemale erdirdiği için yüce Allah'a hamd-u senâlar olsun.
"Rasûlullah'ın-sallallahu aleyhi ve sellem- vefat ettiğinin delili ise yüce Allah'ın: "Muhakkak sen de öleceksin, hiç şüphesiz onlar da öleceklerdir. Sonra muhakkak sizler kıyamet gününde Rabbinizin huzurunda muhâkeme olunacaksınız." (ez-Zümer, 39/30-31) *buyruğudur."*
Bu âyet-i kerîmede Peygamber'in *–sallallahu aleyhi ve sellem–* ve kendilerine peygamber olarak gönderildiği kimselerin mutlaka ölecekleri, Kıyamet gününde yüce Allah'ın huzurunda muhâkeme olunacakları bildirilmektedir. Yüce Allah da aralarında hak ile hüküm verecektir ve Allah mü'minlerin aleyhine kâfirlere asla bir yol vermeyecektir.

Öldükten Sonra Dirilme Haktır:

"İnsanlar öldükten sonra diriltileceklerdir. Buna delil de yüce Allah'ın şu buyruklarıdır:
"Biz sizi ordan yarattık. Oraya iâde ederiz. Bir kere daha yine oradan çıkarırız." (Tâ-hâ, 20/17)
"Ve Allah sizi yerden bir bitki gibi bitirmiştir. Sonra sizi yine oraya iâde edecek ve sizi bir defa daha çıkaracak." (Nuh, 71/17-18)*"*
Müellif *-Allah'ın Rahmeti üzerine Olsun-* bu ifadelerle insanın öldükten sonra diriltileceklerini açıklamaktadır. Yüce Allah amellerinin karşılığını vermek üzere ölümlerinden sonra insanları diriltecektir. İşte peygamberler göndermenin sonucu da budur. İnsan bugün için, yani öldükten sonra diriliş, amel defterlerinin veriliş günü için amelde bulunmalıdırlar. Yüce Allah bugünün halleri ve dehşetlerinden kalbi yüce Allah'a döndürecek ve bugünden korkmasını sağlayacak şekilde söz etmiş bulunmaktadır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Eğer siz küfür ve inkâr ederseniz, çocukların saçlarını ağartacak bir günden kendinizi nasıl koruyacaksınız? Gök bile o sebeble yarılmış, O'nun va'di yerine getirilmiş olacaktır.*" (el-Müzzemmil, 73/17-18)
Bu ifadeler de öldükten sonra dirilişe iman etmeye işaret vardır ve müellif *-Allah Ona Rahmet Etsin-* buna iki âyet-i kerîmeyi delil göstermektedir. Bunlardan birincisinde yüce Allah Adem'i-*aleyhi's-selam-* ilk yarattığında topraktan yaratmış olduğuna işaret etmektedir. Tekrar oraya dönüşümüz ise ölümden sonra orada gömülmekle olur. Oradan çıkarılmamız da kıyamet günü öldükten sonra dirilişle gerçekleşecektir.
Şu: "*Biz sizi ordan yarattık, oraya iâde ederiz. Bir kere daha sizi yine oradan çıkarırız.*" (Tâ-hâ, 20/55) âyet-i kerîmesi ile kendisinden sonra zikredilen âyet-i kerîmeler arasında tam anlamıyla bir uyum vardır.
Bu anlamdaki âyet-i kerîmeler gerçekten çoktur. Yüce Allah öldükten sonra dirilişi Kitabında defalarca söz konusu etmiştir. Ta ki insanlar buna iman etsinler, imanları artsın. Bu pek büyük gün için amel etsinler. Biz yüce Allah'tan bizleri o gün için amelde bulunan ve o günde mutlu ve bahtiyar olan kimselerden kılmasını niyaz ederiz.
"Ba's (diriliş)'dan sonra hesaba çekilecekler ve onlara amellerinin karşılığı verilecek. Buna delil de yüce Allah'ın: "Kötülük edenleri yaptıkları karşılığında cezalandırması, güzel amelde bulunanları da daha güzeli ile mükâfatlandırması içindir." (en-Necm, 53/31) *buyruğudur."*

Yani insanlar diriltildikten sonra amellerinin karşılıkları onlara verilecek ve amelleri dolayısıyla hesaba çekileceklerdir. Eğer hayır işlemişlerse, hayır görecekler. Eğer kötülük işlemişlerse, kötülükle karşılacaklardır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyorsa, onu görecektir. Kim de zerre ağırlığınca bir kötülük yapıyorsa, onu görecektir.*" (ez-Zilzâl, 99/7-8)
"*Kıyamet gününe has adalet terazilerini koyarız. Kimseye en ufak bir zulüm yapılmaz.* (İyiliği) *bir hardal tanesi ağırlığınca olsa bile Biz onu getiririz. Hesaba çekenler olarak Biz yeteriz.*" (el-Enbiya, 21/47)
"*İyilikle gelene bunun on misli vardır. Bir günah ile gelen de ancak onun misliyle cezalandırılır. Onlara zulmedilmez.*" (el-En'âm, 6/160)
Buna göre bir iyilik on katından, yediyüz katına ve yüce Allah'ın lutfu ve kullarına bir ihsanı olmak üzere çok daha fazla katlarıyla da mükafatlandırılacaktır. Şanı yüce Allah önce salih amelde bulunmayı lutfetmiş, ikinci bir defa da onun karşılığını bunca geniş ve pek çok kat fazlasıyla vermekle lütufta bulunacaktır.
Kötü amele gelince, kötülüğün de karşılığı onun bir benzeri olacaktır. İnsan işlediği kötülükten fazlasıyla cezalandırılmayacaktır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Bir günah ile gelen de ancak onun misli ile cezalandırılır. Onlara zulmedilmez.*" (el-En'âm, 6/160)
İşte bu, yüce Allah'ın lütuf ve ihsânının kemalinin bir tecellisidir.
Daha sonra müellif *-Allah'ın Rahmeti Üzerine Olsun-* buna yüce Allah'ın: "(Bu) *kötülük edenleri yaptıkları karşılığında cezalandırması, güzel amelde bulunanları da daha güzeliyle mükâfatlandırması içindir.*" (en-Necm, 53/31) buyruğunu delil göstermektedir. Yüce Allah iyilik işleyenler hakkında: "*Daha güzeli ile*" buyurduğu halde, kötülük işleyenler için "daha kötüsü ile" diye buyurmamıştır.
"Kim ba'sı (öldükten sonra dirilişi) yalanlarsa, o kişi kâfir olur. Buna delil de yüce Allah'ın: "O kâfir olanlar öldükten sonra asla diriltilmeyeceklerini iddia ettiler. De ki: 'Hayır, Rabbim hakkı için elbette diriltileceksiniz. Sonra da işlediğiniz mutlaka size haber verilecektir. Hem bu, Allah'a göre pek kolaydır." (et-Teğâbun, 64/7)*"*
Öldükten sonra dirilişi (ba'sı) yalanlayan bir kimse kâfir olur. Çünkü yüce Allah: "*Onlar: 'Bu* (hayat) *ancak dünya hayatımızdır. Biz diriltilecek de değiliz' dediler. Sen Rablerinin huzurunda durdurulacakları zamanı bir görseydin. O: 'Bu hak değil miymiş?' diye buyuracak. Onlar da: 'Rabbimize yemin olsun ki evet' diyeceklerdir. O da: 'Öyle ise küfre saptığınızdan dolayı azabı tadın' buyuracak*" (el-En'âm, 6/29-30) diye buyurmaktadır.
Yine yüce Allah şöyle buyurmaktadır:
"*Yalanlayanların o gün vay haline! Onlar ki o Din gününü yalan sayarlar. Halbuki onu haddi aşan ve çok günahkâr olan bir kimseden başkası yalanlamaz. Ona karşı âyetlerimiz okunduğunda: 'Evvelkilerin efsaneleridir' der. Hayır, aksine onların kazandıkları kalplerini örtmüştür. Hayır, muhakkak ki onlar o günde Rablerinden perdelenmiş olacaklardır. Sonra onlar hiç şüphesiz cehennemi boylayacaklardır. Sonra: 'İşte bu sizin yalanlayageldiğiniz şeydir' denilir.*" (el-Mutaffifîn, 83/10-17)
"*Fakat onlar kıyameti yalanladılar. Kıyameti yalanlayana da Biz şiddetli bir ateş hazırladık.*" (el-Furkan, 25/11)
"*Allah'ın âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr edenler var ya! Onlar Benim rahmetimden ümit kestiler ve onlar için çok acıklı bir azab da vardır.*" (el-Ankebût, 29/23)
Merhum müellif de yüce Allah'ın: "*O kâfir olanlar öldükten sonra asla diriltilmeyeceklerini iddia ettiler…*" (et-Teğabun, 64/7) âyetini delil göstermiştir.
Bu inkârcıların aklî bakımdan ikna edilmeleri de aşağıdaki yollarla mümkündür:
1- Öldükten sonra diriliş hususu bütün peygamber ve rasûllerden, bütün ilâhî kitaplarla semavî şeriatlarda tevâtüren nakledile gelmiş, önder şahsiyetler bunu kabul ile karşılamıştır. Sizler herhangi bir filozoftan yahut bir prensip sahibi ya da düşünce sahibi kimseden gelen

nakilleri tasdik edip doğrularken, bunu nasıl inkâr edersiniz? Halbuki sizin bu tasdik ettiğiniz haberler hiçbir şekilde ne nakil yolu itibariyle ne de gerçeğin tanıklığı açısından öldükten sonra dirilişe dair haberler seviyesine ulaşamamaktadır.

2- Öldükten sonra dirilişin mümkün oluşuna akıl tanıklık etmektedir. Bu da birkaç yolla gerçekleşmektedir:

a) Mevcut yaratıkların her birisinin daha önce yok olduğunu ve sonradan var olduğunu kimse inkâr etmemektedir. Önceleri olmayan bir şeyi yaratıp var eden bir kimsenin, onu tekrar iâde etmesi öncelikle söz konusudur. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*Yaratıkları ilkin yoktan var eden, sonra da onu tekrar iâde eden O'dur ve bu O'na göre daha kolaydır.*" (er-Rûm, 30/27)

"*İlk yaratmaya başladığımız gibi onu* (yaratmayı) *tekrar iâde ederiz. Biz bunu vaadedip, üzerimize almıştık. Şüphesiz yapanlar Bizleriz.*" (el-Enbiyâ, 21/104)

b) Göklerin ve yerin –büyüklükleri ve sanatlarındaki harikulâdelik– dolasıyla yaratılışlarının azametini, büyüklüğünü hiç kimse inkâr etmemektedir. Bunları yaratan elbetteki insanları da yaratmaya ve onları tekrar iâde edip yeniden var etmeye kadirdir. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*Göklerle yerin yaratılması andolsun ki insanların yaratılışından daha büyüktür.*" (el-Mu'min, 40/57)

Yine yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*Peki, göklerle yeri yaratmış ve onları yaratmaktan dolayı yorulmamış olan Allah'ın ölüleri diriltmeye de kadir olduğunu görmezler mi? Evet, muhakkak ki O, her şeye güç yetirendir.*" (el-Ahkaf, 46/33)

Yüce Allah bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır:

"*Göklerle yeri yaratan, onlar gibisini yaratmaya kadir değil midir? Evet* (kadirdir) *ve O biricik yaratandır. Her şeyi en iyi bilendir. O bir şeyi diledi mi ona emri sadece "ol" demesidir, o da oluverir.*" (Yâsin, 36/81-82)

c) Basiret sahibi olan herkes yeryüzünün önceleri kupkuru, bitkisiz ölü bir vaziyette olduğunu görür. Üzerine yağmur yağdı mı hemen verimli hale gelir ve ölümden sonra bitkiler canlanıverir. Ölümünden sonra yeri diriltmeye kadir olan, elbette ki ölüleri de tekrar diriltmeye kadirdir. İşte yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*Onun âyetlerinden biri de yeri kupkuru görmendir. Biz üzerine suyu indirdiğimizde sarsılır ve kabarır, onu dirilten şüphesiz ki ölüleri de diriltıcidir. Çünkü O, her şeye kadirdir.*" (el-Fussilet, 41/39)

3- Gerek duyu organları, gerek vâkıa yüce Allah'ın bize haber vermiş olduğu ölülerin diriltilmesi olayları tekrar diriltmenin, mümkün olduğunu ortaya koymaktadır. Yüce Allah bu kabilden olmak üzere el-Bakara suresinde beş tane olaydan söz etmiş bulunmaktadır ki bunlardan sadece birisine yüce Allah'ın şu buyruğu işaret etmektedir:

"*Yahut duvarları, çatıları üstüne çökmüş bir kasabaya uğrayan kimse gibisini* (görmedin mi?) *'Allah burasını ölümünden sonra acaba nasıl diriltecek?' demişti. Allah da onu yüz yıl öldürmüş, sonra dirilterek: 'Ne kadar kaldın?' demişti. O da: 'Bir gün yahut bir günün bir kısmı kaldım' diye söylemişti. 'Hayır, yüz yıl kaldın. İşte yiyeceğine ve içeceğine bir bak; hiç bozulmamış. Bir de merkebine bak. Biz seni insanlara bir alâmet kılalım diye böyle yaptık. Kemiklere de bak, onları nasıl birleştirip yerli yerine koyuyoruz. Sonra da onlara et giydiriyoruz' diye buyurdu. Durum kendisine apaçık belli olunca: 'Biliyorum ki Allah her şeye kadirdir' demişti.*" (el-Bakara, 2/259)

4- Hikmet, ölümden sonra tekrar dirilişin olmasını gerektirmektedir. Böylelikle herkes kazandığının karşılığını görsün. Bu böyle olmasaydı, insanların yaratılışı boşuna olurdu. Bunun hiçbir değeri olmaz ve hiçbir hikmeti düşünülemezdi. İnsan ile diğer hayvanlar arasında bu dünya hayatında hiçbir fark olmazdı. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*Acaba siz, Bizim sizi boşuna yarattığımızı ve sizin Bize gerçekten döndürülmeyeceğinizi mi zannettiniz? Melik ve Hak olan Allah'ın şanı yücedir. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Şanı yüce Arşın Rabbi O'dur.*" (el-Mu'minûn, 23/115)

"*Muhakkak kıyamet saati gelecektir. Her nefis yaptığının karşılığını görsün diye vaktini gizli tutarım.*" (Tâ-hâ, 20/15)

Bir başka yerde yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"*Onlar var güçleriyle: 'Ölecek kimseyi Allah diriltmez' diye Allah'a yemin ettiler. Hayır, öyle değil. Bu O'nun gerçekleştirmeyi üzerine aldığı hak bir vaaddir. Fakat insanların çoğu bilmezler. Hakkında ayrılığa düştükleri şeyleri onlara açıklasın, inkâr edenler de kendilerinin gerçekten yalancı kimseler olduklarını bilsinler diye. Bir şeyi dilediğimiz zaman sözümüz ona sadece 'ol' dememizden ibarettir. O da derhal oluverir.*" (en-Nahl, 16/38-44);

"*Kâfir olanlar öldükten sonra asla diriltilmeyeceklerini iddia ettiler. De ki: 'Hayır, Rabbim hakkı için elbette diriltileceksiniz. Sonra da işlediğiniz mutlaka size haber verilecektir. Hem bu Allah'a göre pek kolaydır.*" (et-Teğâbun, 64/7)

Öldükten sonra dirilişi inkâr edenlere bu kesin deliller açıklandıktan sonra yine de inkârları üzerinde ısrar edecek olurlarsa onlar hakka karşı bile bile direnen inatçı kimselerdirler demektir. Zalimler nasıl bir yere döndürüleceklerini de pek yakında bileceklerdir.

Rasullerin Gönderiliş Geyesi:

"Allah bütün rasûlleri müjdeleyiciler ve korkutup, uyarıcılar olmak üzere göndermiştir. Buna delil de yüce Allah'ın: "Müjdeleyici ve korkutucu peygamberler olarak (gönderdik) ki insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın." (en-Nisâ, 4/165) *buyruğudur.*"

Müellif *-Allah Ona Rahmet Etsin-* yüce Allah'ın bütün peygamberleri müjdeleyici ve uyarıp korkutucular olmak üzere gönderdiğini açıklamaktadır. Nitekim yüce Allah: "*Müjdeleyici ve korkutucu peygamberler olarak*" diye buyurmuştur ki kendilerine itaat edenlere cenneti müjdeliyorlar. Kendilerine muhalefet edenleri de cehennem ateşi ile korkutup uyarıyorlardı, demektir.

Peygamberler göndermenin pek büyük hikmetleri vardır. Bunların önemlilerinden birisi, daha doğrusu en önemlisi insanlara karşı delilin ortaya konulmasıdır. Ta ki peygamberlerin gönderilişinden sonra Allah'a karşı ileri sürecek herhangi bir bahaneleri kalmasın. Nitekim yüce Allah "*... ki insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın.*" (en-Nisâ, 4/165) diye buyurmaktadır.

Bir diğer hikmet de peygamber göndermenin yüce Allah'ın kulları üzerindeki nimetinin mükemmel ve eksiksiz oluşundan dolayıdır. İnsan aklı ne kadar ileri olursa olsun, yüce Allah'a karşı yerine getirilmesi gereken özel hakları tafsilatlı bir şekilde idrâk edemez ve yüce Allah'ın sahip olduğu kâmil sıfatlara muttali olamaz. Aynı şekilde yüce Allah'ın sahip olduğu güzel isimleri bilmesine de imkân yoktur. İşte bundan dolayı yüce Allah rasûlleri *–hepsine salât ve selâm olsun–* müjdeleyiciler, korkutup uyarıcılar olsunlar diye göndermiş; onlarla birlikte hakkında anlaşmazlığa düştükleri hususlarda insanlar arasında hak ile hükmetsin diye de Kitabı indirmiştir.

İlk rasûl Nûh'dan *–aleyhi's-selâm–* itibaren, sonuncuları Muhammed'e *–sallallahu aleyhi ve sellem–* kadar bütün rasûllerin kendisine davet ettikleri en büyük husus yüce Allah'ın şu buyruğunda belirtildiği üzere tevhiddir:

"*Andolsun ki Biz her ümmet arasında: 'Allah'a ibadet edin ve tâğûttan kaçının' diye bir peygamber göndermişizdir.*" (en-Nahl, 16/36)

Yine yüce Allah bir başka yerde şöyle buyurmaktadır:

"*Senden önce gönderdiğimiz her bir peygambere mutlaka şunu vahyederdik: Benden başka ilâh yoktur. O halde yalnız Bana ibadet edin.*" (el-Enbiya, 21/25)

İlk ve Son Rasul:

“Rasûllerin ilki Nûh –aleyhi’s-selâm–’dur. Sonuncuları da Muhammed –sallallahu aleyhi ve sellem–dır. İlklerinin Nûh –aleyhi’s-selâm– olduğunun delili yüce Allah’ın: “Nûh’a ve ondan sonraki bütün peygamberlere vahyettiğimiz gibi, muhakkak Biz sana da vahyettik…” (en-Nisâ, 4/163) *buyruğudur.”*

Müellif *-Allan’ın Rahmeti Üzerine Olsun-* ilk rasûlun Nûh *–aleyhi’s-selâm–* olduğunu açıklamış ve buna da yüce Allah’ın: “*Nûh’a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi...*” (en-Nisâ, 4/163) buyruğunu delil göstermiştir. Sahih hadîs kitaplarında yer alan şefaat hadisinde de şöyle denilmektedir: *“İnsanlar Nûh’a giderler ve ona şöyle derler: Sen yüce Allah’ın yeryüzündekilere gönderdiği ilk rasûlüsün...”*

Buna göre Nûh’dan önce bir rasûl gelmemiştir. Böylelikle İdris’in *–aleyhimu’s-selâm–*, Nûh’dan önce olduğunu söyleyen tarihçilerin yanılmış olduklarını da öğrenmiş oluyoruz. Bunun yerine daha doğru görülen İdris’in İsrailoğullarına gönderilmiş peygamberlerden olduğudur.

Peygamberlerin sonuncusu ve hatemi de Muhammed *–sallallahu aleyhi ve sellem–*’dir. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“*Muhammed sizin adamlarınızdan kimsenin babası değildir. Fakat o Allah’ın Rasûlü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi bilendir.*” (el-Ahzâb, 33/40)

Buna göre ondan sonra bir peygamber yoktur. Ondan sonra peygamberlik iddiasında bulunan kimse yalancıdır, kâfirdir ve İslâm’dan dönmüş bir mürteddir.

“Nuh’dan –aleyhi’s-selâm–, Muhammed’e –sallallahu aleyhi ve sellem– kadar bütün ümmetlere yüce Allah bir rasûl göndermiştir. Bu rasûl onlara yalnızca Allah’a ibadet etmelerini emredip, tâğûta ibadet etmelerini yasaklamıştır. Buna delil de yüce Allah’ın: “Andolsun ki Biz her ümmet arasında: ‘Allah’a ibadet edin ve tâğûttan kaçının’ diye bir peygamber göndermişizdir.” (en-Nahl, 16/36) *buyruğudur.”*

Yani yüce Allah her ümmet arasında onları bir ve tek olarak Allah’a ibadet etmeye davet eden, onlara Allah’a şirk koşmayı yasaklayan bir rasûl göndermiştir. Buna delil de yüce Allah’ın: “*Arasında bir uyarıcının gelip geçmediği hiçbir ümmet de yoktur.*” (Fâtır, 35/24) buyruğudur. Bir başka yerde de yüce Allah: “*Andolsun ki Biz her ümmet arasında: ‘Allah’a ibadet edin ve tâğûttan kaçının’ diye bir peygamber göndermişizdir.*” (en-Nahl, 16/36) buyruğudur.

İşte “lâ ilâhe illallah: Allah’tan başka hiçbir ilâh yoktur” sözünün anlamı da budur.

Tağut:

“Yüce Allah bütün kullara tağutu inkâr edip, Allah’a iman etmeyi farz kılmıştır. İbnu’l-Kayyim –Allah’ın rahmeti üzerine olsun– dedi ki: “Tâğût kulun kendisi hakkında haddi aştığı her türlü ma’bud yahut tâbi olunan ya da itaat olunan varlıktır.”

Şeyhu’l-İslâm (İbnu’l-Kayyim) *–Allah’ın rahmeti üzerine olsun–* bu sözleriyle şunu demek istemiştir: Tevhid ancak bir ve tek olarak O’na hiçbir ortak koşmaksızın yüce Allah’a ibadet etmek ve tâğûttan uzak durmakla gerçekleşir.

Yüce Allah bunu kullarına farz kılmıştır. “*Tâğût*” kelimesi tuğyân’dan türemiştir. Tuğyân ise haddi aşmak demektir. Yüce Allah’ın: “*Şüphesiz ki* (tufanda) *su haddini aştığı* (tuğyân ettiği) *zaman sizleri gemide Biz taşıdık.*” (el-Hâkka, 69/11) buyruğunda da bu kökten gelmektedir. Yani su alışılmış olan sınırından daha yukarıya yükseldiğinde akıp giden gemide sizleri Biz taşıdık, demektir.

Terim olarak yapılmış en güzel tarifi de İbnu’l-Kayyim’in zikrettiği şekilde “tâğût: Kulun kendisi sebebiyle haddini aştığı her bir ma’bud, tâbi olunan ya da itaat olunan her varlıktır.”

Burada ma'bud, tâbi olunan ve itaat olunan ile kasıt ise buna elverişli olmayan, salih olmayanlardır. Salih kimselere gelince bunlar tâğût olamazlar. İsterse kendilerine ibadet olunan, uyulan ya da itaat olunan kimseler olsunlar. Çünkü Allah'tan başka kendilerine ibadet olunan putlar, sapıklık ve küfre çağıran yahut bid'atlere, Allah'ın haram kıldıklarını helâl kabul etmeye, helâl kıldıklarını haram kılmaya çağıran kimseler tâğûtturlar. Yöneticilere, İslâm dininin öngördüğü nizama aykırı ithal ettikleri sistemlerle İslâm şeriatının dışına çıkmayı süslü gösteren kimseler de tâğûtturlar. Çünkü bunlar hadlerini aşmış kimselerdir. Zira ilim adamının haddi Peygamber'in *–sallallahu aleyhi ve sellem–* getirdiklerine tâbi olmasıdır ve gerçek ilim adamları peygamberlerin mirasçılarıdır. Onlar peygamberlere ilim, amel, ahlâk, davet ve dini öğretmek bakımından ümmetleri arasında mirasçı olurlar. Bu haddi aşıp da yöneticilere bu gibi sistemlerle İslâm şeriatının dışına çıkmayı süslü gösterecek olurlarsa, artık tâğût olurlar. Zira onlar olmaları gereken İslâm şeriatına tâbi olma sınırını aşmış oluyorlar.
İbnu'l-Kayyim'in *-Allah'ın Rahmeti Üzerine Olsun-* ifade ettiği "itaat olunan" sözleri ile kastettiği kimseler, şer'an ya da kaderen kendilerine itaat olunan kimselerdir. Şöyle ki yöneticiler Allah ve Rasûlunün emirlerine aykırı olmayan hususları emredecek olurlarsa, onlara itaat olunur. Bu durumda onların tâğût oldukları söylenemez. Bu gibi halde de yönetilenlerin onları dinleyip itaat etmesi gerekir. Böyle bir durumda ve bu kayıtla yöneticilere itaat etmek, Allah'a itaat etmektir. Bundan dolayı itaat olunması gereken hususlarda emir veren İslâm yöneticilerinin emirlerini yerine getirirken bu hususta yüce Allah'a ibadet etmekte olduğumuzu, O'na itaat etmek suretiyle de Allah'a yakınlaştığımızı göz önünde bulundurmamız gerekir. Taki bizim böyle bir emri uygulayışımız yüce Allah'a yakınlaştırıcı bir amel olsun. Bizim bunu göz önünde bulundurmamızın sebebi yüce Allah'ın: "*Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, peygambere de itaat edin ve sizden olan emir sahiblerine de*" (en-Nisâ, 4/59) buyurmuş olmasıdır.
Yöneticilere kader gereği olarak itaat etmeye gelince, eğer yöneticiler otoriteleri itibariyle güçlü iseler insanlar otorite gücü ile onlara itaat ederler. İmani bir etken söz konusu olmasa dahi. Çünkü yöneticilere itaat imanın etkisi ile olur. İşte fayda veren itaat budur. Hem yöneticilere faydalıdır, hem de insanlara faydalıdır. Bazen itaat, yönetimin güçlü olması halinde insanların yöneticiden korkup çekinmeleri dolayısıyla otorite baskısı ile olabilir. Çünkü bu durumda yönetici emrine muhalefet edenleri ibretli bir şekilde cezalandırabilir.
Bundan dolayı şunları söylüyoruz: İnsanların yöneticilerine karşı bu meselede birkaç hali söz konusudur:
Birinci Hal: Hem imanî etkenin, hem de yönetim gücünün bir arada güçlü olması hali. Bu, hallerin en mükemmeli ve en üstünüdür.
İkinci Hal: İmanî etkenin de, yönetim gücünün de zayıflaması halidir. Bu da en aşağı, toplum içinde yönetici ve yönetilenler için de en tehlikeli bir haldir. Zira bir taraftan imanî etken, diğer taraftan yönetimin otoritesi zayıflayacak olursa, fikrî, ahlâkî ve amelî anarşi ortaya çıkar.
Üçüncü Hal: İmanî etkenin zayıflamasına rağmen yönetim otoritesinin güç kazanması. Bu orta bir mertebededir, çünkü yönetim otoritesi güclenecek olursa, zahiren ümmet için bu daha uygun olur. Zira yönetimin gücü gerilerse, o takdirde ümmetin halini, yapacağı işlerin kötülüklerini sorma gitsin.
Dördüncü hal ise imanî etkenin güç kazanıp, yönetim otoritesinin zayıflaması halidir. Bu durumda görünüş üçüncü halden daha aşağıda olmakla birlikte insanın kendisi ile Rabbi arasındaki ilişkileri açısından daha mükemmel ve daha üstün olur.
"Tâğûtlar pek çoktur. Onların ileri gelenleri ise beş tanedir: İblis –Allah'ın lâneti üzerine olsun-; kendisi razı olduğu halde, kendisine ibadet olunan kimse, kendisine ibadet etmek üzere insanları davet eden kimse, gayb bilgisinden bir şeyler bildiğini iddia eden kişi ile Allah'ın indirdiklerinden başkası ile hükmeden kimsedir."

Yani tâğûtların ileri gelenleri ve onları taklid edenler beş türlüdür:
1- İblis, yüce Allah'ın kendisine: "*Ve Kıyamet gününe kadar da lânetim şüphesiz senin üzerinedir.*" (Sâd, 38/78) diye hitab ettiği lânetli ve ilâhî rahmetten kovulmuş şeytandır. İblis meleklerle birlikte ve onlarla beraber idi. Onlar gibi amelde bulunurdu. Ancak Âdem'e secde etmekle emrolunduğunda içindeki murdarlık, Allah'ın emrinden yüz çeviriş ve büyüklenme ortaya çıktı. Yüz çevirdi, büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu. Yüce Allah da onu rahmetinden uzaklaştırdı. Yüce Allah: "*Hani Biz meleklere: 'Âdem'e secde edin' demiştik de –İblis dışında– derhal secde ettiler. O dayattı, kibirlendi ve kâfirlerden oldu.*" (el-Bakara, 2/34) diye buyurmaktadır.
2- Kendisinin rızası ile Allah'tan başka kendisine ibadet olunanlar. Böyle bir kimse de tâğûtların ileri gelen ele başılarındandır. Bundan Allahu Teâla'ya sığınırız. İster kendisi hayattayken kendisine ibadet edilsin, ister ölümünden sonra kendisine ibadet edilsin. Bundan razı olduğu takdirde o böyle bir tâğûttur.
3- İnsanları kendisine ibadet etmeye davet eden bir kimse de böyledir. İsterse ona ibadet etmesinler. Böyle bir kimsenin çağrısı ister kabul edilsin, ister edilmesin o tâğûtların ileri gelenlerindendir.
4- Gayb bilgisini iddia etmek: Gayb insanın göremediği, insanın huzurunda bulunmayan demektir. Bu da iki türlüdür: Meydana gelmiş gayb ve gelecekteki gayb. Meydana gelmiş gayb nisbî bir gaybdir. Bazı şahıslar için malum olabilir, bir başkası için meçhul olabilir. Gelecekteki gayb ise gerçek anlamıyla gaybdir. Bu ancak yüce Allah tarafından ya da Allah'ın kendisini muttali kıldığı peygamberler tarafından bilinebilir. Bunu bildiğini iddia eden bir kimse kâfirdir. Çünkü o bu iddiasıyla yüce Allah'ı ve Rasûlünü yalanlamaktadır. Yüce Allah şöyle buyuruyor:
"*De ki: Göklerde ve yerde gaybı Allah'tan başka kimse bilmez. Onlar ne vakit diriltileceklerini de bilmezler.*" (en-Neml, 27/65)
Yüce Allah, peygamberi Muhammed'e *–sallallahu aleyhi ve sellem–* herkese göklerde ve yerde gaybı Allah'tan başka hiçbir kimsenin bilemeyeceğini ilân etmesini emrettiğine göre; gaybı bildiği iddiasında bulunan bir kimse bu haberde Allah'ı ve Rasûlünü yalanlamış demek olur.
Bu gibi kimselere bizler şunu sorarız: Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* gaybı bilmezken, sizin gaybı bilmeniz nasıl mümkün olabilir? Siz mi daha üstünsünüz, yoksa Allah'ın Rasûlü mü? Eğer: Biz rasûlden daha üstünüz diyecek olurlarsa, bu sözleriyle kâfir olurlar. Şâyet o daha üstündür derlerse, onlara: Peki ne diye gayb bilgisi ondan alıkonuluyor da siz onu bilebiliyorsunuz, diye sorarız. Ayrıca yüce Allah kendi zatı hakkında şöyle buyurmuştur:
"*O gaybı bilendir. O gaybına hiçbir kimseyi muttali kılmaz. Meğerki beğenip, seçtiği bir peygamber ola. Çünkü O, onun önünden ve ardından koruyucular gönderir.*" (el-Cinn, 72/26-27)
Bu da gayb bilgisini iddia eden kimselerin kâfir olduğunu ortaya koyan ikinci bir âyet-i kerîmedir. Yüce Allah peygamberine herkese şunu ilân etmesini emretmiştir:
"*De ki: 'Ben size yanımda Allah'ın hazineleri vardır, demiyorum. Ben gayb'ı da bilmem. Şüphesiz ben bir meleğim demiyorum. Ben ancak bana vahyolunana uyarım.*" (el-En'âm, 6/50)
5- Yüce Allah'ın indirdikleriyle hükmetmek, rububiyeti tevhidin bir gereğidir. Çünkü bu, rubûbiyetin ve O'nun mülk ve tasarrufunun kemalinin bir gereği olan Allah'ın hükmünün uygulanması demektir. İşte bundan dolayı yüce Allah, Allah'ın indirdikleri dışında kalan hususlarda kendisine uyulan kimselere; kendilerine uyan kimselerin "rableri" diye adlandırmış ve şöyle buyurmuştur:

"*Onlar Allah'ı bırakıp, hahamlarını, rahiplerini, Meryem Oğlu Mesih'i rabler edindiler. Halbuki onlar bir tek ilâha ibadet etmekten başkasıyla emrolunmamışlardı. O'ndan başka ilâh yoktur, O bunların ortak koştukları her şeyden münezzehdir.*" (et-Tevbe, 9/31)

Yüce Allah'ın kendilerine uyulan kimselere "rabler" adını vermesi Allah ile birlikte şeriat (kanun) koyucu olarak kabul edilmelerinden dolayıdır. Onlara uyan kimselerden "ibadet edenler" diye söz etmesi de yüce Allah'ın hükmüne aykırılıklarda onlara itaat edip, boyun eğmelerinden ötürüdür.

Adîy b. Hatem de Rasûlullah'a *–sallallahu aleyhi ve sellem–*: "Onlar, onlara (âlim ve rahiplere) ibadet etmediler" deyince, Peygamber *–sallallahu aleyhi ve sellem–* şöyle buyurmuştu: *"Hayır onlar, onlara helâli haram kıldılar, haramı da helâl. Diğerleri de bunlara uydular, işte diğerlerinin bunlara ibadetleri budur."*

Bu hususu kavradığımıza göre şunu bilelim ki; Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyen, Allah ve Rasûlünden başkasının hükmüne baş vurmak isteyen kimselerin iman sahibi olmadığına dair bir takım âyetler varid olduğu gibi, onun kâfir, zalim ve fasık olduğu hakkında da bazı âyetler varid olmuştur.

Birinci kısım âyetlere yüce Allah'ın şu buyruklarını örnek gösterebiliriz:

"*Sana indirilene ve senden önce indirilmiş olanlara iman ettiklerini iddia edenleri görmez misin? Kendisini inkâr etmekle emrolundukları halde tâğûtun hükmüne başvurmak istiyorlar. Şeytan da onları uzak bir sapıklıkla büsbütün saptırmak ister. Onlara: 'Allah'ın indirdiğine ve peygambere gelin' denilince, münafıkların senden alabildiğine yüz çevirdiklerini görürsün. Elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir musibet gelip çattığı zaman halleri ne olacak? Sonra sana gelirler de: 'Biz iyilik etmekten ve ara bulmaktan başka bir şey istemedik' diye Allah'a yemin ederler. İşte bunlar Allah'ın kalplerinde olanı bildiği kimselerdir. Artık onlardan yüz çevir, onlara öğüt ver ve kendilerine haklarında etkileyici sözler söyle. Biz gönderdiğimiz her bir peygamberi Allah'ın izniyle kendisine itaat edilsin diye gönderdik. Şâyet kendilerine zulmettiklerinde sana gelip de Allah'tan mağfiret dileselerdi, peygamber de onlara mağfiret isteyiverseydi, Allah'ı elbette tevbeleri çokça kabul eden, çok rahmet eden bulacaklardı. Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem yapıp sonra da verdiğin hükümden dolayı içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan, tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar.*" (en-Nisâ, 4/60-65)

Görüldüğü gibi yüce Allah aslen münafık oldukları halde iman iddiasında bulunan bu gibi kimseleri bir takım sıfatlarla nitelendirmektedir:

1- Bunlar tâğûtun hükmüne başvurmak isterler. Yüce Allah'ın ve rasûlünün hükmüne aykırı olan her bir hüküm ise tâğût hükmüdür. Zira Allah ve Rasûlünün hükmüne aykırı olan her bir şey, hüküm yalnız kendisinin olan ve bütün iş kendisine dönenin hükmüne karşı bir haddi aşmaktır ve bir tuğyândır, çünkü yüce Allah: "*İyi bilin ki yaratma da, emretme de yalnız O'nundur. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şanı ne yücedir!*" (el-A'râf 7/54) diye buyurmaktadır.

2- Bunlar Allah'ın ve Rasûlünün indirdiklerine çağırıldıklarında alabildiğine yüz çevirirler ve karşı koyarlar.

3- Kendi ellerinin önden gönderdikleri sebebiyle başlarına bir musibet gelecek olursa –yaptıklarının tesbit edilmesi de bunlardan birisidir– gelirler ve onların iyilikten, ara bulmaktan başka bir şey istemediklerine dair yemin ederler. Bu da günümüzde İslâm ahkâmını reddedip de onlara aykırı olan kanunlarla hükmeden ve böylelikle çağın durumuna uygun düşerek iyilikte bulunduğunu iddia eden kimselere benzerler.

Daha sonra yüce Allah bu niteliklere sahip olup iman iddiasında bulunan bu gibi kimseleri kalplerinde gizleyip sakladıkları, söyledikleriyle bağdaşmayan hususları bildiğini belirterek yaptıklarından sakındırmakta, peygamberine de onlara öğüt vermesini, onlara kendileri hakkında etkileyici sözler söylemesini emretmektedir. Daha sonra yüce Allah, peygamberleri göndermesinin hikmetinin itaat olunan ve kendisine uyulan kişinin peygamber olması

maksadı ile gönderdiğini beyan etmektedir. Yoksa fikirleri ne kadar güçlü, kavrayışları ne kadar geniş olursa olsun diğer insanlardan herhangi birisi bu konumda olsun diye değil.
Daha sonra yüce Allah, Rasûlüne hem rubûbiyetin en özel türü, hem de rasûlünün risaletinin sıhhatine işareti ihtiva eden bir üslupla yemin etmektedir. Oldukça vurgulu bir yemin ile imanın ancak şu üç hususun bulunması halinde sağlıklı olabileceğini belirtmektedir:
1- Bütün anlaşmazlık hususlarında Allah ve Rasûlünün hükmüne başvurulacaktır.
2- O'nun verdiği hükmü kalpler rahatlıkla kabul edecektir. Nefislerde bundan dolayı herhangi bir darlık ve sıkıntı olmayacaktır.
3- O'nun verdiği hüküm kabul ve teslimiyetle karşılanacak, vakit geçirmeksizin ve sapmaksızın uygulamaya konulacaktır.
Bu hususta varid olmuş *ikinci tür âyetlere* de yüce Allah'ın şu buyruklarını örnek gösterebiliriz:
"*Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.*" (el-Mâide, 5/44)
"*Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar zalimlerin ta kendileridir.*" (el-Mâide, 5/45)
"*Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar fasıkların ta kendileridir.*" (el-Mâide, 5/47)
Acaba bu üç sıfat tek bir sıfat gibi mi değerlendirilir? Yani Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyen herkes aynı zamanda kâfir, zalim ve fasık mıdır? Çünkü yüce Allah kâfirleri zalim ve fasık olmakla da nitelendirmiştir: "*Kâfirler zalimlerin ta kendileridir.*" (el-Bakara, 2/154)
"*Çünkü onlar Allah'a ve Rasûlüne kâfir oldular ve fâsık olarak öldüler.*" (et-Tevbe, 9/84)
Buna göre her kâfir zalim ve fasıktır.
Yoksa bu sıfatlar değişik durumda olanların sıfatları mıdır? Onları Allah'ın indirdiğinden başkası ile hükmetmeye iten sebebe göre mi kişilere sıfat olurlar? Benim kanatime göre doğruya en yakın olan budur. Allah en iyi bilendir. Bundan dolayı şunları söyleyebiliriz:
Allah'ın indirdiklerini hafife aldığından yahut küçük gördüğünden ya da başka hükmün ondan daha uygun olduğuna, insanlara daha faydalı olduğuna ya da onun gibi olduğuna inandığından dolayı Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hükmeden bir kimsenin bu tutumu, dinden çıkartan manası ile kişiyi kâfir yapar. Bu gibi kimseler arasından insanlara İslâm şeriatına aykırı kanunlar koyup bunun insanlar tarafından izlenecek yol olmasını isteyen kimseler vardır. Onlar İslâm şeriatına aykırı olan bu yasamaları ancak daha uygun ve insanlar için daha faydalı olduğuna inandıkları için yaparlar. Çünkü bir insanın bir yolu, yöntemi bırakıp da ona aykırı bir yol ve bir yönteme yönelmesi ancak yöneldiği yöntemin daha üstün, terkettiğinin ise eksik olduğuna inanmasının bir neticesi olduğu, aklın zorunlu bir gerçeği ve fıtrî yapının bir gereğidir.
Bir diğeri Allah'ın indirdiği ile hükmetmemekle birlikte, Allah'ın hükmünü hafife de almaz, küçük de görmez. Allah'ın hükmü dışındaki hükmün kendisi için daha uygun olduğuna da inanmaz, ya da buna benzer bir durumda bulunursa, böyle bir kimse zalimdir, kâfir değildir. Hüküm verdiği şeye ve hüküm araçlarına göre de zulmünün mertebeleri değişiktir.
Allah'ın hükmünü hafife almayıp küçük de görmemekle birlikte; başkasının ondan daha uygun olduğuna da faydalı olduğuna inanmayıp Allah'ın hükmünden başkasıyla sadece lehine hüküm verdiği kimseyi kollamak yahut bir rüşvet veya buna benzer dünya menfaatlerinden bir menfaat gözeterek hükmeden kimse bu hükmüyle fâsık olur, kâfir olmaz. Bunun fıskının mertebeleri de kendisiyle hükmettiği şeye ve hüküm yollarına göre değişir.
Şeyhu'l-İslâm İbn Teymiye *–Allah'ın rahmeti üzerine olsun–* hahamlarını ve rahiplerini Allah'tan başka rab edinen kimseler hakkında açıklamalarda bulunurken onların iki türlü olduklarından söz etmektedir:
1- Kendilerinin Allah'ın dinini değiştirdiklerini bilmekle birlikte; bu değiştirme hususunda onlara tâbi olup haram olan şeyin helâl kılınmış olduğuna, Allah'ın helâl kıldığının da haram olduğuna inananlar ve peygamberlerin getirdikleri dine muhalefet ettiklerini bilen ve bile bile

başkanlarına tâbi olanların bu yaptıkları bir küfürdür. Allah ve Rasûlü bunu şirk olarak değerlendirmiştir.
2- Haramın, helâl, helâlin de haram kılınmasına dair inançları –ondan nakledilen ibare de böyledir– sabit olmakla birlikte; Allah'a isyanı gerektiren bir hususda onlara itaat etmeleri. Müslümanın bir ma'siyet işlerken işlediği o ma'siyetin, ma'siyet olduğuna inanması gibi. Bu gibi kimselerin hükmü onlara benzer günahları işleyenlerin hükmü gibidir.
Diğer taraftan umumî bir teşri' olarak kabul edilen meseleler ile kadı'nın muayyen bir meselede Allah'ın indirdiğinden başkası ile hükmettiği haller arasında bir fark vardır. Çünkü genel bir teşri' olarak kabul edilen meseleler ile ilgili az önce geçen taksim söz konusu olamaz. Bunlar ancak birinci kısma dahildirler, zira İslama muhalif bir kanun koyan bu müşerri' (şeriat, kanun koyucu) bunu ancak bu hükmün İslâm'dan daha uygun ve kullara daha faydalı olduğuna inandığı için teşri' etmektedir. Az önce işaret edildiği gibi.
Bu mesele yani Allah'ın indirdiğinden başkası ile hükmetmek meselesi bu çağın hakim ve yöneticilerinin mübtelâ olduğu en büyük meselelerdendir.
O bakımdan kişi için işin gerçeği apaçık ortaya çıkmadıkça bunlar ile ilgili haketmedikleri şekilde aleyhlerine hüküm vermekte acele etmemelidir. Zira mesele çok önemli ve tehlikelidir. Yüce Allah'tan müslümanların yöneticilerini ve onların yakın danışmanlarını müslümanların lehine ıslah etmesini niyaz ederiz.
Aynı şekilde yüce Allah'ın kendisine ilim vermiş olduğu kişilerin de bu yöneticilere Allah'ın hükmünü açıklaması görevi vardır. Böylece bu yöneticilere karşı delil ortaya konulmuş olsun ve izledikleri yol da onlar için netlik kazanmış olsun. Böylelikle helâk olan apaçık bir delil üzere helâk olsun, hayatta kalan da apaçık bir delil üzere hayatta kalsın. Hiç kimse de bu hakkı açıklamak noktasında kendisini küçümsemesin. Bu hususta kimseden de korkmasın. Çünkü izzet Allah'ındır, Rasûlünündür ve mü'minlerindir.
"Buna delil de yüce Allah'ın şu buyruğudur: "Dinde zorlama yoktur. Gerçekten iman ile küfür apaçık meydana çıkmıştır. Kim tâğûtu inkâr eder ve Allah'a iman ederse o muhakkak kopması olmayan sapasağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah işitendir, bilendir." (el-Bakara, 2/256) *İşte lâ ilâhe illallah: "Allah'tan başka ilâh yoktur" kelimesinin anlamı da budur."*
Bu âyet-i kerîme Allah'ın indirdiği ile hükmetmenin ve tâğûtu inkâr etmenin gereğine delildir. Dinde zorlama olmayışının sebebi, delillerinin açıkça ortada oluşu, bunların açıklanmış olması ve son derece net olmalarıdır. Bundan dolayı yüce Allah: "*Gerçekten iman ile küfür apaçık meydana çıkmıştır*" diye buyurmuştur. Küfür ile iman birbirinden açık seçik bir şekilde ayırdedilmiş olduğuna göre aklı-selim sahibi herkesin doğruyu sapıklığa tercih edeceği kaçınılmaz bir husustur. Yüce Allah bu âyet-i kerîmede Allah'a imandan önce tâğûtu inkâr etmekten söz etmektedir. Çünkü bir şeyin sağlamlaştırıcı unsurlarının varlığından önce onun varlığını engelleyen hususları izale etmek, o şeyin bir kemalidir. Bundan dolayı şöyle denilmektedir: Tahliye (boşaltmak) tahliyeden (güzelleştirmekten) önce gelir.
İşte bunu gerçekleştiren bir kimse sapasağlam olan kulpa yapışmış olur ki bu da İslâm'dır. Burada yüce Allah'ın sıradan "bir sarılma"dan söz etmeyerek "sımsıkı sarılmak"dan söz ettiğine dikkat edelim. Çünkü sımsıkı sarılmak sıradan sarılmaktan daha ileridir.
"Hadîs-i şerifte de şöyle buyurulmuştur: "İşin başı İslâm, direği namaz, tepesinin zirve noktası da Allah yolunda cihad etmektir." Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır. Yüce Allah Muhammed'e, onun aile halkına ve ashabına salât ve selâmlar eylesin."
Müellif *-Allah Ona Rahmet Etsin-* bu hadîsi her şeyin bir başının olduğuna delil göstermek istemiştir. Muhammed'in *–sallallahu aleyhi ve sellem–* getirdiği işin başı ise İslâm'dır.
Bu İslâm ancak namaz ile ayakta durur. İşte bundan dolayı (bazıları) namazı terkedenin kâfir olduğu ve böyle birisinin müslümanlığının söz konusu olmayacağı görüşünü tercih etmişlerdir.
"Zirvesinin tepe noktası" ise en yükseği ve en mükemmeli de Allah yolunda cihaddır, demektir. Zira insan kendi nefsini ıslâh ettikten sonra Allah yolunda cihad etmek suretiyle de

başkasını ıslâh etmeye çalışır. Böylelikle İslâm dimdik ayakta dursun, en yüce söz Allah'ın adı olsun diye. Kim Allah'ın Kelimesi en üstün olsun diye savaşırsa, işte o savaş Allah yolundadır ve bu da İslâm'ın tepesinin zirve noktasıdır. Çünkü onunla İslâm başkalarına üstünlük sağlar.

Merhum müellif bu risalesini ilmi yüce Allah'a havale etmekle, peygamberi Muhammed'e salât ve selâm getirmekle sona erdirmektedir.

Bununla da "Üç Esas" ve onunla ilgili açıklamalar sona ermektedir. Yüce Allah'tan bu risalenin müellifini en güzel şekilde mükafatlandırmasını, onun ecir ve sevabından da bizlere bir pay ayırmasını, bizi ve onu lütuf ve ihsan diyarında bir araya getirmesini niyaz ederiz. Şüphesiz ki O pek lütufkârdır, pek cömerttir.

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun, Peygamberimiz Muhammed'e de salât ve selâm olsun.